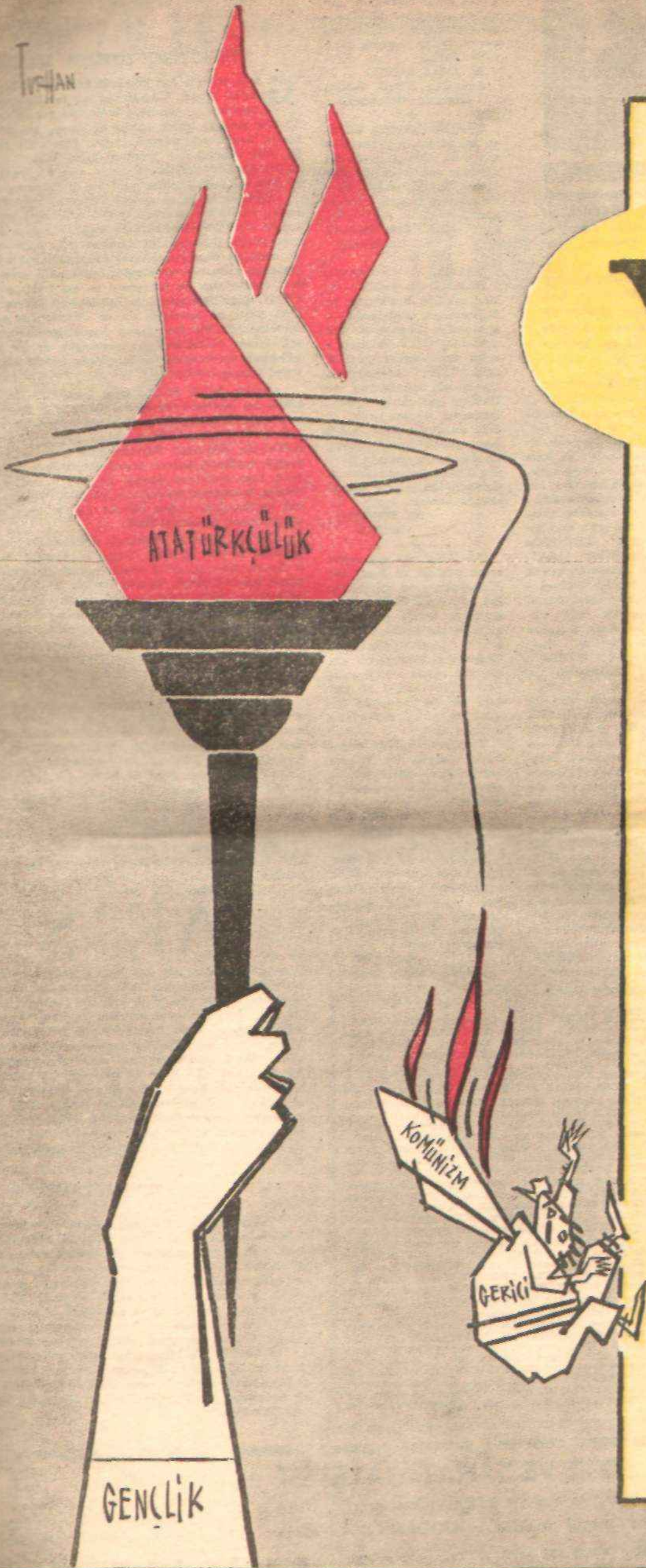

İlhan

YÖN

Çetin ALTAN
Sadun AREN
Nimet ARZIK
Doğan AVCIOĞLU
Celalettin ÇETİN
Ali GEVGİLİLİ
Erhan IŞIL
Abdi İPEKÇİ
Fatma MANSUR
Aziz NESİN
Nijat ÖZÖN
İlhan SELÇUK
Turhan SELÇUK
Mümtaz SOYSAL
Taner TİMUR
Ali ULVİ
Suat YALAZ

BİLDİRİ

İlk sayısı çıktığı günden itibaren YÖN okuyucuları, telgraf ve mektuplarla mü. racaat ederek imzalarının bildiriyi konmasını istemişlerdir. Gelen imzaları ve mektupları sırası ile yayınlamaya bu sayımızda da devam ediyoruz. Yer darlığı dolayısıyla bu sayımıza koyamadıklarımızı ve daha sonra gelecekleri önümüzdeki sayılarda yayınlayacağız.

Diğer taraftan, Bildiri'ye imza koyan okuyucularımızdan bazıları, şu veya bu noktanın daha fazla açıklanmasını istemekte, sorular sormaktadırlar. Çok az sayıda olmakla beraber, Bildiri'ye katılmadıklarını yazanlar ileri sürülen fikirlerle karşı cephe alanlar da vardır. YÖN önümüzdeki sayılarından birinde bu noktaları tartışma konusu yapacak ve çeşitli görüşlerin daha iyi belirtilmesine çalışacaktır.

Bildiri'yi okudum. Beğendim. Dergiyi de merakla bekledim. İzledim. Türk toplumunun yarattığını buldum.

Cumhuriyetimizin nite-liklerinden olan «SOSYAL» (Anayasa, m. 2) Devlet kavramının siyasal edebiyat alanındaki sık sık kullanılması: Bu kavramın boş bir kalıp olmaktan çıkarılması, daha doğrusu Türk toplum gerçeklerine uygun bir içerikli (muhteva) taşınmasını gerektirmektedir. Anayasa -mızın üçüncü bölümünde yer alan: «Halkın korunması, mülkiyet (genel kıymet, toprak, kamulaştırma, devletleştirme) çalışma ve düzenleme hürriyeti, iktisadi ve sosyal hayatın düzeni, çalışma ile ilgili hükümler, sosyal güvenlik, sağlık hakkı, öğrenimin sağlanması, kooperatifteliği geliştirme, tarımın ve çiftçinin korunması... gibi sosyal ve iktisadi hak ve ödevlerin gerçekleştirilmesi için: Sorunlarına kendi açumızdan bakabilecek bilim ve düşünce adamlarımızın, aydınlarımızın, gençliğimizin... Ortak bir amaca yönelen sosyal bir ortamda birleşmeleri uygundur.

Hızla kalkınabilmemiz, Batı uygarlığına erişebilmemiz, sömürme ve sömürülme, ölülebilmemiz, Atatürkçülüğümüzü ve Dev-

rimlerimizi bir ideoloji ve doktrin gücüne ulaştırabilmemiz, gerici ve gerici-lerle savaşabilmemiz öncelik parı: Elele ve birlikte davranabilmeliyizdir.

Geniş halk yığınlarımız, dar ve sabit gelirlilerimiz: Şuurlu bir uyum içinde toplum kalkınmasına katılmaları ölçüsünde, milli gelir artışında payına düşen A- dalet ve ınsaf ile bölüşüm-lerini sabırla, ama mutlaka beklemekte kararlıdır. Dağılık olan duygu - dü-ğünce - ülkülerimizi yavaş- yavaş bir düzen içinde or- tak bir YÖN'de toplamak- lığımız da mutlaka gerek- mektedir. Birlik olur, teş- küllanır: Siyasal İktidar- ları ellerine geçirecekleri- rin en liberal ve muhafaza- kârları bile DEVLETÇİLİK akımının gereklerine uyma- ya zorunlu kalacaklardır.

YÖN'e yayın alanında ba- şarılar diler, düşüncesiz suçlamalardan yılmadan, ce- saretle ve azimle çalışmalar- ını umutla beklerim. Say- gılar.

Em. Gen. Burhanettin Uluç (Senatör)

Böyle mükemmel bir eser vücuda getirdiğiniz için siz- leri tebrik eder, bildirideki inancıları bütün kalbimle

tasvip ettiğimi arz ederim.

Şeref ULUĞ (Topçu pilot yüzbaşı)

Her isabetli düşüncede ol- duğu gibi, bunda da kara- kuvvet boş durmayacaktır. Ama ne varki bu sefer, her zamankinden daha evvel bo- yunu ölçmüş olacaktır. Çün- kü bu ülkede artık onu bar-ındırmıyacak büyüklükte bir aydın topluluğu yaratıl- mıştır. Bu konuda en büyük eksiğimiz buydu: Toplama- mız, haklı düşüncemizi duyuramamıştık. YÖN, bil- dirisiyle bu eksik yanımızı da kapatmış oluyor.

Yaşar BARUT (Öğretmen)

«YÖN»ü kendi yönüne uygun buldum. «BİLDİRİ»- de açıklandığı gibi, Sür'atle kalkınmak zorunda olan to- plumumuzu bu amaca ulaştı- racak bir ortak kalkınma felsefesinde birleşmemiz ge- reklemektedir. Türk toplum- nun yapısına nüfuz edebil- mek için, onu ortasından şakkekip baktığımızda, bü- yük çöküşün aş ve sefil ol- duğunu, insan şeref ve o- nuruna ve insan olma hak- larına denge olabilecek bir tarzda yaşamadığını ve bil- gi yönünden de çok yoksun bulunduğunu görürüz.

Adnan ÇALIKOĞLU (Eski Uşak Milletvekili)

Yayınlanış olduğunuz «Bildiri»deki fikirleri tama- men benimsemişim ve im- zalamakla öğüneceğimi bil- dirirken, fikir alanında o- lumlu tartışmalara yol aç-acağına inandığım «Bildiri»- yi yayınlamanı «YÖN»e ba- sım hayatında devamlı başa- rılar dilerim.

M. Hilmi ÖZENLİ (Amerikan Askeri Yardım Grubunda Tercüman)

Bildiri'yi geleceğin Türki- ye'sini yaratmak yolunda a- tılmış ilk adım ve mutlu bir geleceğe ışık tutan ilk fikir olarak ımtla, inanca se- lamlıyor ve imzayı koyuyo- rum.

Salih Zeki YILMAZ (Hava Üsteğmeni)

Bildiri'yi imzalıyorum. Bildiri'de bir yenilik yok. İleri sürülen düşünceler C. H.P. nin ana ilkelerine uy- gun olarak programında yer alması ve C.H.P. İktidara- rınca uygulanması gereken, fakat C.H.P. programında tam olarak bulunmayan ve CHP'ce tam olarak uygu- lanmayan düşüncelerdir. C. H.P. bu düşüncelere sahip çıkamayacak hale, gelirse, bu düşünceler yarı C.H.P.- nin dışında bulacak demektir. YÖN bu görevi üstüne alacağı benzer.

Ali TURGAN (Avukat)

«BİLDİRİ» nizi çok ente- resan buldum ve ileri bir düşüncenin eseri olarak ka- bul ediyorum. Milli kalkın- mamızın, ancak şuur ve metodik bir devletçilik vası- tasıyla gerçekleştirileceğine öteden beri inanmış bir ay- dın kişi olarak «Bildiri»nizi imzalamakla sosyal ve vic- danî bir sorumluluğum ge- rekçisini yerine getirdiğime inanıyorum.

Yurdumuzun fikir haya- tında büyük bir ihtiyacı karşıladığını memnuniyetle gördüğüm «YÖN»e başarılar dilerim.

Suat ERGİNER (Yazar)

Müsterik bildiriniz, şim- diye kadar toklukla ruhları fesat bulan saraylar sakin- lerini telâza düşürdüğü ka- dar, %70 ağırlıkla zelli kulü- belerde oturanlarımıza da ü- mit ışığı olmuştur.

Refik ÇİĞ (Aşkale ÇKMP. Başkanı)

Basından

Le Monde

TÜRKİYEDE TOPLUM UYANIŞI

G eçen senenin son gününde İstanbul halkı gerçek bir ihtilâl yaşadı. Memleketin her tarafından gelen milyonlarca işçi bu eski başkentin sokaklarında, yüksek Türkün şimdiki kadar açıkça söylemeye cesaret edemediği sözleri haykırarak yürüyüş yaptı. Ücretlerin yükseltilmesi ile, 1961 Anayasasına yazılmış, fakat hâlâ hükümet tarafından yürürlüğe konulmuş olan grev hakkının verilmesi ni isteyerek nümayişçiler yeni bir devir açmış oldular.

Şimdiye kadar modern Türkiye'nin, ne Atatürk ne de ondan sonraki devrinde, hiçbir hükümeti toplumun isteklerinin kitle gösterilerine konu teşkil etmesine müsaade etmemişlerdi. Başmız bir Cumhuriyeti kuruluşa, hâlinin makarri olan memleketin laikleştirilmesi, girişim muazzam mücadele ve harpten sonra millî savunma gereklilikleri, İktidarların bu tutumunu az çok hakkı göstermişlerdi. 27 Mayıs 1960 askeri ihtilâlindeberi durum süratle değişti. Başta bu hareketin gayesi «demokratik müesseselerin dönmek» idi. Bir Anayasasının hazırlanmasını ve kabulünü sağlayarak, dürüst seçimler yaptırarak ve bir sivil karne hükümet kurulmasını teşvik ederek, askeri idareciler öc- lerini tutmuş oldular.

Ancak, önü hükümetinin kuruluşa ile sonuçlan- bütün bu hâdiseler süresince, ihtilâlin iş başına getirdiği genç subaylar, Menderes rejiminin düşmesine sebep ola- ları benzer yolsuzlukların önüne geçmek üzere alın- tedbirlerin, doğrudan doğruya halk iradesine dayandı- madığı takdirde, tesirsiz olacağı kanaatinde idiler. Bu ka- naat, bazı aydınların desteği ile bazı subayları bir sosyal reform hareketini savunmaya yöneltti. Bunlara göre, so- cial bu hareketle rejim kitleler tarafından şuur ve de- vamlı olarak savunulabilir.

Bu düşüncelerin doğruluk derecesi ilk olarak bu grevinde kendini gösterdi. Geçici hükümet gazetecilere bu- zı hakları tanımış, fakat gazete yöneticileri bunları uy- gulamak istememişlerdi. Gazeteciler bir umumî grev yaptılar ve neticede isteklerinin bir kısmını gerçekleştirdiler.

Düzenin bozulmasına çok itina göstermesine rağ- men, askeri idare bu hareketi bastırmak şöyle dursun, et- altından bunu destekledi bile. Amaçları patronların tutu- muna değiştirmek ve kitlelere 27 Mayıs ihtilâli ile sosyal adalet politikasının nihayet bir hareket noktasına kavu- tığını anlatmaktır.

O zamandanberi Anayasamızın sosyal konularla ilgili maddeleri, sivil temsilciler meclisi üyelerinin, statükoya muhafaza etmek isteyen askeriyenin sulniyeti ile kama- laştı. Önü hükümetinin ilk günlerinden itibaren işe sili- kuvvetlerin ve üniversitenin devrimci elemanlarını, so- cial ihtilâlden yana daha da önemli bir hareketi destekle- yecekleri belli oluyordu.

İstanbul nümayişçileri, yüklem beşaltma işçilerinin, bir ücret artırım ile sonuçlanan, grevi takip etti. Bunların ardından başka hareketlerin geleceği de açıklanmıştır.

Hâlâ çok kuvvetli olan askeri makamların zımnî ta- vihi, hattâ teşviki ile Türkiye'de bazı çarklar dönmeye baş- lamıştır.

Bu da beklenmedik sonuçlar verecektir.

AKIS

Türkiye'de, bilhassa son zamanlara kadar ilerici-liği ve sosyalizmi komünistlerin tasalludundan korumak pek ol- muştur. Ancak yeni yeni, o da her türlü şüphenin üstün- de aydın bazı şahısların, sosyalizmin dış cılısındaki perile- lığa heveslenerek kendilerine bir yön tutturmaları neticesi- dedir ki topluma «Her sakallıyı baban sanma» tarzında ki- «Her solcu komünist değildir» müsamahası belirmiştir. Ta- bil, karşı kuvvetler halen bu müsamahakar zihniyet belli- style mücadele halindedirler ve onu, daha doğarken öldü- meye kalkınmaktadır. Ama bunların, memleketin so- cial kuvvetleri için menfur bir cepheyi teşkil etmeleri ve çama- stma içinde de ölçüyü gerçekten kaşınmaları düşünme bir- riyetinin elde ettiği ilerlemeyi durduramayacağı benzer- tedir.

BÜYÜK ZAFER

Tekrar ediyoruz Komünizm tehlikesi — hele şu zama- larda — muhakkak ki vardır. Fakat bu tehlike ile mücade- lenin yolu başı- başıya, her kendimizkine aykırı bir fikri Komünist diye damgalamak, dergiler üzerinde — — çekici resimleri vehmetmekle ve nihayet gazeteleri ya- makla, matbaaları tahrip etmekle olmaz. Hakiki mücade- nin ilk şartı komünizmi ve metodlarını bilmek ve mem- ket içinde de komünizme karşı mukavemeti aşıra indiren sosyal, iktisadi ve siyasî âmilleri ortadan kaldırmaktır.

Fikirlerin bile kitap, dergi gazete yakmakla, matbaa- kapatmakla, insanları hapsedmekle veya öldürmekle y- edilemeyeceği asırlar boyunca, ispat edilmiştir. En zayıf cereyanlar ve en yanlış fikirlerle bile ancak bilgi ile mü- cadele edilebilir.

Altınur

IMZALAR

BURHANETTİN ULUÇ (Cumhuriyet Senatosu üyesi, emekli General), SEBAHAH ENOKTEM (Öğretmen), S. ENOKTEM (Öğretmen), AHMET TOP (Gaziantep Çimento Sanayi İşçileri Sendikası Başkanı), ERDOĞAN ÖZSOMAR (Maliye Bak. Hazine ve Kamuyu kontrolörü), A. K. DOĞAN YAMER (İst. U. Hukuk Fak. Öğrencisi), OHLAN BİNGÖL (Ticaret Bimler mezu- nu), DOĞAN KASABOĞLU (Avukat, Tanin gazetesi Ankara temsil- cisi), ÖZDEMİR KALPAKÇIOĞLU (Gazeteci), MEHMET HAMİDİ, ÇETİN ZİYLAN (Dışişlerde yardımcı), MEHMET TAŞKESEN (Hukuk Fakültesi öğrencisi), NİLGÜN TAŞKESEN (Düzenatris), NECATİ COŞKUNER (Yargıç Adayı), NEZİH YURUK (Ast. Su- bay), MEHMET ÇELİK (A. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), C. METİN ŞEKERCİOĞLU (Hukuk Fakültesi mezu- nu), YILMAZ SERİN (Makine teknisyeni), H. ALİ KOCA (Ziraat teknisyeni), HASAN OKUR (Öğretmen), EKREM ÖZMEN (Orta okul öğre- tmeni), SİRKE KÖRPEYİNCİ (Büro em- vî), VURAL SAVAŞ (D.T.C. Fakültesi öğrencisi), TURHAN BAYRAKTUTAN (Pro- fesyonel futbolcu), MAZAR ERNALBANT (Avukat), FUAT AL- BAYOĞLU (Yorgancı), AYDIN ÖZAKIN (S.B.F. mezu- nu), ŞA- KİR TUTER (Havalandırma testatçısı), M. EDİP EREN (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), ÖĞÜZ KOYUTURK (Ecaacı), GÜN- GÖR GENCAY (Şair), SUAT ERGİNER (Yazar, Mülga Mibi Ko- runma Teşkilâtından Emekli Müdür Nazır), MUSTAFA ONAR (Öğretmen), TİMUR ERKMAN (S.B.F. öğrencisi), ONUR ÖYMEN (S.B.F. öğrencisi), TURGUT UÇUK (S.B.F. öğrencisi), ERDEM TÖZEL (S.B.F. öğrencisi), ONDER ÖZAR (S.B.F. öğrencisi), GÜLDEN ÖYMEN (S.B.F. öğrencisi), ERKMAN ÖZKAN (S.B.F. öğrencisi), TANJU KONURALP (S.B.F. öğrencisi), ALEV SON- MEZ (S.B.F. öğrencisi), HALİL İLETMİŞ (Atatürk Üniversitesi Ziraat Fak. öğrencisi), CENSAL ÖZDOĞAN (Ank. Hukuk Fak. öğ- rencisi), ŞEVKET TEMEL (Necatî Ehlîm Enstitüsü), ÖMER ŞA- FAK (İnsaat Yök. Mehdidi), KAMİL UNLU (Eğitim Enstitüsü öğrencisi), NECATİ DOLUORMAN (Füm rejiör ve yapımcı), SUAT YENİDONYA (S.B.F. öğrencisi), REMZİ GÖRSÜ (S.B.F.

öğrencisi), ALTAN YILMAZ (S.B.F. öğrencisi), GÜNER ÖZMEN (S.B.F. öğrencisi), İSRAFAH TORUN (İkinci öğre- tmen), SAB- RI DARDAN (Deniz hastahanesinde raporör), CEMAL AÇIK- ALIN (Lise mezu- nu), MUSTAFA TÜRKER (Emekli Yarbay), MUHLIS HANLECI (İktisat ve muhasip), HASAN YALÇIN (Öğretmen), KANBER HİŞVANOGU (Avukat Ç.K.M.P. Sivas İl- idare heyeti üyesi), ONTAY ÖZTÜRKÜ (D.D.Y. 2 nci İle- me müdürliğinde memur), HURŞİT ATAĞULU (Avukat), EM- RULLAH SÖMEREN (Sağlık memuru), NEDİM TIK (İst. Hukuk Fakültesi öğrencisi), NAZMIYE TAPTIK (Samatya İşi Sigorta- ları Hastahanesi bakteriyoloji ve intanve mütehasısı), İBRA- HİM ÖDEMiŞ (Öğretmen), İSMAIL TIKVESLİ (Şair), EROL KURT (Ankara Hukuk Fakültesi talebesi), UMIT ÖLMEZ (Şair - Yazar), RANA KANTAL (Doktor), ÖĞÜZ DOĞU (Sihhi teslat- ci), HALİT NACAK (Teknisyen), MUSTAFA BÜTÜN (Teknis- yen), MUŞFIK EREM (Teknisyen), NEDİM AYSEVER (Öğrenci), NECLA AYSEVER (Doktor), ERDOĞAN TOLGA (Y. Mühendis Mimar), MEHMET ECER (Teknisyen), ARIF ATAUN (Teknis- yen), HANÇAN SELÇUK, GÜZİN ÖZTÜRK (Sosyal Asistan), ERTAN ERGEN (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), VURAL TİMUR (İst. Hukuk fakültesi öğrencisi), YUSUF AĞIRGÜN (İst. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), TULİN ÖZDEN (İst. U. Hu- kuk fakültesi öğrencisi), AYLA GÖVENAY (İst. U. Hukuk fa- kültesi öğrencisi), AHMET SÖREYYA (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), ALİ SANLI (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), SAFTİYE ALKAN (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), ALİ YA- ŞAR (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), NETATİ SİYAHKAN (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), HÜLYA BAHTUVAN (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), EYHAN SARGUT (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), NECATİ GÜLSEREN (İst. U. Hukuk fakül- tesi öğrencisi), FATMA GÜNAL (İst. U. Hukuk fakültesi öğ- rencisi), ÖMER DOĞRU (İst. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), KAMER ALİ ÇELİK (İst. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), ÇE- LİK YALAZKAN (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi).

YÖN

HAFTALIK FIKIR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8 BAKANLIKLAR — ANKARA. Telefon: 12 72 80 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cağaloğlu. Telefon 22 93 15 ★ Dizi- lip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL.

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tārifi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., üç aylık 10 T.L.'dir.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tārife ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anla- şmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN, 17 Ocak 1962

BAKIŞ

Yeni Türkiye

Türkiye artık eski Türkiye değildir: Devrimci kuvvetleri susturmak ve sindirmek için açılan iftira kampanyasının ilk safhası, fiyasko ile bitmiştir. Hür düşünceye çevrilen komünistlik silâha, uzun yıllardır ilk defa olarak, geri tepmiştir. Komünizm iddialarına karşı son derece hassas bulunan gençlik teşekkülleri ve büyük çoğunlukla gençlik, komünizm tehlikesini bahane ederek gösteri yapmaya kalkışanlara «Artık, yeter» demektedir. Şimdiye kadar kendilerini mesleki mücadelenin dar hudutlarına hapseden işçi liderleri, hareketin mânasını anlamakta gecikmemiş. Tekstil ve Örmö Sanayii İşçileri Federasyonu Başkanı Bahir Ersoy'un ağzıyla, seslerini iltirilmişlerdir. Komünizmi telin mitingleri tertipliyenler ve gazeteleri yırtanlar, Bahir Ersoy'un ifadesiyle, «işçilerin ve dar gelirli halkın haklarını müdafaa eden Türk Basınının işçi meseleleri üzerinde durmasını istemeyenlerdir».

Türk iş'in tebliği de, tehlikeli ideolojilerle mücadele yolunun sosyal adaleti gerçekleştirmek olduğunu açıklamaktadır. Atatürkçü basın, komünizm iftiraları ile düşünce hürriyetini boğma teşebbüsünün karşısına dikilmiştir.

Eski silâhların artık eskisi gibi işlemediğini ortaya koyan bu olaylar, yeni bir Türkiye'nin eşliğinde bulunduğumuzu gösteren belgilerdir. Artık memleketimizde, iktisadi ve sosyal meseleleri cesaretle ele almak, çözüm yolları bulmak zamanı kesin şekilde gelmiştir. Demokrasinin sağlam temeller üzerine oturtulması, ancak bu sayede mümkün olacaktır.

Uyanış

27 Mayıs Hareketi, baskı ile önlenmek istenen sosyal huzursuzluğu gün ışığına çıkarmıştır. Sosyal meseleleri ön plâna geçirmesi, 27 Mayıs'ın belki de en önemli hizmeti olmuştur.

Sosyal huzursuzluk, olayların zorunlu bir gün elbet patlak verecekti. Tek başına hızlı nüfus artışı ve bunun ortaya çıkardığı açlık, geçekonda ve işsizlik dâvâları bile, büyük bir sosyal buhran yaratacak ölçüye gelmişti. Kaldı ki, hızlı nüfus artışı fakir memleketimizi daha da fakirleştirirken, âciz hükümetlerin sürüklediği şuursuz enflasyon politikası, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri tahammül edilemez hale getirmiştir. Enflasyondan ıstırap çeken insanlar, özellikle memurlar, subaylar, sabit gelirlî üniversite öğrencileri, ithal lisanslarının bir gecede milyonlar yarattığını görmüşlerdir. İlgili bakanlar, bir imza ile milyonlar imal etmişlerdir. Zahmetsiz arsa spekülasyonu, memur, fakat müthiş bir kazanç kaynağı olmuştur. Böylece artan sefaletin yanı sıra, mutlu bir azınlık ortaya çıkmıştır. Enflasyondan ve bol miktardaki dış yardımlardan en büyük payı alan bu mutlu azınlık, milletin tepkilerini hiç hesaba katmayan bir vurdumduymazlık örneği vermiştir. İktidar bu gidişi desteklemiş, iktidardaki adamlar mutlu azınlığın türbülanslı çağırışlardır. Milletin tepki göstermesi, alımların köşesinden geçirmiyen memurlar âciz bir iktidar grubu, ağuları kurtarmakla, mutlu azınlığın yağmasını önlemeye sürdürebileceğini sanmıştır. Herkesi yüzünün bütün dünyada kitlele-

rin uyanış devresi olduğu, adaletsiz düzenlerin her tarafta büyük sarsıntılar geçirdiği unutulmuştur.

Batı memleketlerinde siyasi meselelerin ağırlık merkezini sosyal adalet mücadelesi teşkil ederken, Batıya açılmış bir Türkiye'de hiç değilse bir kısım aydınların, baskı ne kadar ağır olursa olsun, memleketimizdeki adaletsizliklere göz yumması beklenemezdi. Komünistlikle suçlandırılmak pahasına da olsa, adaletsizliklere karşı isyan patlak verecek ve isyan hissi gittikçe artan sayıda insana sirayet edecekti.

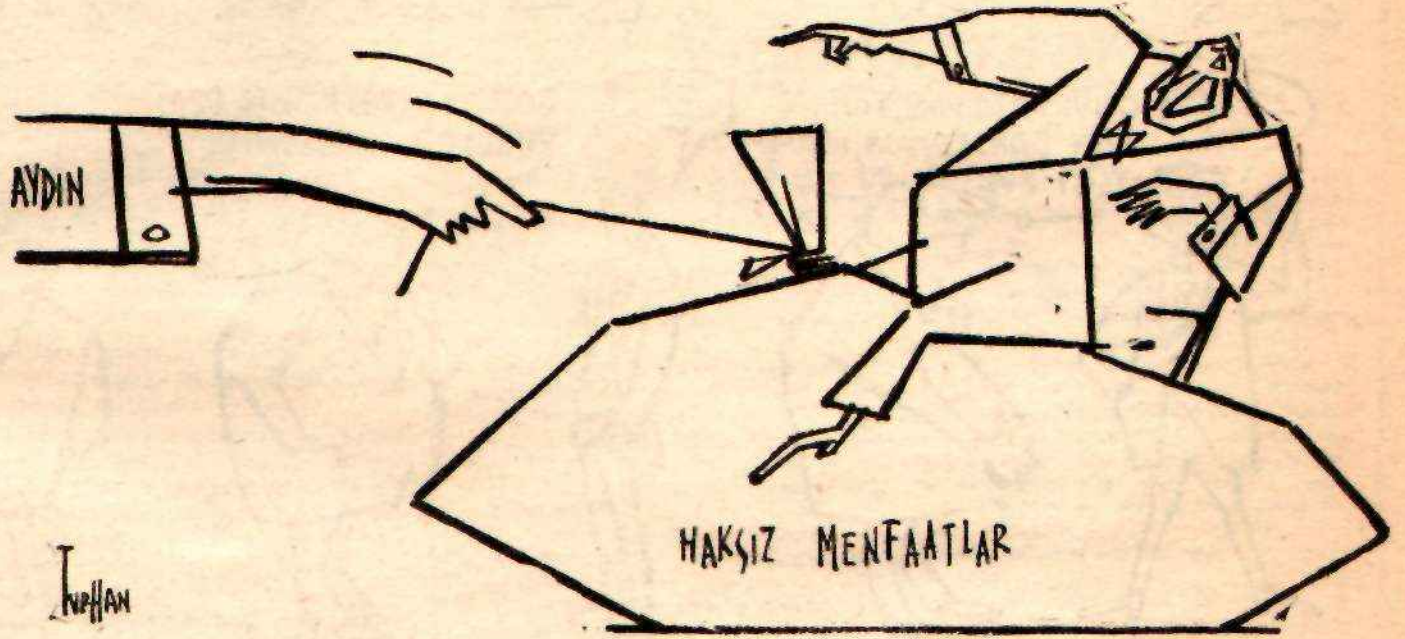
27 Mayıs'ı yaratan sebeplerin belki de en önemli (şuur altında kalmış bile olsa) gelir dağılımındaki adaletsizliğin gittikçe artmasının yarattığı bu sosyal huzursuzluktur. Nitekim Milli Birlik Komitesi, geçici bir idare olmasına rağmen, iş başına geçer geçmez sosyal dâvâlara eğilmiş ve bütün sosyalleştirilmesi, toprak reformu, vergi adaletinin gerçekleştirilmesi gibi meselelere el atmıştır. 27 Mayıs'ın, geniş tasvip görmesinde, adaletsiz gidişin son bulacağı ümidi de herhalde bir dereceye kadar rol oynamıştır.

Yeni devirden beklenen

Yeni yeni uyanmaya başlayan kitleler ve memleketin uyanık Zinde Kuvvetleri, Anayasanın tanıdığı hakların bir an önce verilmesini, gelir dağılımındaki uçurumların giderilmesini, hızlı bir kalkınmanın ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesini, bugünkü idareden beklemektedir. Nitekim «huzurun tesisi» sloganıyla işbaşına gelen İnönü Hükümeti, iktidarının ilk günlerinden itibaren, eski devri geri getirme sevdalarının giriştiği tertiplerin yanı sıra, geniş çapta işçi hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır.

Milletvekili maaşları yüzünden gençliğin gösterdiği sert tepki, bu sosyal uyanışın sonucudur. Büyük bir çoğunlukla, aydın çevreler ve basın, hükümetin sosyal dâvâlara el atmasını beklemektedir.

Bütün bunlar memleketimiz için yenidir, Nitekim Le Monde gazetesi yanılma-

— İMDAAAAT... KOMÜNİST VAR...

mış ve «Türkiyede sosyal uyanış» adlı başyazısı ile, sosyal alanda yeni bir devrin açıldığını bildirmiştir. Fakat, hayale kapılmıyalım, Hükümet sosyal ve iktisadi alanda ciddi reformlara girişmedikçe (bu konuda en ufak işaret yoktur). Sosyal huzursuzluk dalga dalga genişleyecektir.

Parti liderleri arasında düşmanlığın sona ermesi, liderlerin karşılıklı geçip tathil sohbet etmesi ve hatta Milletvekillerinin bir mucize neticesinde kuzuya dönmeleri iyi bir başlangıç olmakla beraber, memleketteki kaynaşmayı önleyemeyecektir.

Ortada iki Türkiye vardır. Yeni ve eski Türkiye karşı karşıyadır. Yeni Türkiye gayri memnurlarla doludur. Gayri memnun bir kitle memleketin ve kendinin daha iyi bir kadere layık olduğuna, memleketin kaderiyle birlikte kendi kaderinin de değişeceğine inanmıştır. Bu insanlar, yeni Türkiye ile eski Türkiye arasındaki uçurumun kapanmasını toplumun hızla değişmesini istemektedir, sosyal ve iktisadi alanda yarıcı bir liderlik beklemektedir. Böyle bir kitleyi tebessüm gösterileriyle, uzun bir zaman için yatıştırma ve kaderine razı etmeye imkân yoktur.

Bir çıkar yol arıyanlara, eski düzeni kurtarmak endişesiyle, çelme takmaya kalkışanların iltibar görmemesi bu yüzden. Sosyal uyanışın yaşayan bir Türkiye, de buna şaşmamak lazımdır. Eski Türkiye'nin temsilcilerinin de, sosyal gidiş anlamamasında şaşılacak bir şey yoktur.

Yeni devri, eskiye döndüğü şekline anlayan çevrelerin, bu sosyal uyanış karşısında anlayış göstermesi, yeni duruma ayak uydurmaya çalışması elbette beklenemezdi. Nitekim eski devrin geri geldiğini sanan bu kimseler, çok denemiş komünistlik iddialarıyla sahneye çıkarak, sosyal fikirleri ve istekleri, iftira metoduyla boğmak istemişlerdir.

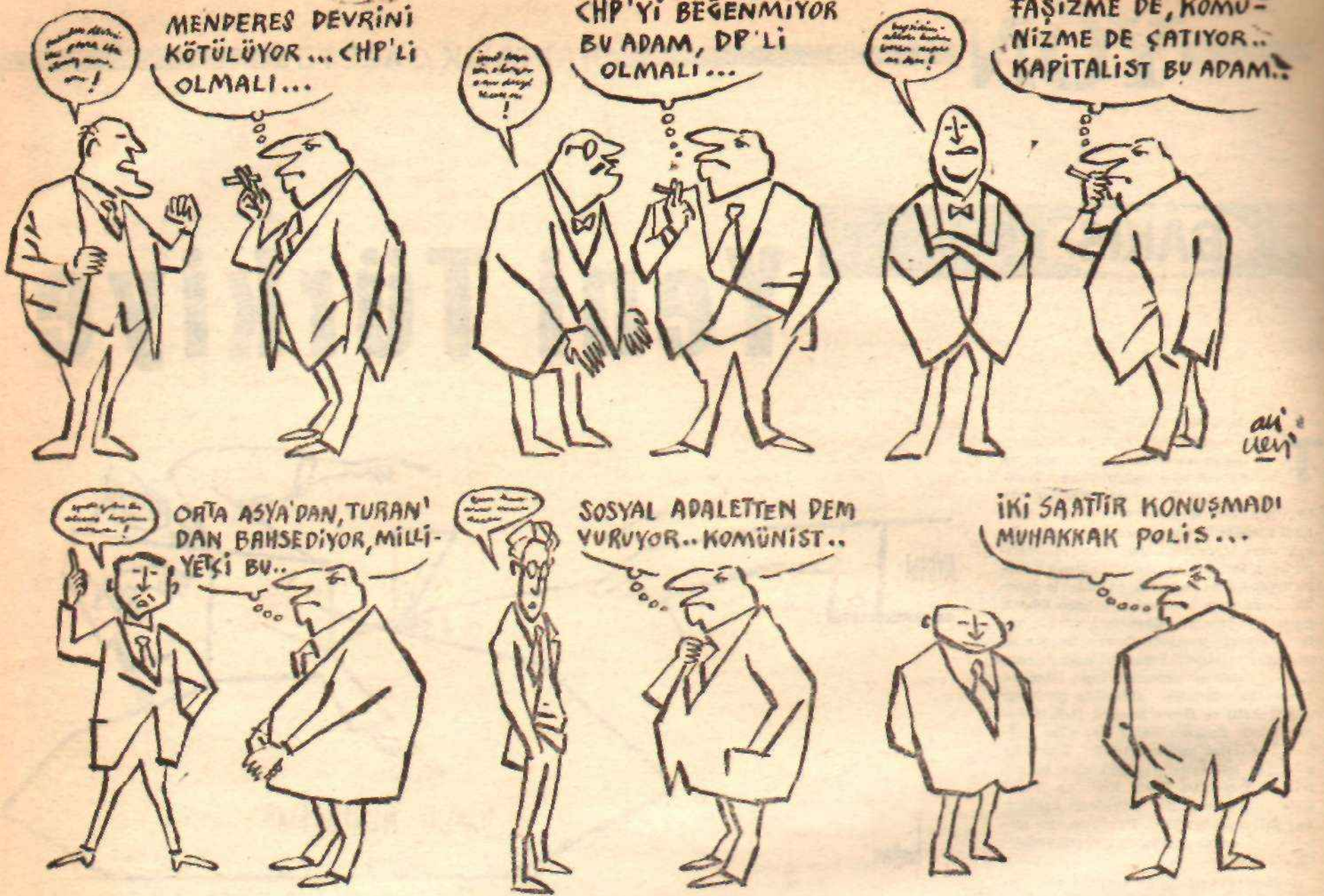
Çalışanların haklarını savunmak ve adil bir toplum düzeninin kurulması yo-

lunda mücadele etmek için çıkan YÖN'e karşı, mutlu azınlığın bir kısım miyop temsilcilerinin gösterdiği geniş tepki, Yeni Türkiye'ye ayak uyduramayışın yarattığı korku ve şaşkınlığın sonucudur. Rahatlarının kaçacağından korkan bu kimseler, açıkça mücadele edecek güce sahip bulunmadıkları için, sağa sola para dağıtarak, kirahat kalemler kullanarak ve bol bol çamur atarak rahatlarını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat mutlu azınlığın miyop temsilcilerine, bugünün Türkiye'sinde artık rahat yüzü yoktur. Sosyal gidişe ayak uyduramadıkları müddetçe, bu kimselerin rahatları kaçacaktır. Artık rahat rahat vergi kaçaklığı yapamayacaklar yolsuzluklardan ve arsa spekülasyonundan vargün vuramayacaklardır. Artık türedi milyonlar ve istismarcı mülk vasatlar gönül huzuruyla viskülerini yudumlayamayacaktır. Toprak reformunu 17 yıldır torpilliyen ağaların savunucuları, artık kahraman edasıyla döleceklerdir.

Eski devir, bir daha geri gelmemek üzere tarihe kavuşmuştur. Kurucu Mecliste, bir çok temsilciye «Bu da başımıza nereden çıktı» dedirten sosyal adalet, çoktan toplumun Zinde Kuvvetlerine malolmuştur. Kitleler, kısa bir zamanda sosyal adaletin anlamını kavramışlardır. Bu durumda, iftira metodları ancak sahiplerini yaralayacaktır.

Sosyalist fikirleri, hiç te sempatik bulmayan Akis bile, mutlu azınlığın miyop temsilcilerine şu tavsiyede bulunmaktadı: «Bugün Türk toplumunda, alımlar zilleri çalmaktadır. Bilhassa varlıklı zümreler buna kulak verirlerse.. Ondokuzuncu yüzyıl kapitalistlerinden daha basiretli davranırlarsa, sosyal adaleti bizzat kendileri, imkân nispetinde gerçekleştirmek için iyi niyet gösterirlerse ve basis menfaatlara pek esiri olmazlarsa akıllık ederler.»

Doğan Avcioğlu

BİNDOKUZYÜZALTIMIŞIKI...

GENÇLİK

Gençlik, Atatürk gençliği olduğunu bir kere daha ispat etti. Gençlik, din istismarı gibi milliyetçilik istismarı da yapmaya kalkışanların oyununu bozdu.

Gençlik, milliyetçiliğin temiz isminin gölgesine sığınarak, çıkar sağlamak isteyen gericilerin, ağaların, sosyal adalet, demokrasi ve 27 Mayıs düşmanlarının elinden milliyetçilik bayrağını almasını bildi.

Milliyetçilik istismarcılarının taktiği, Atatürk ilkelerinin ışığı altında vatanın huzurunu gitmesini sağlamaya çalışanları susturmak ve sindirmekti. 27 Mayıstan önceki devreyi bir daha geri getirmeneye azimli olan Zinde Kuvvetleri tesirsiz hale getirmek için, onları lekelemekten başka çare yoktu. Komünistlik feryatlarının ve milliyetçilik mü-

zayedisinin maksadı bundan ibarettir.

Sayın Nadir Nadi'nin ifadesiyle, gerçek Atatürkçüleri halka ve gençliğe. «Bunlar geleneklerinizi yıkmak, seni kandırmak, rahatını kaçırmak istiyorlar. Sakın bunlara inanmayın deme. Bunlar tüm komünist» diye göstermek istemişlerdir.

Gençlik, bu oyunu boşa çıkartmıştır. Gençliği boş gürültülerle etrafa soldurtulan, bir iki heyecanlı sözle türlü niyetlere şlet edilebilen kuru kalabalık sanan istismarcılar aldanmışlardır. Son yılların olayları, halka ve gençliğe, sandığından çok daha fazla şey öğretmiştir. Türkiye uyanıktır.

Temiz milliyetçilik duygularını istismar suretiyle, etrafı lekelemek ve bu sindirme kampanyasından faydalanarak 27 Mayıs inkâr etmeye kalkışmak, Atatürk gençliğini tanımamak demektir. Gençlik, sahte milliyetçiliğin gerisinde, 27 Mayıs devrimini yok saymak, devrimin mahkûm etiklerini tekrar muhter adamlar durumuna yükseltmek, millletin iktisadî ve toplumsal bakımlardan istis-

marına devam etmek, kısaca 27 Mayıs öncesi tekrar yaratmak gayretlerinin yitirimi çok iyi bilmektedir.

İşte Siyasal Bilgiler Fakültesi Talebe Cemiyetinin yayınladığı bildiriden bir iki cümle:

«Biz Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri olarak Atatürkçü Gençlik adına hem komünizmin, hem de gericiliğin karşındayız. Son zamanlarda komünizm tehlikesini öne sürerek ve Atatürk'e bağlılıklarını iddia ederek, eski rejimin hasretini çekenlerin hislerine tercüman olmağa çalışan basını ve gerici unsurları, Atatürk inkılabları ve 27 Mayıs Devrim ilkeleri için en az komünizm kadar tehlikeli kabul ediyoruz. Son söz olarak, memleketimizin çağdaş flatı vengeliğine ulaşması yolundaki her türlü engellerin bertaraf edilmesi için sonuna kadar mücadele edeceğimizi Türk kamu oyuna arz eder. Atatürk inkılablarına bağlılığımızı bunun en büyük teminatı olduğunu bir kere daha tekrarlarız.»

İşte, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Başkanı Kemal Kunkumoglu'nun konuşmasından bir iki söz:

«Demokratik düzenin devam etmesi, mali gücümüzün ve iktisadî hayatımızın refaha ulaşması, fikri, iktisadî ve siyasi alanda muasır medeniyet yarışının bitirilmesi... İşte Türkiye'nin hal şekli bekleyen büyük davaları...»

Yeni Türkiye'yi hazırlamanın gayretli ve heyecanlı içinde bulunduğumuz bu günlerde milli huzurumuzu bozmalanaya yeltenenler tarfın en büyük hıyaneti içinde bulunuyorlar.»

Ankara Gazeteciler Cemiyetindeki toplantıda İktisadî ve Ticarî İlimler Akademileri Cemiyet Başkanları Hasan İlhan Kaldar, Ahmet Eftanilloğlu ve Tolun Karadayı, «Memlekette kesif bir komünizm kıvımı varmış gibi bir hava yaratılmak istendiğinden dert yanyor ve çıkart yol olarak «Sosyal düzenin düzeltilmesi gerektiğini» açıklıyorlar.

İşte gençlerin ileri sürdüğü bazı düşünceler:

— Kitlelere ait sıkışan hakların, bir gün toponun birden sahiplerince alınmaya kalkışılması halinde durum vahamet kesbedecektir.

— Milli gelirin dağılışındaki uygunsuzluk dolayısıyla piramidin tabanını teşkil eden az kazancı kitlelerin gündün güne genişlemesi, buna karşılık bu kitlelere hâkim olan türedi zenginlerin çoğaldığı bir gerçektir.

— Hiç bir kitlenin mağduriyetine ve istismarına meydan vermeden sosyal düzenin kurulmasına önem vermek bir zaruret haline gelmiştir.

Milli Türk Talebe Birliğinin bildirisi de farklı değildir:

«Komünizm ve İrticam, Atatürk ilkeleri ile bağdaşmayan bu iki menfur düşüncenin umansız düşmanıdır. Bu arada sosyal ve iktisadî meselelerimize eğilen, memleketimizi karanlıktan aydınlığa, gerilikten ilerliğe ulaştırmayı prensip edinen gerçekçi, samimi basınının kösteklenmesine de aslâ rıza göstermiyoruz.»

Atatürk gençliği budur ve milliyetçilik istismarına karşıdır.

Yeni Türkiye'nin kurulmasını destekleme-

YÖN, 17 Ocak 1962

İzmirde Atatürk anıtına gelenk koyan Harp Akademisine mensup subaylar

Ankaradaki mitingde Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri

ye çalışan gerici kuvvetler, kafalarını taşlara çarpa çarpa Atatürk gençliğini tanıyacaklar, onun ne istediğini öğreneceklerdir.

ÇALIŞMA

Yeni Partiye doğru

İşçileri toplayan, bütün çalışan insanlara açık yeni bir parti kurma teşebbüs'ü, yıllık mutad toplantısını yapan Türk-İş Temsilciler Meclisi'nin çalışmalarına hâkim olacağı benziyor. Bununla beraber 300'e yakın davetli sendikadan 251'inin başkanını bir araya getiren Temsilciler Meclisi toplantısının gündeminde sendikacılığımızın geleceği ile ilgili önemli meseleler de var. Temsilciler Meclisi, bir hafta sonra, Çalışma Bakanlığı Kuruluş Kanununa göre davet edilen Çalışma Meclisine götürülecek işçi teklif ve tenkitlerini tesbit edecek. Grev, kolektif anlaşma, sendikaların reorganizasyonu gibi meselelerde işçilerin görüşünü kesin şekilde kararlaştıracak.

Konfederasyon Başkanı Seyfi Demirsöyün konuşmasıyla açılan toplantı, sen-

dika liderlerinin işçi meselelerini yeni bir açıdan ele aldıklarını göstermesi bakımından ilgi çekiciydi.

Devlet babadan ricacı olmak yerine, bağımsız ve hür bir davranış, sendikalarımızın tutumuna hâkim olacağı benziyor. Bu bakımdan, Başkan Seyfi Demirsöyün, plânının hazırlanmasında sendikaların mütalâasının alınması fikrini ortaya atarak, kalkınmada işçilerin söz ve oy sahibi olmasını istemesi, eğitim programlarının, Çalışma Bakanlığından bağımsız olarak Türk-İş tarafından yürütüleceğinin belirtilmesi ve yeni bir partinin kurulacağını açıklamaları, müspet yoldaki yeni tutumun ilk belirtileridir. Ayrıca, 400'e yakın irili ufaklı sendikaların sayısının 16'ya indirilmesi teklifi, kabul edildiği takdirde, sendikaların kuvvetini artıracak, idaresini kolaylaştıracaktır.

Grev hakkı

İyi niyetli Çalışma Bakanı Hilmi Ecevit, sendikaların yepyeni bir varlık olarak ortaya çıkma çabalarını anlayan ve bu görüşleri paylaşılan eski bir sendikacı olarak büyük sempati topladı. Ecevit, konuşmasının iki yerinde çok alkışlandı. Bunlardan ilki «Grev hakkının sınırlandırılmasının aleyhindeyim. Ben liberal açıdan hareket edilmesine ve grev hakkının Mecliste öncelikle görüşülmesine taraftarım» cümleleri oldu. İkincisi, «Hâlâ sosyal adaleti anlamayanlar veya anlayıp da lekelemeye çalışanlar var. Fakat sosyal adalete dayanan gidilsi durdurmaya kimsenin gücü yetmeyecektir» sözleriydi.

Seyfi Demirsöy

ÇETİN ALTAN

Han, hanım, apartman, fabrika yerinde. Bir araba kendi altında, bir araba karısının, bir araba da çocuğunun. Cepte binlikler, çek defterleri... İnsan hayran oluyor, bu ne başarı, ne zekâ, ne kabiliyettir. Üstelik çok da vatanperver. Çok seviyor vatani, öyle az buz değil, çok pek çok seviyor vatani. Her yaptığı vatan için. Tabii vatani çok sevince de tehlikeli fikirlerden korkuyor. Meselâ şu sosyalizm ne kadar tehlikeli bir fikirdir. İstihsal maddeleri devletin olacak. İşçiler ona çalışacaklarına kendilerine çalışacaklar. Böyle olunca da memleket batar. Allah korusun Rusya gelir alır memleketi. Halbuki işçiler ona çalıştırsa memleket batmaz, Rusya da gelip alamaz. İşçilerin ona çalışması kurtarıyor memleketi. Ya ne demezsiniz?

— Siz bu kadar parayı nasıl kazanıyorsunuz, dedim.

— Çalışarak, dedi.

Çalışarak kazanıyorsunuz. Çok çalışıyorsunuz, onun için de çok para kazanıyorsunuz.

— Fabrikadakiler çalışıyor mu, dedim.

— Çalışıyorlar, dedi.

— Peki siz niye bu kadar zenginsiniz de, onlar değil.

Usul böyleymiş. Fabrikada çalışanlar zengin olamazmış da, fabrikanın sahibi zengin olurmuş.

— Ben olmasam onların hepsi aç kalır, diyor.

— Ya onlar olmasa siz aç kalmaz mısınız?

Kalmazmış. Hanları, apartmanları varmış. Kiracları çalışır ona aydan aya para verirmiş.

— Yani illâki sizin zengin olmanız için başkaları çalışacak.

— Usul böyle diyor, adam.

Fakat çok vatanperver. İşçilere yemek falan yedirtiyormuş. Günde yirmi liraya kadar yömniye verdiğini vermiş.

— E peki yirmi lira yömniye verdiğini zın yaptığı işi kaçtan satıyorsunuz?

— Belli olmaz, diyor.

Ama kimse onun gibi değilmiş. O tam işçi babasıymış. Hepsiyle konuşur, hepsinin hatırını alırmış.

Akl öğrettim kendisine:

— On liralık iş çıkartan işçiye on beş lira yömniye verin. Sonra da on liralık malı halka beş liraya satın, dedim.

— Batardım, dedi.

— Demek batmamak için on liralık iş çıkartan işçiye daha az yömniye vereceksiniz. Aradaki fark cebinize kalacak. Sonra bu malı halka on beş liraya satacaksınız. Aradaki fark gene cebinize kalacak. Muvaffakiyetin sırrı burada değil mi dedim.

— Usul böyle, diyor.

Ve korkuyor tehlikeli fikirlerden. Vatanperver olduğu için müthiş endişe duyuyor. Biraz daha sıkıyorsa ücretleri arttırmaya, daha fazla vergi vermeye falan razı. Ama bu usul değişmesin. Başkalarını çalıştırmaya devam etsin o. Tabii memleket menfaati için.

— Sizin başkalarını çalıştırmakta kabiliyetiniz olduğu muhakkak dedim. Vatani milleti de seviyorsunuz. Niye meselâ devlet hesabına yapmak istemezsiniz bu işi. İstihsalen payınıza düşen primi ve en yüksek aylığı alırsınız.

Sevmemiş devlete çalışmasını. Kendisi için çalışmayı severmiş.

— Sosyalizm mülkiyet düşmanıdır, diyor.

— Çok yanlış, dedim, sosyalizm tam tersine mülkiyetten yanadır.

Evsizlerin ev, dunsuzların don velhasıl, çalışanların daha çok mal sahibi olmaları amacını güder. Asıl sizin sistem mülkiyete düşmandır. Bir kişi han, han-

mam, apartman sahibi olur, çalışanlar kulübe sahibi bile olamazlar. Bir kişi elli kat evi sahibi olur, çalışanlar iki tane pantolon sahibi bile olamazlar.

— Sosyalizmde hürriyet yoktur, diyor.

— Tam tersine, dedim, sizin liberalizmde hürriyet yoktur. Siz istediğinizi istediğiniz yere tayin edersiniz. İstedikiniz zaman da kovarsınız. Organik devlette her şey seçilirdi. Her şey kimsenin nafakasıyla oynuyamaz, hiç kimse kimseye tepeden bakamaz.

— Sosyalizmde herkes eşek gibi çalışır, diyor.

— Hayır, herkes insan gibi çalışır ve tam karşılığını alır. Ancak biri, başkalarını çalıştırıp onlardan bin misli daha zengin olamaz.

— E ne olacak yani, diyor.

— Siz kendi sisteminizin müdafaasını yapın, çalışanlar da inandıkları sistemle müdafaasını yapınlar. Demokrasiyle memleketler böyle gelişir, böyle ilerler.

Böyle bir demokrasiye yaşanıyor. Vatanperver olduğu için korkuyor ve mırıldanıyor:

— Bunlar tehlikeli fikirler, tehlikeli fikirler.

Bilmiyor ki tehlikeli olan fikirleri konuşmak değil, herkesi susturarak insanları iktisadi bir köleliğe mahkûm etmektir. Bilmiyor ki demokrasi bu fikirlerin tartışılması sistemidir. Bildiği bir şey var, usulün böyle olduğu ve bu usulde kendisinin pek rahat olduğu. Ha sahi bir de pek vatanperver olduğu... Ne diyelim Allah selâmet versin...

Türk-İş Temsilciler Meclisi bütün komisyon çalışmalarına başlamıştır.

Parti hazırlıkları

Türk-İş Başkanı, parti kurma fikrini şu sözlerle açıkladı:

«Siyasi partilerimiz, Kurucu Meclise tarafımızdan gönderildikten temsilci miktarı kadar dahi üyenin Meclise girmemesinde ittifak etmişler, hatta direnmislerdir. Bu hal, fizicî olmakla beraber, bizlerin bir siyasi parti etrafında toplanmamızın gerektiğini göstermesi yönünden çok faydalı olmuştur.»

Seyfi Demirsöy, sendikaların yüzde 80'inden fazlasının, yeni partiye katılma fikrini benimsediğini söylüyor. Teksif'in popüler başkanı Bahir Ersoy ise, daha ihtiyatlı bir dille konuşmayı tercih ediyor. Geçen yıl kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin, yeni partiye katılmakta güçlük çıkarmayacağı görüşü, sendika liderlerine hâkim. Bununla beraber yeni partinin kuruluşunu önlemeye çalışan manevralar eksik değil. Partilerde aktif görev alanların Türk-İş yöneticiler kadrosundan çıkarılması ve sendikaya politika sokulmaması prensipleri, yeni partiyi sabote etmek isteyenlerin ellerindeki belli başlı kozu teşkil ediyor. İlk mesele, aylardır sendikaları ilgilendirmiş, neticede gerekli kararın Türk-İş Yönetim Kurulunca alınması ve Temsilciler Meclisine getirilmesi hususunda anlaşmaya varılmıştı. Şimdi meselelerin Konfederasyonunun olaga-

aüstü bir kongresine götürülmesini sağlayacak ortamın yaratılmasına çalışılıyor. Eski Türk-İş Başkanı ve Zonguldak A.P. Milletvekili Nuri Begeri tekrar Konfederasyonun başında görmek isteyenler, bunun için uğraşıyorlar.

C.H.P.'li işçiler ise, sendikaya politika buluştur endişesiyle, İşçi Partisi konusunun kuliste bile ele alınmasını önlemeye kararlı görünüyor. A.P. taraftarları da aynı taktiğe baş vuruyor. Fakat bu çabalar, kuvvetli bir işçi partisinin doğmasını kolay kolay önleyemeyecektir. İsmi henüz kesin şekilde bilinmeyen büyük işçi partisi, akademisyenleri, gazetecileri ve belki de bazı politikacıları bir araya getiren geniş bir kurucu kadrosuyla pek yakında siyaset meydanına çıkacaktır. Başkanlık için en kuvvetli aday Prof. Orhan Tuna. Sendika liderlerinden birinin, meselâ Seyfi Demirsöyün başkanlığa getirilmesi fikrini savunanlar da eksik değil. Fakat Demirsöy, Genel Sekreterlikten yukarı çıkmak istemiyor.

Yeni parti, müsaite bir zamanda doğmaktadır. İşçi kitlesi, menfaatlerinin en iyi kendi partisi tarafından savunulabileceğini anlamaya başlamıştır. Fakat partinin geleceği, her şeyden önce, işçilerin dışında geniş bir çalışanlar grubunu toplayabilmekte ve bugünkü Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap verecek bir programla ortaya çıkmakta göstereceği başarıya bağlı. Sosyal adalet içinde hızlı kalkınmanın esaslarını ve bu gayeye götüreceği

AŞIRI MİLLİYETÇİLİK

ŞİRKET KURUYORI

Düşünen Adam dergisinin yazdığına göre YÖN, Ankara Ticaret ve Sanayi Odasının bir toplantısında bazı üyeleri bir hayli heyecanlandırmış.

Çünkü YÖN'ün toplantıda okunan bildirisinde «mevduiyetlerine kasteden bombalar» varmış.

Üyeler daha sonraki bir toplantıda «Düşünen Adam'ın YÖN'e cevap veren sayısını «elden ele, sıradan araya doluşturarak» okunmuşlar. Düşünen Adam «etkili eden her üyenin yüzünde bir memnuniyetin ifadesini okumak mümkün-müş».

Bundan sonra «YÖN gibi varakparelerin yazmağa çalıştığı fikirlerle» mücadele için 120.000 liralık bir tahsisat ayrılmış. Zira «Yirminci asrın mücadele teknik ve zaruretlerinin icabı olarak milliyetçi çevrelerle ticaret ve sanayi âleminin elele vermesi artık lâzımmış».

*

1962 Türkiye'sinde milliyetçilik kavramını, bir ticaret metası haline getirip haksız menfaatlerin elinde silah gibi kullanmak isteyen zihniyete bundan daha belirli bir örnek gösterilemez. Demek ticaret erbabı milliyetçi (!) çevrelere el uzatacak hem de bu elin avucunda 120.000 T.L. bulunacak.

Öyle bir mukavele ki bir taraf 120.000 le katılıyor şirkete bir taraf da milliyetçilik (!) duygularıyla...

Yapmayın baylar!.. Her şey olur ama sermayesi milliyetçilik olan şirket olmaz.

OLMADI... OLMIYADI... AZİZ NESİN

Sabotaj

Gecen haftaki gazetelerin birkaçında birinci sayfasında çıkan bir küçük haber benim için çok ilginçti. Küçük haberi buraya aktarıyorum:
ZAMMI ÖDEMEYEN İŞVEREN SAVCILIKTA

«Maden İş Sendikası, 11 Hakem Kurulu tarafından verilen yüzde 15 zammı 6 aydır işçilerine ödemeyen bir işvereni savcılığa vermiştir.

Maden İş Sendikasının bundan 6 ay önce Sütlüce'de kurulu Şakir Zümrü Fabrikasında çıkardığı iş itilafı 11 Hakem Kurulu tarafından işçilere yüzde 15 zammı yapılması şeklinde karara bağlanmıştır. Karar işverene bildirilmesine rağmen, işveren 6 aydır zammı işçilerine ödemediği. Sendika, İş Kanununa aykırı hareket eden işvereni savcılığa vermiştir.»

Bu küçük gazete haberi, on altı yıl önce başından geçen bir olay anıttı bana. Anıstacağım bu olay, işçileri sömürmek isteyen kötü işverenleri hangi alçakça, hangi aşağılık yollara saplandıklarını göstermesi bakımından bugün de önemli yitirmiş değildir. On altı yıl önce, şimdi anlatacağım olayda olduğu gibi, en kaba biçimde emekçileri sömürenler, bugün artık sökmeyen eski yöntemlerini bırakmışlar, ama çok daha ince yollarla, çok daha kurnazca yöntemlerle, kendi doymayan çıkarları uğruna yine aynı sömürgeciliklerini sürdürüyorlar. Oyunları bugün daha kurnazca, çok daha incedir. Emekçi yığınlarını yanlış yollara sürüklemek çabasındadırlar.

1945 yılında bir günlük gazetede muhabirdim, röportajlar yapıyordum. Daha çok işle ilgili bulunmak gerekir. O zamanlar çile konularıyla ilgili yazıyordum.

«Türkiye İlerledi» diyorlar; bir bakıma çok doğru bir yargı. İlerlemek, bir geriliktir: 1945 Türkiye'sine göre 1962 Türkiye'si çok, çok ilerlemiştir. Bu ilerlemeyi anlamak için, 1945 Türkiye'sinin toplumsal mücadeleleri olarak bile işçi, sendika, hele «grev» kelimelerini yazmak çok tehlikeliydi. İşçi sorunlarına daha o zamanlar eğilimsi olduğumuz için, komünistlikle suçlandırıbnanuz, daha o zamanlarda başlar. Sanki ne yazıyorduk? Hemen hemen hiç... Bugün Yön dergisindeki yazılarım hiç biri 1945 de yazılamaz, yazılsa suçlanırdı.

Çok dikenli yollardan bugünlere ulaşılabildi. C.H.P'nin tekelci yönetimi altında işçileri örgütlendirmek, onları C.H.P'nin istediği gibi gütmek yalnız C.H.P'lerin göreviydi. Kendilerinin dışından hiç bir aydın emekçiler konusuna ilgilanmesini istemezlerdi.

Bu yeryüzünde Türkiye yapayalnız, tek başına yaşamış olsaydı, elbet çok ilerlemiş sayılırdı, ne var ki Türkiye yalnız olma-yınca, hiç de ilerlememiş olduğu görülür.

Çalıştığım gazetede işçilerle, fabrikalardan röportajlar yapıyordum. Haliç'te büyük bir madeni eşya fabrikasında çalışan işçiler geldiler, işverenden şikâyet ettiler. Aylardır «fazla mesai ücreti» alamıyorlardı. «İş kazaları»nda tazminatları ödemi-yordu. İş yerlerinde çalışma ve sağlık koşulları çok kötüydü.

Fabrika sahibine telefon ederek randevu istedim. Telefonda adımı duyunca sesi seri-leşti. Dört gün sonrası için saat 11 de fabrikaya gelmemi söyledi. Gittim. Fabrikasının müdürü, sahibinin damadı imiş. Beni hiç de iyi karşılamadılar. Damadıyla konuşurken fabrika sahibi odaya girdi:

— Ne istersen yaz... İstediklinle konuş. Bizim kimseden korkumuz yok... gibi sözler söyledi.

Erciğimin fabrika ve işçilerle röportaj olduğunu söyledim. İşveren gittikçe kızıyor-du, bir ara.

— Ben dedi, Sobranya'da âza idim. Biz oralarını da biliriz.

«Sobranya» nı ne demek olduğunu bil-miyordum. Adam durmadan «Sobranya» da bulunduğunu söylüyordu. Ondan çıktıktan sonra başkalarına sorup Sobranya'nın ne olduğunu öğrendim: Bulgar Millet Meclisi-ne Sobranya denirmiş, bu adam da Bulga-ristan'da milletvekilliği yapmış.

Emekçi haklarını savunmuş yüzünden bizi sanki Moskova'dan münessil gelmiş gi-

bi gördüklerinden Sobranya'yı mobranyayı da biliyoruz sanmaktaydılar.

Damat, fabrikamın bütün resmi defterle-rini önüme açtı. Şaşırdım. Sanki bir mü-fettişmişim gibi davranıyorlardı. İşle def-terler: İşçilerin hakları veriliyordu.

Gözüne makinanen çapak kapıp görmez olmuş işçiler vardı. Bunlar fabrikadan bir bahaneyle kovuluyordu. İşçiler, dar, karan-lık, rutubetli yerlerde çalışıyorlardı.

İki — üç saat sonra karnam açıldı, artık gitmek istedim. Damat ve patron bırakma-dılar. Her gitmeğe kalkışında, önüme def-terleri açıyorlardı. Bunun bir oyun oldu-ğunu bir türlü anlayamıyordum. Oysa beni oyakayıp aleyhimde düzenler kurmaktalar-mış.

İşveren, işçilerine nasıl iyi baktığını an-latmak için beni bir ara geniş bir odaya soktu. Burası fabrikamın müzesiymiş. Du-varlarda resimler vardı. Bunlar iş kazalarında ölen işçilerin. Hâttıralarına değer verilerek resimleri fabrika müzesine duvarlarına a-sılmış. Eski Sobranya üyesi, bu adamlara nasıl büyük cenaze töreni yaptığını, bun-ların çocuklarını okuttuğunu, hiç de so-rumlu olmadığı halde dul karılarına para verdiğini anlatıyordu.

Gitmek istedim, yine bırakmadılar. Önü-me defterleri yığdılar. İş saati olduğu için çalışma yerlerine giremiyorduk ama, birkaç işçiyi çağırıp benimle konuşurdular.

Akşam olmuştu. Paydos saatinde işçiler çıkıyordu ki, herkeste birden bir telaş ol-du. Aşağıdan gürültü, patırtı, şamata; ba-ğırma, çağırma geliyordu. Damat koşup git-ti, az sonra geldi.

— Ne var? diye sordum.

— Sabotaj! dedi.

— Aman..

Doğrusu, gazeteci olarak heyecanlanmış-tım. Aşağıya indik. Tam bizim oturup ça-lıştığımız odanın altına bir bomba koymuş-lar: 10 kiloluk bir uçak bombası.. Bomba-ya pamuk doldurmuşlar, paçavralarla, üst-üpleriyle uzun fital yapıp bunları da gaza bulamışlar ve yakmışlar.

Biz aşağı indiğimiz zaman ortalık duman içineydi. Patron telaşlı telaşlı, polislerle konuşuyordu.

Yerde kuzu gibi uzanmış bombayı gö-rünce gülerek,

— Boşuna telaşlanmayın. Bu bomba pat-lamaz! dedim.

Benim bomba uzmanı olduğumu bilme-yen Bay İşveren,

— Neden? diye sordu.

— Bakınsanız, dedim, bombanın detinatö-rü yok, fulminat olmayınca bomba patlar mı!.. Bunun içindeki trolilin patlaması için füne ister.

İşveren biraz bozuldu. Bombanın içinden üstüpleri çıkardım. Kalabalık yavaş yavaş dağıldı. İşveren bana karşı sevinçli davran-mağa başladı. Beni arabasına aldı. Kara-köy'de ondan ayrıldım. Bu olayı yazmak için heyecanla gazetemeye giderken Köprü'nün ortasında gazetenin sahibiyile karşılaştım. Olayı anlattım, hemen yazacağımı söyle-dim. Gazetenin sahibi,

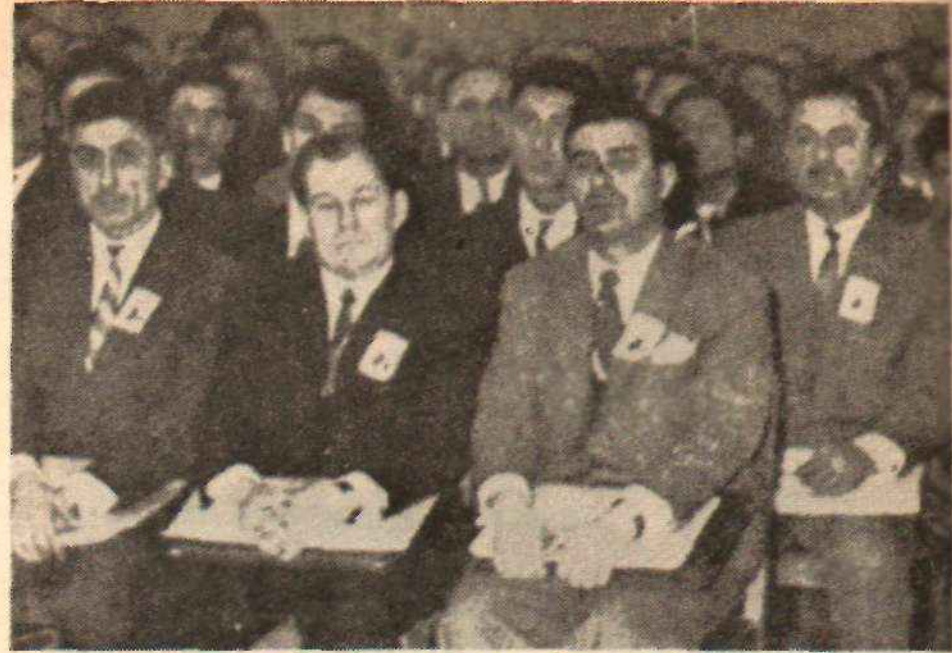
— Sakın yazma, dedi. Şimdilik kalsın ba-kalım..

Çok canım sıkıldı, gazete sahibine kız-dım. Aradan birkaç ay geçti. Bir gün ga-zetede çalışırken, sözünü ettiğim fabrika sahibinin damadı geldi. Kaynatmasıyla arası açılmış. O günkü olayı içyüzünü anlattı. Bombayı koydurtan işverenin kendisiymiş. Benim olduğum saatte bu sabotaj düzenini hazırlamış. Sabotaj işçilere ben yaptırılmış olacaktı.

Damadım söylediklerine inanmıyacaktım, ama kaynatasının eski Türkçe el yazısıyla notlarını verdi. Bu notlar daha önceden polise verilmiş. Ben fabrikaya gelmeden her şey hazırlanmış. Bu liberal yazılarında işçi-yi hükümete karşı kızdırtıcı, bir vatan ha-lini olarak gösteriliyordu.

Damat, işveren kaynatası için belgeler vererek çok şeyler anlattı. Bunları yaymı-yacaktım. Bir gün polisler evimi arayıp bü-tün bu belgeleri alıp götürdüler, bir daha da geriye vermediler.

Yukarıya aktardığım gazete haberini o-kuyunca on altı yıl önce başından geçen bu olayı hatırladım.

Türk — İş Temsilciler Meclisi toplantısı

sınıfının da her isteğini yerine getirece-ğini söylemektedir! Müstehlik koruduğu-nu ileri süren parti, istismarcı mutavas-sitlar için bir şey dememektedir! Arsa spekülasyonunu görmemezlikten gelen parti, ucuz mesken politikasından söz açmaktadır! Bu, çelişik ve samimiyetsiz bir tutumdur.

İşçi partisi, bu samimiyetsizliklerden ve çelişmelerden kurtulmasını bilirse, bir gün kitlelerin sevgili hâline gelebilir.

TÜTÜN

American Tobacco Company

Egenin eski demokratları, A.P. Ge-nel Başkanı Gümüşpala ile af çe-kilmesi yaparken, Ege Tütün pi-yasası yüksek bir fiyatla açıldı. Her ne kadar Ege Tütün Ekiçileri Fede-rasyonu Başkanı Kerkut Efe fiyatların tatminkâr olmadığını söylüyor olsa da, du-rum pek fena değildir. Tekel idaresi, ge-çen yıl bir kilo tütün için baş fiyatını 630 kuruş olarak tesbit etmişti. Bu yılki fiyat ise 820 kuruştur.

MHİ Birlik Hükümetinin taban topra-ğa tütün ekilmesini yasak etmesi yü-zünden bu yıl rekolte 90 bin tondan 60 bin tona düşmüş, fakat tütünün kalitesi yükselmiştir. Dünya rekoltesi de düşüktür. Ayrıca çeşitli hastalıklar ve bu ara-da tütün mildew'su yüzünden rakip mem-leket tütünlerinin kalitesi iyi değildir. Bu şartlar altında Türk tütününün dış piya-salarda iyi para etmesi beklenmektedir. Bununla beraber tütün ekicisinin büyük bir çoğunluğu durumdan memnun de-ğildir. Çünkü fakir tütün ekicisi mahsulünü ucuz fiyatla çoktan satmıştır.

Egenin uyanık yazarı Samim Koca - göz, bu durumu şöyle anlatıyor.

«Tütün yetiştirme, çok emek isteyen bir uğraştır. Büyük sermayesi olmayan küçük toprak sahibi yetiştirici, karı kı-zan, çocuk çocuk, bütün yıl, tarlasının için-den çıkmamak zorundadır. Fidelelerin dikilmesinden, sulanmasından, çapalanma-sından, yaprakların kırılmasından (tütün yaprağı için toplamak değil, kırılmak de-yimi kullanılır) kadar, köylü, didinir. Di-zilmesi, kurutulması, basılması, ayrı bir çalışma ister. Küçük çiftçi ailece tarlasın-da çalışmazsa, işçiyi gündelik öderse, ma-liyet birden bire yükselir, eline pek az pa-ra kalır.

Dunca emekle yetişen tütününü köy-lü, üzölerek söyliyelim, hiç bir zaman de-ğerlendirilmesini bilemez. Piyasa açılıp, satıldığı zaman, eline pek az para kalır, ya da hiç kalmaz. Nedenine gelince, tütünün-lü, daha dikirken satmıştır. Yetiştirme masrafı, bütün yıl ailenin yediği içtiği, ya Ziraat Bankasından, ya da alici ile -cardan avans olarak alınmıştır. Tüccar-ların simsarları, komisyoncuları, bütün yıl, köy, köy ilçe ilçe gezerek, durmadan köylüyü basbayağı para almışa, para har-camışa, önceden para alıp düğün dernek, sinnet düğünleri yapmaya zorlar. Kısaca-sa, yetiştiricinin, müstahsilin tütününü satıldığı gün, çoğu meteliksiz kaldığı bir gerçektir. Haydi sil baştan. Tütünün ye-tiştirme, hazırlanma serüveninin ilk asama-sı bisedir. Kuvvümüzün çıkarı bakımın-dan düzensizdir.»

Bu yıl tütünlerini önceden bağlayan bütün ekicilerinin nisbetinin yüzde 80 i bulduğu söyleniyor. Miktar itibarıyla de, 60 bin tonluk rekoltenin 45 bini önceden bağlanıyorsa satılmış. Tütün fiyatı oldukça iyi, fakat küçük çiftçi perişan, mutavassıt kârlı. Bazı milletvekilleri, bu açık istis-mara seyirci kalamadılar. C.H.P. Manisa Milletvekili Muammer Ersan, önceden yapı-lan bu satışların iptalini istedi. Fakat bir İzmir Milletvekili liberalizmin çelikten kanununu hatırlattı. «Böyle şey olmaz» dedi. «İptal istemek liberal ticaret esasla-rına aykırıdır.»

Liberalizmin çelikten kanunu. C.H.P. İzmir Milletvekili Arif Ertunga'yı kızdırdı: «Liberal, liberal deyip duruyorsunuz. U-nutmayınız ki müşterek hükümetimizin programında sosyal adalette var. Şimdiye kadar ekici sesini duymuş ama, biz se-yirci kalmışız, lazım geleni yapmamışız. Teklif ediyorum, Tütün Kanunu bir an önce çıksın.»

Sosyal Adalet nutku, liberalizmin çe-likten kanunu önünde pek fazla tesirli o-lamadı. Önceden bağlanıyorsa satılan tü-tünlerden ancak 5 bin tonuna alt satışlar yenilendi ve ekici 100 — 150 kuruşluk bir fark aldı. Geri kalanlar da ellerindeki tü-tünü çok pahasına vermiş oldu. Kaba bir hesaplara, müstahsilin hakkı olan 40 ilâ 60 milyon lira arasındaki para, istismarcı mutavassıtın cebine gitti. Böylece büyük bahk, küçük bahk liberalizmin çelikten kanununun verdiği gönül rahatlığıyla kü-çük bahk yedi. Ashında istismarcı yerli mutavassıt ortanca balıktır. Ortanca ba-lığın da üstünde büyük balık vardır. Bü-yük balık, American Tobacco Company-nın Şark İşleri Genel Müdürü olan Bak-salis'tir. Baksalis, Türk tütününün kaderi-ni elinde tutan zattır. Tütünümüzün ihraç fiyatını Baksalis tayin eder. Ufak mü-s-tahsilin insafsızca sömüren istismarcı mu-tavassıt, Baksalis'in oyuncağıdır. Tütün den sağladığımız dövizin miktarını, Türki-yede tekel kuran Baksalis tayin eder. Tür-kiyenin Tekel idaresi, çok iyi tanıdığı halde, Baksalis'in tekeli önünde açız kalır. Baksalis'in saltanatı, yirminci yüzyılda bir rezalettir. Tek çare, Baksalis'in tekeline karşı tekel ile çıkmaktır. Tek alıcı rolün-deki Baksalis'e karşı Tekel idaresi veya başka bir teşekkül tek satıcı olarak yer almalıdır. Ufak müstahsilin istismardan kurtulması ise, onun teşkilatlandırılma-sına, istihsal ve satış kooperatiflerine ka-vuşturulmasına bağlıdır.

DIŞ POLİTİKA

M emleketimizin çözümlenmek zo-runda bulunan bütün dâvaları-nın kökü, temeli ekonomide da-yanıyor: bu gerçek artık herkesçe öğ-renildi. Yönetici çevrelerde olsun, çe-şitli dünya görüşlerini savunan aydın-lar arasında olsun, bütün meselelerimi-zin önünde sonunda ekonomide dayan-dığının nihayet anlaşılması, kabul edil-miş olması, gelecek bakımından hayırlı bir işaret, ilerici aydınlar hesabına da küçümsenemeyecek bir başarıdır. Çün-kü bu gerçeğin anlaşılmasıyla, yıllardır içinde bocaladığımız buhranların, türlü sıkıntı ve huzursuzluklarımızın kayna-

şını aklı dışı, bilim dışı nedenlere bağlamak isteyenlerin kendi özel çıkarlarından başka şey düşünmedikleri, halkı aldatmaktan başka amaç gütmedikleri meydana çıkmış. Öte yandan da, ekonomik durumumuzun bütün çıplaklığı ile millet önünde konuşulup tartışılmasının zorunluluğu da hissedilmiştir.

Şimdi, bir adım daha atarak, başka bir gerçeğe daha parmak basmamız gerekiyor: Bu da tipki bütün meselelerimizimizin temelini ekonomiye dayandığı düşüncesi kadar doğru ve bilimsel görüşe uygun olduğu halde, bugüne kadar halk oyunundan gizlenilmiş, üzerinde konuşulmamasına özel bir itina gösterilmiştir. Biz bu konuyu örten esrar perdesini kaldırmaktan korkmanın ne akıl ve mantıkla ne de vatanseverlikle bağdaşmayacağı kanısındayız. Bahis konusu etmek istediğimiz mesele, Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlığını da içine alan siyasal durumunun dış politikasına sıkı sıkıya bağlı olduğu, iç meselelerin de ergeç dış politikaya dayandığıdır. Bunu söylerken belki yeni bir düşünce ortaya atmadığımızı, sadece bir gerçeği tekrarladığımızı biliyoruz ama şunu da iyi biliyoruz ki, Türkiye'nin dış politikası konusunda şimdiye kadar hiçbir ciddi ve açık tartışma yapılamamıştır. Bunun nedeni ise, bazı çevrelerin dış politika konusuna bir çeşit «dokunulmazlık» kazandırmış olmalarıdır. Böyle bir dokunulmazlığı haklı göstermeye çalışanlar, dış politikamızın «millî» bir politika olduğu, partiler üstü bir nitelik taşıdığı, eğilimleri ne olursa olsun bütün vatandaşların bu koni üzerinde beraberlik halinde oldukları iddiasındadırlar. Oysa, ne idüğü iyice bilinmeyen, halkoyu önünde görüşülüp tartışılmıyan bir politikanın sağlam, sıhhatli temellere dayandığına, memleketin yüksek menfaatlerine en uygun yolda bulunduğuna inanmak ya bir peşin hüküm ya da bir aldatmaca olmaktan ileri geçemez ve böyle bir peşin hükümün milletin tümüne benimsendiğine kolaylıkla inanılmaz.

Bugüne değin, dış politikamızın esasları üzerinde ne Millet Meclisinde ne de basında — bazı teknik konular dışında — etrafı hiçbir tartışma yapılmamış, yapılamamıştır. Cumhuriyet devrinde gelmiş, geçmiş bütün hükümetler dış politika bahsi açılınca, Atatürk'ün meşhur «Yurtta barış, Cihanda barış» sözünü tekrarlamağdan öteye geçmemişler buna karşılık kimse de çıkıp bu prensibin ne anlam taşıdığını sormamıştır. «Yurtta barış, Cihanda barış», evet, güzel ama, barış nasıl sağlanır, barış içinde yaşamın koşulları nelerdir? Bu soru ortaya atılamamıştır. Meselâ, son zamanlarda sözü çok edilen yurt içinde barışın, huzurun yerleşmesi için gerekli şartların neler olduğunda milletçe birlik miyiz? Hayır, değiliz. Netekim siyasal partiler de bu konuda ayrı görüşlere sahip olduklarını açıklamaktan çekinmiyorlar. Öyle ise, dünyada barışın, devletler arasında dirlik ve düzenin, eşit haklar içinde birarada yaşamının gerçekleşmesi için seçilecek en selâmetli, millî menfaatlerimize en uygun yol üzerinde neden ayrı düşünceleri savunamayalım? Neden hükümetlerimiz kışe halinde programlarına aldıkları ve zamanla içi boş bir kalıp haline getirdikleri bir prensibin değerini tartışamayalım? Söz gelişi, Türkiye'nin dış politikada hareket serbestliğini yitirdiği, bunun sonucu olarak da dış politikamızın ana hedefi sayılması gereken bağımsızlık ile onu sağlayacak araçlar arasında bir düzensizlik yaratıldığı ileri sürülse, böyle bir konu derinliğine ve genişliğine incelenmeden, tartışılmadan dış politikamızın «millî» olduğunu, her vatandaş tarafından benimsendiğini iddia etmek mümkün olur mu? Olsa olsa, bu konuların üzerinde fazla durulmaması, ileri gidilmemesi tehdidî savrulabilir ki şimdiye kadar yapılan da budur. Ama bununla işin bitmediği gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. Nasıl ki işsizlik, sefâletli gizlemekle ne işsizliği ne de sefâleti ortadan kaldırmak mümkün olmamışsa, dış politikamızı ilgilendiren konuları açıkça konuşmamakta da erada yapılan hataların önüne geçmeye mümkün bulunmadığı artık anlaşılmaktadır.

Senato başkanı «Sosyalizm komünizmin panzehiridir» dedi. Ankara'da komünizmi tel'in toplantısında ise sosyalizmin geri kalmış ülkelerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığı söylendi. Bu tartışma çeşitli çevrelerde devam ediyor:

Sosyalizm, Komünizmin zehiri mi, panzehiri mi?

Tarih bu sorunun cevabını kesin olarak veren örneklerle doludur

OWEN
(Panzehir)

BATISTA
(Zehir)

Abdi İPEKÇİ

Hafta sonunda Ankara'da, Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesinde komünizmi tel'in için tertiplenen açık oturumda konuşan hatiplerden biri «Sosyalizmin geri kalmış memleketlerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığına inanıyorum» demiş. İddiasını ispat için de Küba'yı örnek göstermiş. Sosyalizmin Türkiye'yi komünizme götüreceği, belirli çevrelerde ve zümrelerde ağızdan ağıza dolaşan bir slogan haline almaya başladı. Sosyalist bir düzende şahsi menfaatlerinden mahrum kalacaklarını hesaplayanlar, bu sistemin topluma getireceği faydaları inkâr edemediklerinden, böyle bir cankurtarıcı sınımda sarıyordular. İşin içine komünizm lâfını karıştırınca, bütün akan suları durduracaklarını umduklarından «sosyalizm Türkiye'yi komünizme götürür» sloganını etrafa yaymaya çalışıyorlar.

Buna mukabil meselâ Senato başkanı Suat Hayri Ürgüplü gibi uzun yıllar İngiltere'de, Amerika'da, Almanya'da Испания'da elçilik etmiş, kültürünü tecrübeleri ile zenginleştirmiş bir devlet adamı çıkıyor ve birçok kimselerin söylediklerini tekrarlıyor: «Sosyalizm, komünizmin panzehiridir» diyor, «Sınıflar arasında uçurumların derinleşmesini önler, gelirleri adilâne taksimini sağlar, vatandaşlar arasında huzursuzluk doğmasına meydan bırakmaz. Böyle bir vasatta da komünizm gelişmek imkânını bulmaz».

Çalışmayıp avantadan para kazanmayı, veyahut gelirler arasında nispet-sizliği mümkün kılan şimdiki «düzenin» devamına taraftar olanlarla, sosyal adaletin, iktisadi demokrasinin bir an evvel gerçekleşmesi için köklü reformlar yapılmasını isteyenler, bu iki sloganı tekrarlıyorlar. Biri «sosyalizm Türkiye'yi komünizme götürür» diyor, diğeri «sosyalizm komünizmin panzehiridir» diyor. Mesele ıslahatçı sosyalizmle ihtilâlcî komünizm münasebetine getirilmek istendiğine göre, biz de gerçeğe bu açıdan bakmaya çalışacağız.

Ondokuzuncu asrın ortalarına doğru İngiltere'de işçilerle patronların münasebetleri kölelikle derebeylik münasebetinden farksızdı. 1842 yılında özel suretle kurulan bir kralliyet komisyonu, pamuk tezgâhları başında, maden ocakları kuyularında beş yaşında çocukların günde 14—18 saat çalıştırıldığını tesbit etmişti. İngiliz kapitalistleri tarafından yok bahasına gece gündüz çalıştırılan erkek, kadın, çocuk, genç, ihtiyar insanlar haftada birkaç saatlik boş vakitlerini gecekondu-larda fecî şarılalar içinde geçiriyorlardı. Hiçbir sosyal garantileri yoktu. Emeklilik diye birşey bahis konusu değildi. Patronları tarafından kırbaçlanırlar, her an işten atılabilirler, hâfâ yaptıkları zaman ağır tazminat ödemeye

mecebur tutulurlardı.

Asrın ikinci yarısında İngiliz sosyalizminin liderlerinden Owen, işçi haklarını savunmaya başladı. 1883 te bu çığırı gururlu bir mücadele haline getiren bir avuç aydın, Fabian cemiyetini kurdular. Fabianların ilmi ve fikri alandaki çabaları, 10 yıl sonra çalışanların haklarını siyasal bir mücadele ile savunacak İşçi Partisinin doğmasını sağladı.

Fabian aydınların basında, işçi mebuslarının parlamentodaki sosyalist gayretleri sonunda varılan sonuç büyüktü. Günde asgari 18 saat çalışmaya zorlananlar şimdi haftada azami 48 saat çalışıyorlardı. Küçüklerin çalıştırılması yasak edilmişti. İşsizlik, hastalık, emeklilik sigortaları ihdas olunmuş, sosyal garantiler sağlanmıştı. Grev ve kolektif iş hakkı verilmişti. İşçi ücretleri büyük hızla artırılmış, gecekondu-ların yerini konforlu işçi meskenleri almıştı. Yalnız son 10 yıl zarfında yevmiyelerdeki artış % 121 i buluyordu. Yarı asır evvel köle olanlar, şimdi İngiltere'nin orta halli vatandaşları idi. Ve eski derebeyi patronlarla aralarında uçurum diye birşey kalmamıştı. Çünkü kazançlar arasında nisbetsizlik yoktu.

Hemen hemen bütün batılı ülkelerde olduğu gibi İngiltere'de de bu değişiklikli ıslahatçı sosyalistlerin yarattıkları harekete borçluydu. Bugün İngiltere'de komünist partisi vardır. Ama adını kimse duymaz. Ve bugün İngiltere'de bir komünist ihtilâlini düşünmek komiktir. Hollanda, Danimarka, İsveç'te, İsviçre'de olduğu gibi...

Fakat bütün bu ülkelerde sosyalistlerin son yarım asırda gerçekleşmesini sağladıkları ve sağlamaya devam ettikleri reformlar yapılmıyorsa da, 50 yıl evvelki durum muhafaza edilseydi acaba komünizme karşı bu kadar garantili bir vasata sahip olunabilir miydi?

Küba'da sosyal durum 50 yıl evvelki İngiltere'den farksız olduğu için Kastronun ihtilâli komünizme kaydı.

Komünizmi tel'in için Ankara'da tertiplenen açık oturumda, sosyalizmin geri kalmış ülkelerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığına iddia eden hatip, örnek olarak Küba'yı seçerken yanılıyor. Aslında Küba, sosyal reformlarını yapmamakta inat eden bir ülkede patlayacak halk hareketinin, komünizme kayacağını gösteren bir örnektir.

Ezbera değil, Küba'ya çok yakın bir mazide yapmak imkânını bulduğum ziyaretili ışığı altında tekrarlıyorum; Küba on dokuzuncu asır İngiltere'sinin sosyal özelliklerini yaşıyordu. Şeker kamışı tarlalarında gece gündüz çalıştırılan insanlar kölelerden farksızdı. Karınlarını doyuracak bir ekmeğe için çabalyor-

lar, gecekondu-larda yatıyorlardı. Patronları ise her gece Havana kumarhanelerinde sabahlara kadar yüz binlerce doları göz kırpmadan kaybedebiliyordu. Dizi dizi villaları saraylardan farksızdı. Devlet mekanizmasını eline geçiren Batista, onların adamıydı. Onlardan aldığı rüşvetler ve haraçlarla, onlarla birlikte işlettiği fabrikalar ve kumarhanelerle milyonlara sahip oluyordu. Bu durumda kapitalistlerin menfaatini bozacak bir harekete elbette girişmek istemezdi. Bunun için bütün medeni ülkelerde gerçekleştirilen sosyal reformların hiçbirine yanaşmıyor, bunun için çalışanların köle gibi sürünmelerine göz yumuyordu. Kubah aydınların girişmek istedikleri sosyalist hareketler polis kuvvetiyle, terörle bastırılıyordu.

Batista ıslahatçı bir zümrenin avantajı bir adamı olmasaydı, aydınlar kulak verip Küba'nın şiddetle muhtaç olduğu sosyal reformları gerçekleştirseydi ne Kastro'yu ne de ihtilâli yaratan bir zemin olurdu Küba'da. Ama Batista'nın ve Küba kapitalistlerinin milyonlarına milyon katma hırsı, sonunda herkesten evvel kendilerine pahalıya mal oldu.

Bugün Kastro öncesi Küba'da sımsarlar arasında mevcut uçuruma sahip bütün ülkelerin, bir komünist ihtilâlinin tehdidinde bulunduğu iddia edilebilir. Orta şarkta bunun örneklerine rastladık, rastlayacağız. Bu bölgede durumunu garantiye alılmış yegâne ülke, sosyalist bir rejim benimseyen İsrail'dir. Nitekim İsrail'deki seçimlerde komünist partisi daima hezime uğramaktadır.

Türkiyemizdeki vaziyeti on dokuzuncu asır İngiltere'si veya Kastro öncesi Küba ile aynı görmek asırı bir mübalağa olmaktadır. Fakat sosyal reformlarınıza gerçekleştirilmedikçe tehlike çanlarının artan hızla çalmasını önleyemeyeceğiz. Son 10 yılda oradan süratle silinen orta sınıf, büyüyen işsizlik, türeyen gecekondu-lar, çoğalan nüfusun karşılanamayan ihtiyaçları, zenginleşen zenginlerle fakirleşen fakirlerin arasında derinleşen uçurum, çanın ipini gittikçe huzlanan bir tempo ile sallamaya başladı. Bu durumda Batistanın ve Küba kapitalistlerinin inadını benimsemenin bizi aynı akıbete sürükleyeceğine inanıyoruz.

İngiltere'de Fabian cemiyetinde toplanan aydınlar «daha fazla insanın daha fazla mutluluğu» nu sağlamak için yolun ıslahatçı sosyalizm olduğuna inandılar Buna inandıkları ve inandırıcıları için İngiltere'de daha fazla insan daha fazla mutlu oldu.

Tarih bu örneklerle doluyken nasıl oluyor da hâlâ sosyalizmin komünizme tezgâhtarlık yaptığı, sosyalizmin Türkiye'yi komünizme götüreceği iddiasında bulunacaklar çıkıyor?

miştir. Kanunun konulmasına sebep olan vergi kaçakçılığını önleme fikri ise yanlıştır. Hiç bir yerde otokontrolü temin için servet beyanı alınmaz.»

Bütçe Karma Komisyonunda daha önce de servet beyanı bazı C.H.P. milletvekilleri tarafından «Huzursuzluk kaynağı. Vergi ile ilgili yok. Servet beyanını çıkardınız, paralar ya küpe, ya harice gidiyor» şeklinde sözlerle tenkit edilmişti.

Başında, Ticaret ve Sanayi Odaları toplantılarında da servet beyanından sık sık söz edilmektedir. Son olarak, Devlet Planlama Teşkilatının Danışma Kurulu toplantısında, sosyal politika tartışılırken söz alan özel teşebbüs temsilcileri, servet beyanını kalkmadıkça piyasanın yatırıma yapmayacağını söylediler. Servetini eksik beyan edenlerin ellerindeki parayı işe yatırmadığını ileri sürdüler.

Aşında servet beyanı, üzerinde bu kadar gürültü yapılacak bir mesele değildir. Vergisini tam ödeyen mükellefin servetini gizlilik içinde bildirmekten korkması için hiç bir sebep yoktur. Servetini başlangıçta eksik göstermiş olan mükelleflerin durumunu kolayca düzeltilir. Fakat özel teşebbüs, servet beyanından korkmaktadır. Buna sebep müteşebbislerin hemen hemen hepsinin vergi ödememesi, fakat servetlerinin yıldan yıla hızla artmasıdır. Servet beyanı ise, servetlerin takibine imkân vererek vergi kaçırmasını güçleştirecektir.

C.K.M.P. milletvekili, 35 yıllık iş adamı Ahmet Oğuz'un Bütçe Komisyonunda açıkladığı üzere «Türkiyede servetin tek ve en

Ahmet Oğuz

büyük kaynağı vergi kaçakçılığıdır.»

C.K.M.P. milletvekili İrfan Baran ise «gelir vergisi artık namuslu insanların verdiği bir ahmaklık vergisi olmuştur» demiştir. İşte bunun içindir ki, servet beyanından korkulmaktadır.

500 lira aylık gelir

Caillac'h, villalı muflu azınlığın kazançlarına vergi beyannamelerinden bakılınca, toplumun en zengin insanların fakirliğine şahımlamak elden gelmez. Doktor, Avukat, Mühendis gibi serbest meslek erbabının vergi dairesine bildirdikleri gelir 1959 yılında ayda 521 lirayı, 1960'da 688 lirayı aşmamaktadır. Sanayicilerin aylık geliri ise 1959'da 1098, 1960'da 1094 liradan ibarettir. Bir yüksek memur ayda 2 bin lira kazandığına göre, toplumun dar gelirli sınıfı, milli gelirler yüzde 38'ini aldığı söylenen yüzde ikilerdir.

Aşağıdaki tablo, bu durumu göstermektedir:

BİR KİŞİYE DÜŞEN			
MESLEKLER	Yıl	T.L. Yıllık	T.L. Aylık gelir
Serbest meslekler (Doktor, avukat, mühendis v.s.)	1959	6.263	521
	1960	8.261	688
Madencilik	1959	26.555	2213
	1960	33.500	2800
Sanayiciler	1959	13.155	1096
	1960	13.132	1094
Nakliyeciler	1959	9.718	810
	1960	9.800	750
1 inci derecede devlet memuru	1959	24.240	2020
	1960	24.240	2020

YÖN, 17 Ocak 1962

Bir sosyalist: Tinbergen

Prof. Tinbergen

YÖN'ün iki yazarı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Hükümetle işiari temaslarda bulunmak üzere tekrar Türkiye'ye gelen Profesör Tinbergen'le görüştük. Çok ilgi çekici konular üzerinde cereyan eden bu görüşmenin özeti okuyucularımıza sunuyoruz:

Tinbergen, kır saçlı, fakat çok dinç görünüşlü bir adam. Türkiye'ye bu defaki gelişinde, İstanbul'daki işi gösterişinin olgun havasını ve YÖN'de yayınlanan bildiriyi memnuniyetle iki işaret olarak karşıladı» dedi. Hollandalı profesör, çalışan kütellere ve akla dayanan sosyalizmin, yirminci yüzyıldaki dertlere deva bulacak çıkar yol olduğuna inanmış. O kadar inanın ki, 1933 yılından, yani Üniversite öğrenciliği zamanından beri, Hollanda Sosyalist Partisinin faal üyelerinden biri. Bu faaliyeti, Parlamento'ya sosyalist milletvekili olarak girecek kadar ileri gitmemiş. Fakat, Hollanda'nın İktisadi İşler Konseyinde Sosyalist Partisini temsil ediyor. Sosyalist hareketteki gayretleri Hollanda sınırları içinde de kalmamış: Sosyalist Enternasyonellerine Hollanda Sosyalist Partisinin delegesi olarak katılmış.

Tinbergen, Batı Avrupa sosyalist partilerinin son yıllarda bir duraklama geçirdiğini kabul ediyor. Acaba, yirminci yüzyılın başlarında büyük ilerlemeler gösteren Batı Avrupa sosyalizmi, son yıllarda neden daha fazla genişleyememekte ve parlamentolarda daha kuvvetli olarak temsil edilememektedir? Tinbergen, bunun sebebi, Batı Avrupa sosyalistlerinin kendi dar çevreleri içinde kapanıp kalmalarında buluyor. Bu partilerin idarecileri, yalnız kendi dâvalarını ilgilendiren kısa vadede hesapların dışına çıkmamışlar, sosyalizmi çok geniş bir çerçevede içinde ve çok taraflı olarak düşünülmesi gereken bir temel felsefe olarak görmemişlerdir. Meselâ, az gelişmiş memleketlerin gelişmesinde sosyalizmin oynayabileceği büyük rol Batı Avrupa sosyalist partilerinin gözünden kaçmıştır. Bu partilerin idarecileri, sosyalizmin bütün dünyayı sefaletten kurtaracak, dünya siyasetindeki huzursuzlukları önleyecek bir yol olduğunu kütellere anlatamamışlardır. Bunu yapabilselerdi, dünyadaki huzursuzluğu giderebilecek bir yön arayan halkın oylarını kolaylıkla kazanırlar, şimdiki kadar çok daha geniş taraftar kütlesi bulabilirdiler.

Tinbergen, az gelişmiş memleketlerde, sosyalizmin yayılma imkânlarını daha fazla görüyor. Buralardaki sosyalist partiler, sosyalizmin, aynı zamanda, hızlı ve sistemli bir kalkınmayı sağlayacak yol olduğunu iddia ve ispat edebilirler.

Hollandalı iktisatçı, bütün az gelişmiş memleketlerde olduğu

gibi, Türkiye'de de devletçiliğin başlangıç devrelerinde bazı aksaklıkların olmasını tabii karşıyor. Tinbergen'e göre, burada temel mesele, «insan» meselesi. Devlet kesiminde de ehliyetle, gevkle çalışacak elemanlar yetiştirildikten ve bunların tevki için yollar bulunduğundan sonra, devlet kesiminde çalışan insanların özel sermayenin emrinde çalışan insanlardan daha az verimli olmaları için hiç bir sebep kalmaz. Profesör, «Hollanda'da devlet teşebbüsü, özel teşebbüs kadar verimli çalışır» diyor.

Tinbergen, Türkiye'nin kalkınmasında karşılaşılan temel meselelere de dokundu. Planlamanın etkili ve verimli olabilmesi için, özel kesimdeki sanayinin de kontrol altına alınmasını ve plana uyandırılmasını zaruri görüyor. Kontrollerin, yani özel teşebbüsü istenilen amaçlara ve yerlere yönlendirecek tedbirlerin kullanılmasını sandığı kadar güç bir iş saymıyor. Türkiye'de, müdahale, müsaade ve tevki yollarıyla bunun yapılmasına imkân verecek çeşitli devlet imkânlarının bulunduğu kanaatinde.

Bütün meseleyi, siyasi maksatların bu tedbirler bakımından, gerektiği kadar ileri gidip gidemeyeceklerinde görüyor.

Devlet yatırımlarına kaynak teşkil edecek tasarruflar bakımından, gelir vergisi usulünün, az gelişmiş memleketlerde, vergi kaçakçılığı dolayısıyla, başarılı sonuçlar vermeyen bir usul olduğunu Tinbergen de kabul ediyor. Kendisi, Türkiye'de, nazari olarak, gelir vergisinin bu derece verimsiz olmaması gerektiğine inanıyor: «Madem ki devlete vergi geleneği bu derece eski ve köklü» diyor, «o halde vergi kaçakçılığının bu kadar fazla olmaması gerekir. Tinbergen, gelir vergisinin verimsizliğini kapatmak için, tek çareyi vasıtalı vergilerde görmekte. Ama, bir sosyalist olarak, vasıtalı vergilerin hiç adil olmadığını da kabul ediyor. Bununla birlikte, lüks mallardan çok fazla, herkesin kullandığı mallardan da çok az vergi almak suretiyle, «müterakki» vasıtalı vergiler konabileceğini de hatırlatıyor.

Türkiye'deki mesken meseleleri ve arsa spekülasyonu Tinbergen'in de dikkatini çekmiş. «Bunu önleyecek en esaslı çare, şehir içindeki bütün arsaları kamulaştırmak ve arsaların belediye eliyle kullanılmasını sağlamaktır» diyor. Hollanda'da bu usul, aşağı yukarı elli yıldan beri uygulanmaktaymış ve çok başarılı sonuçlar elde edilmiş. Lüks mesken inşaatına sed çekilmesi, kiralari indirmek suretiyle, boş tutulan meskenlerin kullanılmasını sağlanması Hollandalı Profesörün ileri sürdüğü tavsiyeler arasında.

Tinbergen'in son sözleri şunlar oldu: «Türkiye'de sosyal düşüncenin ve kalkınma fikrinin benimsenmesi bakımından YÖN gibi yayınların büyük etkisi olacağına inanıyorum. Hepinize başarılar...»

Yıllar

Sabit fiyatlarla yıllık gelir T.L.

1953	10374
1954	10386
1955	10133
1956	9320
1957	6830
1958	8350
1959	8678

Tablodan görüldüğü gibi, 1953 te 10 bin lira olan ortalama gelir, 1959 yılında sabit fiyatlarla 8678 liraya düşmüş, böylece mutlak azınlığın bir bütün olarak satın alma gücü yarıya yakın azalmıştır.

Piyasamız servet beyannamesinin kalkınmasını neden istediğini rakamlar açıkça göstermektedir. Bu rakamlara ekleyecek başka bir şey yoktur.

REFORM

Reform, Türkiye'de vergiden en az müteessir olan varlıklı zümrelerin vergi yükünü daha da hafifletmek çabalarını sürdürmektedir. Ya tırım indirimiyle, yeni bir vergi kaçırma kapısı açılmaktadır.

Vergiye kim öder?

Memleketimizde verginin büyük ölçüde fakir ve dar gelirli yurttaşlar tarafından ödendiği bir çok kimse, herkesten önce de bizzat bu yurttaşlarımız tarafından bilinmektedir. Gelir vergisinin büyük kısmını bir kuruluş vergi kaçırma imkânları olmayan işçi ve memurlar öder; vergi daireslerine verdikleri beyannamelerde ortalama kazançlarının orta halli bir memurdan fazla olmadığını gösteren, yani gelirlerinin büyük kısmını vergiden kaçırarak tica-

ret, sanayi ve serbest meslek erbabı değil... Gider vergilerinde ise aynı malı satın alan her vatandaş aynı miktar vergi ödemektedir. Yani Hacı Ömer Ağa ile onun fabrikasında çalışan bir işçi bakkala giderek birer kilo şeker alsalar her ikisi de devlete aynı miktarda vergi ödeyerek alacaklardır. Bu sebeple dar gelirli aileler ve fertler gider vergilerinin yükünü çok daha fazla hissetmektedirler. Çiftçilerimiz gelirlerinden birine kadar bir kuruluş vergi ödemedikleri için yani meclise hakim olan havadan öyle anlaşılmaktadır ki ileride de önemli miktarda vergi vermeyeceklerdir. Servet vergilerimiz ise bir türlü geliştirilmemiş cihiz vergilerdir. Bunlardan arazi vergisi de yakında kaldırılacaktır.

Görülüyor ki zenginlerin en az vergi ödedikleri memleketlerden biri olan Türkiye'de tipik vergi mükellefi deyince akla dar gelirli bir vatandaşın gelmesi tabiidir. Ve, vergi sistemimizi ıslah için vergi reform komisyonları kurarsak, vergi mükellefleri kitlelerinden birkaç tipik temsilcinin bu komisyona katılarak çalışması demokratik vetirenin lehi değil midir?

İstanbul'da vergi sistemimizi bir bütün olarak ıslah etmek amacı ile toplanan Vergi Reform Komisyonu'na da, aynı düşünceyle olacak, vergi mükelleflerini temsil eden şahısların da iştiraki istenmiş. Maliye Bakanlığında 9. Üniversitelerimizden 2 kişinin katıldığı Komisyon'a özel vergi mükelleflerini de temsil edeceği düşünülen 4 kişi çağırılmış. Ancak, Maliye Bakanlığına göre «tipik vergi mükellefi»nin hiç te dar gelirli bir vatandaş olmadığı çağırılan şahısların kuracakları vergi mükellefleri ya da özel sektörün temsilcisi olarak çağırılanlar Ticaret, Sanayi Odalarının, Esnaf ve Sanatkarlar Teşkilatının ve çiftçilerin (Münisa Bağcılar Konfederasyonu'nun) temsilcileridir; dar gelirli vatandaşların değil.

TÜRKİYE'DE VERGİYİ KİM ÖDER?

Bütün yük ücretlilerde

Memleketimizde serbest meslek ve ticaret erbabı gülünç miktarda vergi ödemektedir

Bizde tarif edilmeyen kavramlardan biri de vergi sisteminde sosyal adalettir.

Adaletsizliklerden birçoğu, sosyal adaletin ne olduğu bilinmediği için işlenir. Bazı hallerde ise adaletsizlik, sosyal adalet kavsi altında gizlenir.

Vergi sisteminde sosyal adalet iki ilkeye dayanır: Bunlardan ilki, genellik prensibidir. Bu ilke herkesin devlet harcamalarına katılması anlamına gelir. İkinci ilke, bu katılmanın, vergi ödeme gücü ile orantılı olmasını gerektirir.

Vergi ödeme gücünün iki ölçüsü, gelir ve servettir. Gelir ve servet arttıkça, vergi ödeme gücü daha büyük oranda çoğalır. Şöyle ki, 500 liralık gelirden alınan yüzde 20 oranında bir verginin ağırlığı, 50 bin liralık gelirden alınan verginin yükünden çok fazladır. İlk mükellefe geçmek için 400 lira bırakıldığı halde, ikinciye 40 bin lira kalmaktadır. O halde ikinci mükellefin, yüzde 20 nin üstünde vergilendirilmesi lâzımdır.

Bu ölçülere uymayan vergi sistemimiz adaletsizdir. Her şeyden önce, gelir vergisi genel değildir. Ziraat ve küçük ticaret, yollar vergi ödememektedir. Gelir vergisi kanununda yapılan son değişiklikler ise, işletmelerin dağınık ve küçük olması dolay-

ısıyla mevcut durumu pek fazla değiştirememiştir.

Daha büyük bir eşitsizlik, vergi kaçakçılığı yüzünden ortaya çıkmaktadır. Memleketimizde, serbest meslek ve ticaret erbabı, gülünç miktarda vergi ödemektedir. Vergiyi ödeyen, kaçakçılık imkânına sahip olmayan ücretlilerdir.

Gelir vergisindeki adaletsizliklerin düzeltilmesi çok zaman isteyecektir. Memleket ekonomisinin milyonlarca küçük işletmeye dayanması ve bunun ortaya çıkarttığı sayısız güçlükler, köklü bir reformu imkânsız kılmaktadır. Sosyal adaleti sağlamak için Hindistanın yaptığı gibi, servet ve istihlak vergilerinden faydalanmak kaçınılmaz bir zarturettir.

Servet Vergileri

Servet vergilerimiz, mali ve sosyal fonksiyonlarını yerine getiremeyecek kadar cılızdır. Memleketimizde, veraset ve intikal vergisi ile, bina ve arazi vergisi olmak üzere, iki servet vergisi mevcuttur.

Her iki verginin hasılatı da gülünç mik-

tarları aşmamaktadır. Meselâ veraset ve intikal vergisinin 1961 hasılatı, bütçe harcamalarının ancak binde 1,1'idir. En zaruri göda maddesi olan şekerden alınan istihlak vergisi, servet vergilerinden çok daha fazla gelir sağlamaktadır. Veraset vergisi geliri, şeker istihlak vergisinin ancak yüzde 4'üne erişmektedir. Bina ve arazi vergisi için bu oran yüzde 37'den ibarettir. Şeker, koskoca servetlerden, çok daha fazla vergilendirilmektedir. Varlıklı sınıflar arasında mevcut olmayan bu servet vergilerinin de kaldırılmasını istemektedir. Arazî vergisi pek yakında silinip gidecektir. Veraset vergisi ise zaten yok gibidir. Bu vergide gayrimenkulün gerçek değeri yerine 1945 - 50 değerinin esas alınması ve geniş bir muafiyet hududunun mevcut olması dolayısıyla, geriye vergilendirilecek bir şey kalmamaktadır. Bu verginin gerçek değer üzerinden alınmasını sağlayacak teşebbüsler büyük bir mukavemetle karşılaşmış, 1957 yılında çıkartılan kanun bir yıl sonra kaldırılmıştır. Halbuki İsveç, İngiltere, Amerika gibi Batı memleketlerinde ağır gelir vergisinin yanı sıra, servet geniş ölçüde vergilendirilmiştir. Bizde ise servet imtiyazıdır.

Vasıtalı Vergiler

Vasıtalı vergileri, doğrudan doğruya mültehlük öder. Bu vergilerde adaleti sağlamak için, vergi oranları malların zaruret derecesine ve mültehlükün gelir sınıfına göre ayarlanır. Şeker gibi zaruri ihtiyaç maddeleri çok az, lüks mallar ise yüksek vergi öder.

Memleketimizde, vasıtalı vergiler bakımından da, sosyal adalet düşünülmemiştir. Şeker, ağır şekilde vergilendirilir, fakat gece kulüpleri ve lüks oteller gibi yerlerin hizmetleri hemen hemen hiç bir vergi ödemez.

Kısaca, vergiyi fakirin ödediği, zenginin adeta vergiden muaf tutulduğu söylenebilir. Fakat zenginlerimiz bu adaletsiz durumu bile hoş karşılamamakta, vergi kaçakçılığını azaltmak maksadıyla kabul edilen Servet Beyanı usulüne dahi atış püskürmektedir. Zayıf hükümetler ise, zenginin hafif vergi yükünü daha da azaltmak için gayret göstermektedir.

KAÇAKÇILIK

İş çevreleri piyasayı canlandırmak için servet beyannamelerinin kaldırılmasını zaruri sayıyor. Eski M.B.K. üyesi Haydar Tunçkanat ise «Servet beyannamelerinin piyasayı durgunlaştırdığı şeklindeki mütalâalara katılmıyorum. Bu doğru olamaz. Bu durum tabiatıyla bir gecede milyonlar için işine yaramıyor. Onlar servetlerini açığa vurmak istemiyorlar. Elbette servet beyannamelerinden korkuyorlar» diyor. Kim haklı? Milyarları aşan vergi kaçakçılığının mevcudiyeti, kimin hakkı olduğunu açıkça gösteriyor. Aşağıdaki yazı, vergi kaçakçılığını defilleri ile ortaya koymaktadır.

Servet Beyanı

İş çevreleri, servet beyanını kaldırmak için T.B.M.M. nde ve basında esaslı bir taarruza geçtiler. Taarruz, Ticaret Bakanlığı Bütçesi dolayısıyla bütçe Karma Komisyonunda yapıldı. Özellikle A.P. temsilcileri servet beyanı usulünün kaldırılmasını istediler. Hüsnü Dikeççigil, «Servet beyanı denen Demoklesin kılıcı tüccarın başı üzerinde durdukça iç piyasa oynamaz» dedi. Kâzım Yurdakul, Maliye Müfettişi Erhan İşıl'ın diğer sütunumuzda yanlışlığını belirttiği bazı iddialar ortaya attı. Yurdakula göre «Servet beyanı, memleketi hudutsuz zarar getirmiş, bu yüzden 800 milyon lira piyasadan çekil-

SERVET BEYANI

Hazine temsilcisi, her yıl büyük şahsî ve ailevî masraflar yapmasına rağmen serveti artan bazı mükelleflere sorar: «Her yıl zarar gösterdiğinizize veya ancak birkaç bin lira kazandığınızı bildirdiğinizize göre, nasıl geçiniyorsunuz ve filanca gayri menkulü nasıl satın aldınız?». «Şahsî servetimle» veya «Eşimin mücevherlerini satarak» diyen mükellefe Hazine temsilcisi hic bir şey söyleyemez!..

Gelir Vergisi Kanunu içine alınan servet beyanı müessesesi üzerinde geçmiş bir yıl boyunca çeşitli yönde fikirler ileri sürüldü.

Bu yazının amacı, servet beyanını vergi hukukuna getiren sebepleri, ilham alınan yabancı memleketler örneklerini, işleyiş tarzını ve beklenen faydaları kısaca gözden geçirmektir.

Vergi hukukumuzda servet beyanına yer verilmesinin gerçek sebepleri, bir yıl önce ortaya atılan iddialardan çok farklıdır. Konu, idare tarafından gerektiği gibi aydınlatılmadığı için, servet beyanının sebepleri olarak, kâh bir servet vergisinin alınacağı, kâh geçmiş yıllarda kazanılmış büyük servetlerin hesabının sorulacağı söylendi. Gerçekte, servet beyanının gelir vergisi içinde müesseseleştiren tek sebep malidir, yani gelir vergisinin veriminin artmasını sağlayabil mektir. Servet beyanı, maliye ve vergi hukuku üzerinde bilgi ve tecrübe sahibi bulundukları düşünülen kimselerin tavsiyesi olarak kanunlaşmıştır. Maksat, gelir vergisinin verimini artırmaktır ve bundan ibarettir.

Geçmiş 11 yıl içinde gelir vergisi incelemeleri yapılmıştır. Vergi incelemesi yapanlar (Maliye Müfettişleri, Hesap Uzmanları, Kontrolörler ve Vergi Kontrol Memurları) bu görevlerini yaparlarken böyle bir gerçek kontrolün imkânsızlığı ile karşılaşmışlardır. Muntazaman zarar beyan eden veya gülünç kazançlar gösteren mükelleflerin muameleleri ele alınmış ve hesaplar, kayıtlar, faturalar gözden geçirilmiştir. Bunların hepsi defterlere ve defterler de vergi beyannamelerine uygundur. Ancak, bu tarz vergi mükelleflerinin her yıl büyük şahsî ve ailevî masraflar yapmakta olmasına rağmen servetinin arttığını, gayri menkuller satın aldığını gören Hazine temsilcisi, insan mantığının tabii icabı olan bir soruyu aklından geçirir ve sorar. Soru şudur, «Her yıl zarar gösterdiğinizize veya birkaç bin lira kazandığınızı bildirdiğinizize göre nasıl geçiniyorsunuz ve filanca gayri menkulü nasıl satın aldınız?» Her iki halde de cevap değişmemektedir. «Şahsî servetimle» veya «Eşimin mücevherlerini satarak» Artık Hazine temsilcisi için yapılacak bir tek iş kalmıştır, vergi incelemesi yaptığını bildirir resmi bir yazıyı bırakmak ve iş yerinden çıkıp gitmek. Servet beyanının konmasındaki sebep, işte bu hâzin durumun mümkün olan derecede ortadan kaldırılmasıdır.

Bu müesseseye vücut veren diğer bir fikir de, vergi kaçakçısının, namuslu ve gereflî vergi mükellefi karşısında korunmuş olması garabetini bertaraf etmektir. Zira şu nokta açıktır ki, doğru vergi ödeyen bir mükellefin aynı iş kolunda vergi kaçırarak rekabet edebilmesi imkân yoktur. Servet beyanının bu hususta eşitliği sağlayıcı unsurlar arasında düşünülmesi tabiidir.

Servet beyanı, ileri yabancı memleketler uygulamalarından ilham alınarak hazırlanmıştır. Amerika Birleşik Devlet-

leri, Kanada ve İngiltere'de kullanılan bu metoda «Net worth» denilmektedir. «Net değer» veya «Net servet» şeklinde Türkiye çevrilebilecek olan bu sistem şöyle işler! Bir vergi mükellefinin belli bir tarihteki net servet durumu ele alınır. Üç, beş veya on yıl sonraki servet durumu tesbit edilir. Servetteki artış, mükellefin vergi dairesine verdiği beyannamelerdeki kazanç ve gelirler toplamı ile karşılaştırılır. Eğer servet artışı, gösterilen gelirlerden fazla ise, aradaki fark vergilendirilir ve cezalandırılır. Bu memleketlerde servet beyanının uygulanması kısaca budur ve bu kadar basittir. Ayrıca, servet kıyaslamaları herhangi zaman devreleri içinde yapılabilir çünkü bu memleketlerde vergi tarhedilmesi için zaman aşımı yoktur. Vergi ihtilaflarını halleden mercilerde ise mesele hiç münakaşalı değildir. Böyle hallerin tespitiindeki vergi incelemeleri çokluk, servet kıyaslamasına göre yapılır. Vergi ve ceza derhal tasdik edilir ve kaçakçı beş yıl yatmak üzere hapis haneye gönderilir. İşte, dünyanın hiç bir yerinde olmadığı iddia edilen servet beyanı kıyaslaması budur.

Türkiye'de durum nedir? Türkiye bugün vergi kaçakçılığının bir «Mali Spor» haline gelebileceği veya tamamen aksine sağlam ahlâkî kuralların yerleşeceği bir memleket durumundadır. Yani önümüzdeki yıllarda her iki ihtimalden biri gerçekleşebilir. İncelenen vergi beyannamelerinde bulunan farklar, geçmiş yıllar boyunca % 30 ile % 45 arasında değişmektedir. 1961'den önceki aşırı muafiyetler ise vergi kaçırabilme imkânlarını pek geniş tuttuğu için Millet'in vergi kaybı tabiatı ile bu nispetin oldukça üstüne çıkmaktadır. Şu hale göre, vergi kaçakçılığı meselesinin derinliğine ele alınmasından tabii bir şey yoktur ve vergi emniyeti tedbirlerinden biri olarak yürürlüğe girmiştir. Zira kazançlarla servet arasında organik bir bağlantı vardır ve buna dayanımında dramatik hic bir şey yoktur.

Servet beyanı, kuruluş maksadına hizmet edebilecek midir? Şüphesiz ki, bu bir uygulama meselesidir. Ancak, servet beyanı, fonksiyonlarını tam olarak çok yıllar geçtikten sonra ifa edebilir. Zira, vergi mükellefiyetleri gelecek yıllarda yapılacak, gelir ve servetlerin vergilendirmesinde hata ve takdire dayanan unsurlar kaybolacak ve gerçek gelirlerin sağlam kayıtlara dayanarak servet yönünden hesaplanması imkân dahiline girecektir. Bu ise asıl 1970 ten sonraki yıllarda mümkün olabilecektir.

Servet beyanı üzerindeki bu kısa açıklamaları sana erdirirken bir noktaya işaret etmek gerekmektedir. O da böyle bir müessesenin vergi kaçakçılığına karşı bir güvenlik tedbiri olarak lhdas edildiğini, bu itibarla hic mukavemet normiveceğini düşününlerin yanımasıdır... Dürüst mükellefi ürktöcek hic bir tarafı olmayan servet beyanı usulü, ne yazık ki, bazı çevrelerde büyük tenkl yaratmıştır.

Erhan İSİL

(Maliye Bakanlığı İktisadî İhtilâfî Genel Sekreter Yardımcısı)

Haydar Tunçkanat

YÖN, 17 Ocak 1962

Türkiyede Ordu

Her devletin bir ordusu var: İngiliz ordusu, Amerikan ordusu, İtalyan ordusu, Hint ordusu, Japon ordusu... Devletiç ordular da var: Birleşmiş Milletler ordusu, NA-

TO ordusu...

Bugün bütün dünyadaki orduların kullandığı silâhlar aşağı yukarı eşdeğerde silâhlardır. Uzun menzilli füzelerden piyade tüfeğine, süngüden jet uçağına kadar teknoloji mahsulleri ile donatılır ordular. Bu silâhları icat eden düşünce, hiç bir ülkede kalıcı değildi. Bu objektif bilim düşüncesidir. Ama bu silâhları kullanan düşünce, her sınır taşının ötesinde değişir.

Her ordunun bir anlamı vardır. Bu anlam kuruluşundan doğar, baktığı ufka göre büyür. Bugün NATO ordusunun anlamı ile Cezayir Milli Kurtuluş ordusunun anlamı, İran ordusunun anlamı ile Türk ordusunun anlamı, felsefe lügatlerindeki birbirinden çok uzak kelimeler kadar farklıdır.

Türk ordusu Cumhuriyet ordusudur. Atatürk ordusudur. Bu ordu, Yirminci Yüzyılın başlangıcından beri harikulade mücadelelerin potasında karakterinin değişmez çizgilerini yoğunlaştırmıştır. Büyük kaynaşmalar büyük yönler yaratırlar. Türk ordusunun yönü Milli Mücadelenin kan ve barut karışımından doğmuş, Atatürk devrimlerinin yolunda çizilmiştir.

★

Bir hudut karakolundan bir hudut karakoluna bakan iki nöbetçi arasındaki farka dikkat ediniz:

Biri Şahın nöbetini tutuyor...

Biri Padişahın sürmüştü.

Biri Şahin...

Biri Cumhuriyetçi.

Biri muhafazakâr.

Biri devrimci.

İran hududunu aşırken bu karakter farkını ilk anda hissetmemek imkânsız. İran ordusu İran Şahının ordusu... Yemini ona göre, düzeni ona göre, yaşayışı ona göre, kuruluşu ona göre, yönü ona göre...

İranda ordu halk ordusu değildir. İranda askeri okullara girmek isteyen öğrenciler, kendi memleketlerinin nüfuzlu ailelerinden birinin kefaletini sağlamak zorundadırlar. Zira Türkiye'de Atatürk devrimlerinin ve bu devrimlerin başta geleni Cumhuriyetin bekçisi olan ordu, İranda eski derebeylik düzeninin bekçisidir.

İranda subaylar bu ödevin karşılığında geniş maddi menfaatlerle donatılmışlardır. Maaşları çok yüksektir, yüksek rütbeli subaylara devlet birer otomobil verir. Birer şoför verir. Birer cip

verir. Her gün öğleden sonra tatildir. Yarım gün çalışan subaylar, boş kalan yarım günlerinde ticaretle meşgul olurlar.

İranda ordu şimdiye kadar ne hayat pahalılığını sırtında hissetmiş, ne halkla beraber sıkıntıya katılmış... Bu ayrı hayat seviyesi orduya halktan ayrılmış, halkın menfaatlerine karşı bir menfaat düzeninin, sosyal adalet fikirlerine karşı bir adaletsizlik düzeninin, halkın hürriyetlerine karşı bir hürriyetsizlik düzeninin muhafaza teşkilâtı haline getirmiştir.

Bir askeri aristokrasî, elbette memleketin gerçek menfaatlerini bir halk ordusu gibi koruyamaz, hattâ bir ülkenin göçmesini sebep olur.

★

Bir ufak karşılaştırma yaptık komşumuz İran ordusu ile Türk ordusu arasında... Bu ufak karşılaştırmada gördük ki İranda ordu saray ordusudur. Türkiye'de ordu halkın ordusudur. Tanzimattan beri Türkiye'nin Batılılaşma devrimlerinde ve hürriyet hareketlerinde hep halkın önünde yürümüştür ordu...

Ordunun bu devrimci karakteri Türkiye'nin geleceğinde de kurtuluş sigortasıdır. Ordu Türkiye'de halkla başbaşa dizdize yaşamış, halkla beraber sıkıntı çekmiş, halkla beraber yokluğa katlanmış, halkla beraber ağlamış, halkla beraber gülmüş.

Ve sonra kim bilir hangi derebeyi ağının koltuğunda oy toplamaş bir politikacı çıkmış:

— Bir tarafta halk varsa, bir tarafta ordu var... demiş.

Yanlış ve yalan. Türkiye'de ordunun tarihi yönü bu sözleri kökünden tekdip etmektedir.

Türkiye'de ordu, eski ve müstehase düzenin değil yeninin, ilerinin devrimlerin, sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin yanındadır. Bunun içindir ki eskinin muhafazakârları ve gerinin gerici-leri her devirde ve her harekette ordunun yumruğunu aklız kafalarından hissetmişlerdir.

Bu uslanmayan kafa istediği kadar:

— Bir tarafta halk, bir tarafta ordu... desin.

Tarihi gerçek şu ki, her ileri harekette ordu halk, halk ordu olmuştur.

Şehit Kubilâyı boğazlayan kolları ve Turhan Emeksize vuran elleri siz halk mı sanıyorsunuz?..

İlhan Selçuk

Kimlere taviz veriliyor?

Böylece bu kişiler oturmuş, uzun uzun çalışmış ve bir Genel Vergi Reformu Raporu'nu hazırlamışlar. Hazırladıkları raporda bir reform yapmağa niçin ihtiyaç duyulduğunu uzun uzun izaha çalışıyorlar. Modern vergi anlayışından, verginin «fiskal» ve «ekstra fiskal» fonksiyonlarından, «selektif» bir vergi sistemine duyulan ihtiyaçtan, Türk vergi sisteminin bu bakımdan nasıl aksaklıklar taşıdığından sahifelerce bahsediliyor. Olgun Batı ekonomilerine has aksaklıkların giderilmesi için ileri sürülmüş ve artık yeniliklerini yitirmiş mali regülasyonların bugün Rapor'da «modern» diye karşınıza çıkarılması üzerinde, bu arada dil, mantık ve iktisat bilgisi bakımından adım bağında rastlanan hataların üstünde fazla durmayacağız. Sadece şu kadarını söyleyebiliriz ki raporda vergi reform çalışmalarının sebebi olarak gösterilen bu hususlardan hiçbirisi Komisyon'un yaptığı çalışmaların gerçek sebebi değil. Gerçek sebep ne olduğunu merak eden dikkatli okuyucu raporu yazarların ihmali yüzünden olacak, satırlar arasında serpilmiş bir kaç ip ucuna tesadüf edecektir: 27 Mayıs'tan sonra vergi mevzuatında yapılan değişikliklerin «getirdiği yeni müesseselerin kanunlaşmasında ilgili hususî sektör mensuplarının görüşlerinden yeterli kadar faydalanılmamış olması» (s. 4) bu değişikliklerin affedilmez kusurlarla malûl olmasına yol açmıştır. Yani, sanayile, tüccar ve çiftçilerin fikirlerini sormadan bu mükelleflerden daha fazla vergi almak gibi bir kusur işlenmiştir. 27 Mayıs ertesinde, işte, zararın neresinden dönmüşse kâr olduğuna göre «vergi hukukumuzu demokratik prensiplere göre... mükellef haklarını masun tutacak şekilde yeniden organize etmek» (s. 18); yani tüccar, sanayici ve çiftçilerin daha çok vergi ödemesini önlemek maksadıyla vergi sisteminde bir reform yapmak zarureti duyulmuştur. Komisyonun kuruluşunda «mükellef» temsilcileri olarak, tüccar, sanayici, çiftçi ve esnafın anlaşıldığını az önce belirttik. «Masun tutulacak haklar» da olsa olsa 27 Mayıs'tan sonra ihlâl olunanmış haklar, yani bu vatandaşların rızalarını almadan kendilerinden daha çok vergi toplamak suretiyle zedelenen kutsal ve dokunulmaz mülkiyet hakları olabileceğine göre Komisyon'un toplam maksadı hakkında söylediklerimiz mübahâşâlı olmasa gerektir.

Görülüyor ki Genel Vergi Reformu'nu hazırlayacak Komisyon'un teşekkül tarzından ve reformun güttüğü amaç hakkında Rapor'daki bazı ifadelerden edinilen kanaat «reform-un Türkiye'de vergiden en az müteessir olan varlıklı sınıfların vergi yükünü daha da hafifletmek maksadı güttüğüdür. Acaba Rapor'da mübahhas olarak teklif edilen hususlar bu kanaati doğrulu-

yor mu? Rapor'un «Verginin ekonomik fonksiyonlarıyla ilgili tedbirler» diye adlandırılmış bölümünde ileri sürülen tekliflerin incelenmesi bu soruya «evet» cevabı vermektedir. Bu bölümde «vergi avantajları» ile ilgili hususları ve özellikle «yatırım indirimi»ni incelemek bu iddiayı doğrulamaya yetecektir.

Yatırım indirimi

Rapor'da, iktisadî plânlanmanın özel sektörde, vergi politikası yoluyla gerçekleştirilebileceği ve bu hususta alınabilecek en önemli tedbirin bazı «vergi avantajları» ile özel yatırımların desteklenmesi olduğu söylenmektedir. Vergi avantajından kasıt «vergiye tabi kazançtan yapılan indirimler, yani bir nevi istisnalar» (S. 24) Vergi avantajının en önemli örneği olan yatırım indirimi ise «teşebbüslerin kazançlarından ayrılarak yatırıma tahsis ettikleri fonların vergiden istisna edilmesidir.» (S. 25) Raporda teklif edilen esasları uygulacak olunursa, yatırım indirimi şu şekilde uygulanacaktır: Herhangi bir ferdi teşebbüs veya şirket bir yıl içinde elde ettiği safi kazancından, mültekip devrede yapmayı plânladığı yatırımlara ayrılacağı meblağın belli bir nisbetini düşecek ve vergi, geri kalan kısmına uygulanacaktır. Ayrıca yıllık kazancın dışındaki kaynaklardan (borçlanma gibi) finanse edilecek yatırımların da aynı nisbeti safi kazancı düşülecektir. İndirim nisbeti ziraî işletmeler ve kurumlar için % 60, ferdi teşebbüsler için % 30 olup, bölgesel kalkınmanın bahis konusu olduğu yerlerde bu nisbetler sırası ile % 75 ve % 45'e çıkar. Raporda yapılan hesaplara göre bu husus ferdi teşebbüslerin ve kurumların tabi olduğu fiili vergi nisbetini önemli derecede (meselâ yarı yarıya) azaltacaktır. Ayrıca yıllık safi kazancın dışındaki kaynaklardan finanse edilecek yatırımlar da indirim tabi olduğuna göre birçok işletmelerin hiç vergi ödememesi dahi mümkündür. İndirime tabi yatırımın fiilen yapıp yapılmadığını ve maliyet hesaplarının doğruluğunu bir Yatırım Ofisi tahkik edecektir. Böylelikle iş adamlarımız ve muhasebecilerimiz yeni ve muhtemelen bir hayli rahat bir vergi kavgasına kapısı daha açılmaktadır. Yapılacağı iddia edilen yatırımların bir hayli şişirilmiş rekamlarla Ofis'e ve vergi dairelerine sunulacağı muhakkaktır.

Bu açıklamadan sonra şu soruyu sormak lazımdır: Komisyon, başta yatırım indirimi olmak üzere vergi avantajlarından ne gibi iktisadî faydalar beklemektedir? Eğer yatırım indirimi iktisadî gelişmemizi hızlandıracı tesirde bulunacaksa, toplam yatırım hacmini arttırmaya gerekir. Raporda bu bahiste neler denmektedir?

Yatırım indiriminin toplam yatırım hacmini arttırıcı bir tesir icrâ edeceği biraz

mütereddit bir ifade ile ileri sürülmektedir (S. 23) Bu iddia doğru mudur? Vergi indirimi ile amme gelirlerinde bir azalmanın vukua geleceği ve bunun normal amme gelirlerine tamamen bağlı olan «prensip olarak açık bütçelerden kaçınıldığı için» devlet yatırımlarının da aynı miktarda azalmasına sebep olacağı aşikârdır. Bu halde, toplam yatırım hacminin artması veya azalması, özel yatırımların azalan devlet yatırımlarına nisbetle ne miktarda artacağına bağlıdır. En iyi ihtimalle özel yatırımlar devlet yatırımlarındaki azalma nisbetinde artacak, bu halde toplam yatırım hacmi aynı kalacaktır. Özel yatırımların azalan devlet yatırımlarından fazla artması çok zayıf bir ihtimaldir. Zira bunun için toplam tasarruf hacminin artması, yani özel istihlâkın kısılmaması lazımdır. Hiçbir müteşebbisin, yatırım indirimi usulü ekti diye şahsî istihlâkından kısarak yatırımlara harcayacağı düşünülebilir mi? Diğer taraftan toplam yatırım hacminin azalması pekâlâ muhtemeldir. Yatırım diye gösterildiği halde, yatırımaıyıp istihlâke kaçıran meblağların ortaya çıkması vergi hasılatı ile birlikte azalan devlet yatırımlarına karşılık özel yatırımların daha az artmasına delâlet edecektir. Esasen bilinmektedir ki vergi avantajları sayesinde müteşebbüslerin eline geçecek ilâve nakdî fonlar yatırımların aynı miktarda artmasını sağlamayabilir. Özel yatırımların hacmini bu nakdî fonların dışındaki faktörler de tayin etmektedir. Kâr hadleri gibi.

O halde vergi avantajlarının, yatırım indiriminin toplam yatırım hacmini arttırdığını iddia etmek için, vergi hasılatıyla devletin de yatırım yaptığını unutmak lâzımdır. Memleketimizde cari masrafları mutlak olarak azaltmak imkânsız olduğuna ve prensip olarak açık bütçeden kaçınıldığına göre, vergi hasılatında vaki her azalma aynen devlet yatırımlarına in'kâs edecektir. Bu gerçeği raporu hazırlayanlar da bilmekte olduğu için «yatırım hacminin arttırılması» tezi üzerinde pek az durmuşlardır.

Vergi avantajı ve indirimlerinin kamu gelirlerini, dolayısıyla kamu yatırımlarını azaltacağı hususu Raporda kabul edilmekle beraber «vergi avantajı milli tasarrufun arttırarak bir kısmının verimli yatırımlara in'kılâb etmesini kolaylaştırdığı, dolayısıyla istihsal ve produktivitenin artmasını sağladığı, iş ve çalışma sahasının genişlemesine yol açtığı cihetle varidat kaybını fazlasıyla telâfi ettiği» gibi uzun vadede «varidatın umulmadık ölçüde artmasını da intaç» edeceği iddia ediliyor. (S. 24) «Millî tasarrufun arttırarak bir kısmının verimli yatırımlara in'kılâb etmesi» yukarıki açıklamalara ve usgâri bir iktisat bilgisine göre anlamsız bir ibareden başka bir şey değildir. Devlet yatırımları azalıp özel yatırımlar arttıktan istihsal ve produktivitenin artacağı iddiası için de aynı şey söylenebilir. Yukarıki sözlerden bel-

ki de kastedilen şudur: «Devlet gelirlerinin milli gelire nisbeti azalacaktır; ama milli gelir özel yatırımların genişlemesi sonunda artacağı için bir kaç yıl sonra eski vergi hasılatını, hatta daha fazlasını, daha düşük bir yüzde ile daha yüksek bir milli gelirden elde etmiş olacaktır.» Bu iddia da yalıttır. Zira toplam yatırım hacmi artmayacağına göre milli gelir arttığında yatırım indirimleri sayesinde bir hızlanma olması imkânsızdır. Sözü edilen «uzun vade»de, yatırım indirimleri uygulanmış olsa idi, yine daha yüksek bir milli gelirden, bu sefer indirilmemiş bir yüzde uygulanarak daha fazla amme geliri elde edilecektir.

Vergi reformunun maksadı

Bütün bunlar asgari bir iktisat ve maliye bilgisi ile bilinecek şeylerdir. Raporu hazırlayanları cehaletle itham edemeyeceğimize göre, olsa olsa bu yalan yanlış iddiaların arkasında vergi reformu tekliflerinden beklenen başka faydalar da olsa gerek. Gerçekten de raporu yazarlar bu büyük sırrı muhtemelen bir anlık dalgalılık sonunda ele vermekte, «reform»dan umdukları gerçek faydayı söylece ortaya koymaktadırlar: «Hususî sektörde vergi avantajı tesiriyle yapılan... yatırımlar kısmen amme sektöründeki yatırımların yerini alır ve böylelikle finansmanın Devlet deruhte ettiği kalkınma yükünün hafiflemesine imkân verir.» (S. 24) Biz de şimdiye kadar aynı seveleri söylemek istiyorduk. Vergi avantajları, yatırım indirimleri milli gelirin artmasına değil, özel sektörün genişleyip devlet sektörünün daralmasına yol açar. Bu yüzden bir meselevi bir hasıla artışı tezi de bulandırmak asıl amacı gözlemek için basvurulan bir taktikten başka birşey değildir. Asıl amaç, devlet fonlarını, özel teşebbüs devretmektir. Ancak Raporda bu iftiradan hemen sonra bir iktisadî bahane, bir tez daha ortaya atılmakta ve tabii ki iktisadî bir pot daha kırılmaktadır: «Kalkınma yükünün bütün ağırlığı ile Devlet üzerine çökmesi ve bu yükü kaldırmak için açıkla finansmana gidilmesi enflasyonist bir hareket içindedir... istikrarın tahrip edilmesine yol açmaktadır.» (S. 24) Bütçe açığı varken vergi hasılatında vukua gelen bir azalmanın bütçe açığını kapatması gibi garip bir iddia karşımıza mıyız? Daha muhtemeldir ki vergi hasılatı ile birlikte amme yatırımlarının da aynı miktarda azalacağı bir önceki cümlede söylendiği gibi kabul ediliyor ve bunun enflasyonu durduracağı söyleniyor olmalı. Bu durumda «reformcu» yazarlara şu soru sorulmalı: Enflasyonu yaratan âmil nedir? Eğer bu âmil bütçe açığı ise ki hatâh olarak her bütçe açığının enflasyonu yaratacağı kanaati yukarıdaki cümlede yatmaktadır, hem vergi hasılatını hem de amme masraflarını aynı miktarda azaltarak bütçe açığını kapatmak nasıl mümkün olacaktır? Eğer iktisat ilminin söylediği gibi enflasyonu doğuran âmil devlet harcamalarının değil, özel ve amme harcamaları toplamının aşırılığı ise, azalan amme masraflarına paralel olarak hiç olmazsa onlarla aynı miktarda artacağı raporda şimdiye kadar iddia edilmiş olan manzûm özel yatırımların zahuru yüzünden enflasyon yine önlenemeyecektir.

Fakat bütün bu hatalar, dediğimiz gibi, «reform» ile güdülen gerçek gayeyi kamufler etmek isterken devrimmiş çamlardır. Bu gerçek gaye Rapordan aldığımız son cümlelerle çizilen trajik tablo ile ortaya konmaktadır: Korkunç bir kalkınma yükü altında ezilen, ne yapacağına şaşırıp zavallı bir devlet ve vergi avantajları sayesinde bu yükü paylaşmaya koşan fedakâr özel teşebbüs... Kalkınma yükü sözünden yatırım yapmanın kastedildiği anlaşılıyor. O halde, mademki yatırım yapmak bu kadar ağır, tatsız bir yükür, özel teşebbüsün bu yük altında ezilmesini önlemek için devletin, özel teşebbüs tarafından yapılmakta olan tekmil yatırımları devralması teklif edilse savın Komisyon üyeleri ne buyururlar acaba?

Vergi Reform Komisyonu, öyle anlaşılıyor ki hazırladığı rapordan büyük bir gurur duymaktadır: «Memleketimizde ilk defa devlet sektörü ile hususî sektörün bu kadar geniş çapta işbirliği yapmasına imkân veren böyle bir komisyon-daki çalışmalara... hâkim olan tam anlayış havası ve yapıcı zihniyet» (s. 6) sayesinde «revolüsyoner düşüncemiz bir reform yapmış olacaktır.» (s. 20) denilmektedir. Raporun hazırlanmasında özel sektörde devlet sektörünün fevkalâde geniş çapta işbirliği yaptıkları ve tam bir anlayış havası içinde çalıştıkları hususunda şüphe yoktur. Ancak, getirdikleri teklifleri, «revolüsyoner reform» diye adlandırmalarına ufak bir itirazımız var. Komisyon'daki Devlet sektörü veya Maliye Bakanlığı temsilcilerinin özel sektör temsilcileri önünde gösterdikleri teslimiyetî görüldükten sonra ve bunun neticesi olarak daralan bir devlet sektörü aleyhine genişlemek olan bir özel sektör modeline devandırılmış raporu okuduktan sonra teklif «reform-un «devrimci» değil, olsa olsa «devrimci karnı» diye adlandırılmasını gerektirğine kanaat olmanızı istiyorduk.

SIYASİ NOTLAR

Radyoda «Kardeşlik Haftası»

Radyolar, yine ters işlemeye başladı. Hükümetin komünizmin tehlikesine karşı gaffet içinde olduğunu basına açıklayarak, mensubu bulunduğu hükümeti suçlandıran Basın-Yayın Bakanı Kâmuran Evliyaoglu'nun başında oturduğu Devlet Radyosu, gençlik mitinglerini - tıpkı banyazar kardeşinin gazetesi gibi - tahrif ederek verdi.

Okunan ajans bültenlerine bakılırsa, mitinglerde gericiğin aleyhinde pek fazla bağırılmamış, hele af istekleri hiç takbih edilmemiştir. Radyo, 10 Ocak sabahı okunan haberlerde, 9 Ocak gecesi yapılan İstanbul gösterilerinde, gençliğin caddelerden sadece «kahrolsun komünistler» diye bağırarak geçtiğini söylemiştir. Yine, 13 Ocak günü akşam haberlerinde, o gün gericiliği ve af isteyenleri takbih için Anıt Kabir'e giden S.B.F. öğrencilerinin sadece ve sadece «Atatürk İnzideyiz» ve «kahrolsun komünistler» diye haykırışları bildirilmiştir.

İki Bakan, İki Fikir!

Aynı kabineye mensup iki bakan, geçen hafta, grev konusunda, birbirinden farklı iki fikri savundu. İzmir Ticaret Odasında işçilerle görüşen Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, grev hakkının yıllardır verilmemiş olmasının politikacıların atlatma taktiklerine bağlı olduğunu ve «önce sendikalar kuvvetlensin, sonra grev hakkını verelim» şeklinde görüşleri şiddetle tenkit etti. Bilindiği gibi Bülent Ecevit, daha önce de, Manisa'da, bahara kadar grev hakkını düzenleyen kanun çıkmazsa bakanlıktan çekileceğini söylemişti.

Buna karşılık, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Kâmuran Evliyaoglu, Gazeteciler Cemiyetindeki, kokteylde tümüyle muhabirlerle şunları söyledi: «Vallahi, grev için vakit henüz çok erken. Sendikalarımızın gücü ne ki? Önce sendikalar kuvvetlensin, sonra grev!»

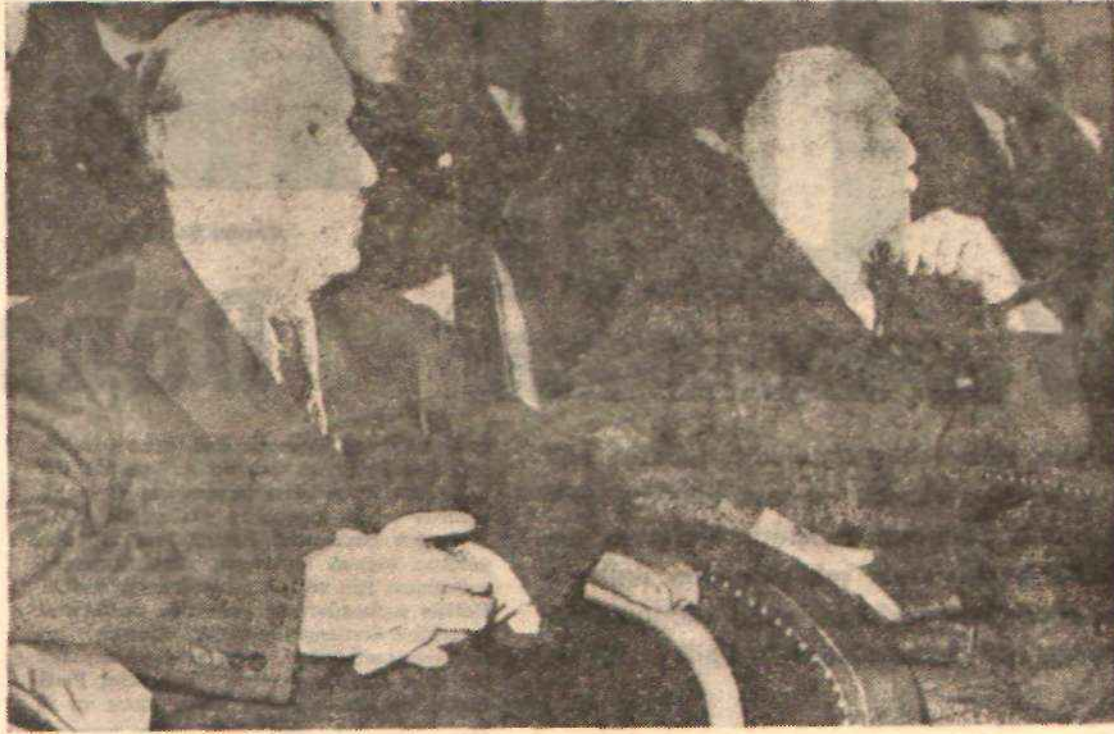
C. H. P. Kınırıyor

Egden gelen af sesleriyle yeni bir sarsıntı geçirmeye namzet görünen İkili koalisyonun, aygıtında da hafiften sallantılar başladı. Bir

Esat Çağa

YÖN, 17 Ocak 1962

Senato Başkanı Ürgüplü, Başbakan İnönü ile beraber

Merkez İdare Kurulu üyesi, «Menderecesi şiddet, sizi de müsamaha batırarak, Paşam» diye başlayarak, koalisyonun çürük ayağına karşı İnönü'nün gösterdiği yumuşaklığı tenkit etti.

Geçen haftaki grup toplantısında da bir çok milletvekili, «Bakanlarımızdan memnun değiliz» diye bağırıyorlar.

C.H.P. milletvekillerinin çıkışı, bakanlıklarda özel kolaylıklardan faydalanamamaktan ve koalisyonun A.P. lehine istismar edilmesinin yarattığı endişeden ileri geliyor. C.H.P. milletvekillerinin çoğu, önümüzdeki belediye seçimlerinde partinin ağır bir hezimet uğrayacağını söylüyorlar. Daha önemlisi, partinin ve liderin hızla yıprandığını düşünenlerin sayısı günden güne çoğalıyor. Bu da, Paşaya karşı hafiften bir muhalefetin başlamasına yol açıyor.

Denk görünen iki kuvvetin çarpışmasına sahne olan Y.T.P. de ise kimin kazanacağı henüz belli değil.

Memur Zammı

Anayasanın 92 nci maddesinin yanlış yorumu yüzünden 15'lerin bat başında otomatik olarak verileceği kanunı uyandırdı. Senatörün, Millet Meclisinin ivedilikle kabul edeceği sandan zammın tahriri ile kanunu 15 günden önce görüşmeyeceği ve mevcut kanuna göre zamların otomatikman verileceği ileri sürüldü.

Haber, memurları ümitlendirdi. Fakat Anayasacılar, zammın sağlanan Anayasa yorumunu kolayca götürmesini bileceklerdir.

Zamların verilmesi için şimdilik tek ümit, Meclis çoğunluğunun tahir tasarısını reddetmesi. Fakat bu da hemen hemen imkânsız bir şey. Mecliste, zammın verilmesi lehinde kuvvetli bir cereyan belirirse, İnönü kürsüye çıkıp Meclisi göğüsleyecek. Bu durumda memur zammının gelecek yıla bırakılacağı, rahatlıkla söylenebilir.

Sosyalizm

Geçen hafta, beklenilmedik yerlerden sosyalizm lehine sesler işitti. C.K.M.P. İstanbul İl Başkanı Sıtkı Ataç, gazetelerin kalplerine ferahlık veren şu sözleri söyledi: «İleri Batı memleketlerinde olduğu gibi suç sayılmayan ve sosyal adaleti gerçekleştirme amacıyla taşıyan sosyalist fikir cereyanının yurdumuzda da doğuşunu normal

karşılama gerekir. Nitekim, çeşitli fikir cereyanlarının gelişmesi neticesinde yurdumuz, en kısa zamanda kalkınmak için en uygun fikir zeminine ancak bu şekilde sahip olabilir. Yoksa, bir yandan fikir hürriyeti savunuculuğu yaparken, komünizmin aleyhtarlığı arka-

İsmail Rüştü Aksal

sında fırsatçı ve gerici emelleri kökleştirmek için fikir organlarına iftirada bulunmak ve bu iftiraları meydanlarda desteklemek, neşir organlarını parçalamak, aynı zamanda fikir hürriyetine karşı girilmiş bir baltalama hareketidir.»

Ümit verici konuşmaların ikincisi, Senato Başkanı Suat Hayri Ürgüplü tarafından yapıldı. Celâl Bayar'ın uydurma beyanatını yayınlayan bir gazeteyle «mızur kuvvetler» şafatını layık gören Ürgüplü, sözlerini sosyalizmi överek tamamladı:

VATAN HAINİ

Basın-Yayın Bakanı Kâmuran Evliyaoglu:

«Koalisyon kabinesini kundaklayan vatan hainidir... dedi.

Koskoca bastında koalisyonun karşı olan tek adam hangisidir?

Bakanın kardeşi...

«Sınıflar arasında memleketimizde farklar mevcuttur. Bunlar bünyede tehlikeli yaralar açabilir. Bu farkı mutedil ve ölçülü bir sosyalizm ile gidermek faydalı olur.»

Memleketçi Liberal Partiye mensup olmakla beraber, Kurucu Mecliste ileri fikirlerin savunuculuğunu yaprak geniş sempati toplayan Senatör Esat Çağa, tam zamanında bir sözlü soru önergesi vererek bir kısım gazetelerin yalan haberlerini götürmesini bildi. Esat Çağanın sözlü sorusunda şu cümleler var:

«Her takım aşırı sağcı muhit ve gazetelerin, komünizm ile mücadele adı altında Atatürk devrimlerine ve Türk milletinin her yönde batılılaşması ülküsüne bağlı aydınları sindirmek için mütearız bir kampanyaya giriştikleri görülmektedir.»

C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal ise, «Komünizm tehlikesi var mı?» sorusuna, «Ben, bizim cemiyetimizin bünyesinin komünizme mukavim olduğu kanaatindeyim» cevabını vererek, belli çevrelerden, belli maksatlarla gelen komünizm tehlikesi iddialarını karşıladı. Fakat komünizm tehlikesi için cemiyetin bünyesine güvenen Aksal, gerici tehlikesini önlemek için bünyeye bırakmadı ve «Aşırı sağcılığa ise yeni yetişen neslin karşı koyacağından eminim» diyerek, meselenin çözülmesini gençliğe bıraktı.

Aydın Yalçın ve Ağalar

S.B.F.'nin «Toprak Reformu» konusunda tertiplemediği açık oturum, sosyalizmi «modern gericilik», özel teşebbüsçülüğü ise «modern şerhlik» sayan Aydın Yalçın ile Şevket Raşit Hatipoğlu arasında derin bir görüş ayrılığına yol açtı.

İngiliz Muhafazakârlarına has bir felsefe ile, reform kelimesinin telâffuzuna dahi tahammül edemeyen Aydın Yalçın «Türkiyede 1925'ten bu yana geniş bir toprak reformu yapılmıştır. Artık bir toprak reformuna ihtiyaç yoktur. Zira istihsalın artması bunun delilidir» dedi.

Bu sözler, ölü doğan 1945 Toprak Reformunun mimarı Şevket Raşit Hatipoğlu'nun kapanış konuşması ile gereken cevabı aldı. Hatipoğlu sözlerine «Türkiyede toprak reformuna ihtiyaç yoktur diyenlerin karşındayım. Bunlar toprakları parçaladı, artık yeni bir reforma ihtiyaç yoktur diyorlar. Şayet mümkün olsa da birlikte Doğu ve Güneye bir geziye çıksak ve onlara binlerce dönümlük rasyonel işletmede mah-

rum giftlikleri göstersem, O zaman gasracaklardır. Bugün Doğuda 60 bin dönüm arazi olan ağalar vardır» diye başladı ve şöyle bitirdi:

«Toprak reformu yapılmaz ve eğer bir Türk köylüsü memleketteki yerini ve haklarını bugünkü işçi sınıfı kadar anlayacak olursa, o zaman bir ihtilâl çıkar mı, çıkmaz mı? Onun kâhinliğini ben şimdiden yapmam.»

Yılanların Öcü

Sağlığında Tevfik İlerinin hüsnuna uğrayan başarılı yazar Fakir Baykurt, İlerinin ölümünden sonra, bir zamanlar onun özel kalem müdürlüğü yapan İzmir Senatörü şimşeklerini üstüne çekti. Okur, Fakir Baykurt'un Yunus Nâdi Mükâfatını kazanan «Yılanların Öcü» eserinin Devlet Tiyatrosu tarafından oynanmasını şimdilik durdurdu. Halbuki eser, İrfan Sahinbaş, Özdemir Nutku ve Cüneyt Gökçerden kurulu Edebi Heyet tarafından kabul edilmişti. Fakat Tevfik İlerinin eski özel kalem müdürünün, Bütçe Karma Komisyonunda, «Yılanların Öcü»nde komünistlik bulunduğunu söylemesi üzerine, ihtiyatlı memur mizacı ağır basan Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, eserin incelenmesini uygun buldu.

Mac Carthy'ciler böylece bir puan kazandılar.

Sâdık Bendeler

Sosyal adaleti, devletçiliği ve sosyalizmi komünizme bir tutan üstad Köprülü, son 10 yılın leraatına çatanlara en susturucu cevabı vermesini bildi. Üstad Köprülüye göre, «İhtilâlden beri ağzımda dolayan son on sene lâfi ağza alınmamalıdır. Çünkü şimdi bir çok hükümet adamının bu son on senenin idarecilerinin sâdik bendeleri olduğunu unutmamak lazım.»

Ağac Edebiyatı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni ağaçlandırmak isteyen Yeni Rektör Kemal Kurdaş, Maliye Bakanlığı sırasında farkedemediği bir gerçeği keşfetti. Türkiye'nin ağaçlandırılması ve her yıl yüzbinlerce ağacın dikilmesi için söylenen sözler, edebiyattan ibarettir. Zira, Orman Genel Müdürlüğü, Üniversitenin istediği bir kaç bin fidanı bile sağhyanamamıştır.

«Ya Türkiye'nin ağaçlandırılması ne olacak» diyen Kurdaş, «Hazırlıklar yeni başlıyor» cevabını almıştır.

Sıtkı Ataç

147'LER

Ekrem Şerif Egeli

Ömer Üzek

Dönseler de

Ondört aydanberi döndüler, dönecekler denildiği hâlde, 147 ler hâlâ eski görevlerine dönmemişlerdir. Bir ara, hükümet teklifinin Mecliste hemen kabul edileceği söylenirken, durum tekrar karışmıştır. Politikacılar bu konuyla çok yakından ilgilenirken, Üniversitelerin kendilerinden fazla ses seda çıkmamaktadır. Neden? Aşağıdaki yazı, 147 lerin dönüşüyle ilgili çeşitli soruları ele alıyor.

147 ler hakkındaki hükümet teklifi Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuştur ama, sandığı gibi çabucak kanunlaşacak yerde, hâlen komisyonlar arasında mekik dokumaktadır. Hatta, başlangıçta mesele üzerinde bir ara az çok aynı fikirde oldukları söylenen parti grupları da şimdi farklı görüşler üzerinde durmaktadır.

Hükümet teklifi, 114 sayılı kanunu bütünüyle ortadan kaldırmamakta, sadece beşinci maddesini değiştirerek dönüş vollarını açmaktadır. Beşinci madde, «İşbu kanunla görevlerinden affedilenler bir daha üniversite öğretim üyeliği veya yardımcıları vazifesi ile görevlendirilemezler» demektedir. Hükümet teklifine göre, 147'lerden isteyenler tekrar Üniversiteye dönebilmeleri için karar alınmasını ilgili senatolardan isteyeceklerdir. 147'lerden bazılarının bunu yapmayı bir onur meselesi haline getirebilecekleri de düşünülerek başka bir yol daha açık tutulmuştur:

Senatolar, kendilerine doğrudan doğruya, bir müracaat olmadan da, Üniversiteye dönmelerini istediklerine davette bulunabilecekler ve böylece, kimse, dönüş kapılarının açılması için senato eşiklerinde diler duruma sokulmamış olacaktır.

Hükümetin bu şekildeki teklifi, 147'lerden çoğunu, bugünkü şartlar altında tatmin etmemektedir. Oysa, hükümet çevrelerine ve kendi zamanlarında da aynı şekilde müracaatlara birçok defa muhatap olmuş olan eski Milli Birlik Komitesi üyelerinin ifadelerine göre, «daha birkaç ay öncesine gelinceye kadar, 147'lerin büyük bir çoğunluğu, sadece beşinci maddenin değiştirilmesine ve bugünkü teklif edilen dönüş şekline çoktan razıydılar. Şimdi, meclisteki kuvvet dengesi lehlerine döndüğü için, kanunu tamamiyle ortadan kaldırmak ve bütün hükümleriyle «yok» farzetmek maksadıyla uğraşılmaktadır.»

Mesele, Bakanlar Kurulunda da tartışma konusu olmuştur. Gerçi varılan karar, miş

terek hükümet kararıdır ama, buna varabilmek için koalisyon içindeki A.P. ve C.H.P.'li bakanların uzun uzun tartışmaları ve çeşitli delilleri ortaya koymaları gerekmiştir. C.H.P.'lilerden Beynadrık Bakanı Emin Paksüt, yalnızca beşinci maddenin kaldırılmasıyla yetinilmesi için en çok çalışanlardan biridir. Kabine toplantılarında Paksüt'ün dediklerini şu şekilde özetlemek mümkün: «Geçmişin tamamiyle tahririne girişmek başa çıkmayacak bir iştir. Meselâ, vaktiyle Demokrat Parti bizleri de komünistlikle itham etmiş ve 26 Mayıs 1960 gecesi yapılan bir radyo yayınında, C.H.P. Merkez İdare Kurulu üyelerinin «Bizim Radyo ile temas halinde oldukları ileri sürülmüştü. Şimdi ben o zaman uğradığım iftiranı verdiği yarıları gidermeğe çalışsam, bir faydası olur mu? Biz, şimdi, 147'lere hem Senatoya müracaat hakkını tanıyoruz, hem de kendilerinin senatolara davet edilmelerini mümkün kılıyoruz. Bu, geçmişin hatalarını, mümkün olduğu kadar, tamire büyük ölçüde yardım edecektir. Kanunu bütün hukuki sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırırsam, şimdiye kadar başka yerlere tayin edilmiş olanları, âdetâ, eski yerlerine dönmeye zorlamış olurum. Bunu yapmağa hakkım yok. Meselâ Tarık Zafer Tunaya, Paris'teki NATO temsilciliğinde görevlendirilmiştir. 114 sayılı kanunu hukuki sonuçlarıyla ortadan kaldırırsak, kendisinin Üniversiteye dönmesi gerekecektir. Bakalım o istiyor mu? Senatolara da herkesi mutlaka alın diyemem; bu da Üniversite muhtariyetine aykırı döşer. Üniversite senatolarının dönüş kararlarının alın-

masında kaskang davranacaklarını, özellikle Tıp Fakültesi gibi Fakültelerde kürsü sahibi olmuş doçent ve profesörlerin lehte karar alınmaması için çalışacaklarını söyleyecekler çıkacaktır. Bunların böyle bir gayret sarfedip de başarıya ulaşabileceklerini sanmıyorum; kamu oyunun baskısı hepini yola getirecektir.»

Hükümet bu formülü bulduktan sonra, Üniversiteye dönebilecek 147'ler için gerekli hazırlıkları da yapmış ve fakültelerde yeniden 103 kadro ihdas etmiştir. Rakamın 103 olmasına sebep, 147'lerden boşalan yerlerin 44'ünün hâlen münhal bulunmasıdır.

147'ler ne diyor

114 sayılı kanunla Üniversitelerdeki görevlerinden uzaklaştırılanlara bakılırsa, bu konuda değişen görüş, kendilerinin değil, hükümetinindir. Son birkaç haftaya gelinceye kadar, hükümete mensup olan bakanların hemen hepsi, özel konuşmalarında, kanunun bütünüyle kaldırılacağından bahsediyorlardı. Resmi temaslarda da, hükümet görüşünün, kanunun bütününe hukuki sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırmak olduğu Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu tarafından ifade edilmişti. Halbuki şimdi, aynı bakan, sadece beşinci maddenin değiştirilmesiyle meselenin çözümlü olacağını söylemektedir. İncesulu'nun bugünkü görüşüne göre, bundan fazlasını yapmak Üniversitenin işlerine müdahale etmek olacaktır.

147'lerin Meclis ve Hükümet üyeleriyle temalarında en faal rolü oynayanlar, Ankara Tıp Fakültesi'nin eski öğretim üyelerinden Dr. Hami Koçak ile Dr. Zafer Paykoç'tur. Milli Birlik Komitesi zamanında, Ekrem Şerif Egeli, Müfide Küley ve Kâzım İsmail Gürkan'ın yaptıkları çalışmaların yerini şimdi bu iki doktorun gayretleri almıştır. Temaslar, bazan meclis gazinosunda veya lokantasında da olmakta, isteyen milletvekilleri veya senatörler tartışmalara katılmaktadır. Geçen haftalarda yapılan temaslardan birinde Bakan yardımcısı Akif İyidoğan da bulundu. Adalet Partili Bakan, ister istemez, hükümetin görüşünü savundu. Bakana göre, Kabin, bu konuda mümkün olan en son taviz noktasına kadar gitmişti. Meclise sunulmak üzere hazırlanan ilk teklifte, Üniversiteye dönebilmek için senatoya müracaat şartı konulmuştu. Hükümet, bu teklifini geri alması ve senatonun davetiyle dönüşe de hükâm veren hüküm eklenmişti.

147'ler, hükümetle ve meclisle olan temalarında 115 sayılı kanunu hiç bahis konuşmemeğe çalışıyorlar. 114 sayılı kanunla aynı zamanda çıkarılan bu kanun, Üniversitelerin kendilerine danışmadan, akademik çalışmalarla ve fakültelerin yönetimiyle ilgili birçok yeni hükümler getirmekteydi. 114 sayılı kanun bütün hukuki sonuçlarıyla ortadan kaldırılacaksa, 115 sayılı kanunun da kaldırılması gerekmektedir. Fakat, şimdiki durumda bir de bu mesele ortaya atılırsa, işlemler bütünü karışıp uzayacağı ve 147'lerin dönüşünde yeni gecikmelerin olacağı düşünülmektedir. Böylece, 147'lerle birlikte hakaret uğraşan birçok asistanın durumlarına bir değişiklik getirilmiş olmaktadır. 115 sayılı kanun, sözde bir reform ve Üniversiteyi gençleştirme kanunu olduğu halde, Profesörlere yetkilerini azalttığı gibi, doktora yapmış asistanlara da darbe vermektedir. Kanunda onsekizinci maddesi, doktora asistanlarına Doçent olabilmeleri için eskiden iki yıl olan asgari müddeti dört yıla çıkarmaktadır. Bu da, tasarrufların kendilerine «jurnal» adı verilen bazı «doçentler» tarafından hazırlanmış yolundaki iddiaları kuvvetlendirmektedir.

Üniversiteler ne diyor

Politikacılar arasındaki temaslar devam ederken, üniversitelerden pek ses duyulmuyor. 147'ler konusunda, son haftalarda, tek müsbet tepki gösteren yerler Sosyal Bilgiler Fakültesi ile İstanbul Tekni-

NELER DEDİLER...

Öğretim üyeleri, «147 öğretim üyesinin Üniversiteye dönüşünü nasıl karşılıyorsunuz? 147 öğretim üyesinden, fakültelerinizden ayrılanların yerine atanmalar yapılmış mıdır? Yapılmış ise, 147 öğretim üyesi dönünce durum ne olacaktır?» sorusuna şu cevapları verdiler:

SİDDİK SAMİ ONAR (İstanbul Üniversitesi Rektörü, Ord. Prof.) — Rahatsız bulunması sebebi ile ankete cevap veremedi.

VAHİD TURHAN (Edebiyat Fakültesi Dekanı, Prof.) — 147 öğretim üyesinin dönüşünü büyük bir memnuniyetle karşıladım. Ayrılan öğretim üyelerinden hiç birinin yerine atanma yapılmamıştır. Kendileri döner dönmek kürsülerini kendilerine teslim edilecektir. 147 öğretim üyesinin dönüşü ile boşlukların dolacağı kanaatindeyim.

ATIF SENGÜN (Fen Fakültesi Dekanı, Prof.) — Üniversite olarak fikrimiz değişmedi. 147 öğretim üyesinin bütün hakları ve selahiyetleri ile olduğu gibi geri geleceklerine inanıyoruz. Fakültelerimizde ayrılanlardan hiç birinin yerine atanma yapılmamıştır. 147 öğretim üyesinin ne sebepten dolayı cezalandırıldıklarını hâlâ bilmiyoruz. 147 öğretim üyesinin dönüşü sevinç yaratacaktır.

HALİD ZİYA KONURALP (Tıp Fakültesi Dekanı, Prof.) — Bu konuda polemikçe girmeye taraftar değilim. Münhallerin doldurulması konusunda Profesörler Meclisi ne karar verirse Dekan onu yapar. Bu konudaki muameleler kanuna uygun olarak cereyan etti ve etmektedir. Bu alayta bir hareket değildir. 114 sayılı kanunun ilk çıktığı gündenberi taddili için hepimiz mücadele ettik. Bunu herkes bilir. Aradan 6 ay geçince bazı atamalar yapılması gerekti. Daha önce de söyledim gibi bu iş kanuni yollardan yapıldı. Bu arada bu veya o «muhbirci» gibi âdi isadlar da yapıldı. Hâdiselerden gelen bir tartıma bağlıdır. Müdahalenin dışardan gelmesi bizi üzdü. Ben Dekan olarak ve şahsen müteaddid defalar müracaatlarda bulunarak kanunun kaldırılmasını istedim.

CHBAT ABAOĞLU (Tıp Fakültesi Prof.) — Bu uzun bir konudur. Önümüzdeki hafta kliniğe gelin konuşalım. Bugünkü kurul çalışmalarımız dolayısıyla sizinle daha uzun görüşmem imkânsızdır.

FİKRET NARTER (İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü, Ord. Prof.) — Üniversitemizden 114 sayılı kanun ile ayrılan öğretim üyelerinin yerlerine kısmen atamalar yapılmıştır. Bu konuyu halletmek kolaydır. Yeni kadrolar ihdas edilerek bu iş başarılabılır. Aramızdan uzaklaştırılan öğretim üyelerinin görevlerine dönüşünü memnuniyetle karşılarız.

«Üniversiteye dönüşümüze dair verilecek bir karar nasıl karşılıyorsunuz? Senatoya müracaat ederek Üniversiteye dönebileceğiniz yolunda verilecek bir karar nasıl karşılıyorsunuz?» sorusu ise «147»

ler tarafından şöyle cevaplandırılmıştır:

MUFİDE KÜLEY (147 ler Derneği Başkanı, Prof.) — Dönüşümüze dair verilecek karar bir hakkın idaresi olarak telâkki ediyoruz. Durumumuzun Senatolara bırakılması konusu ideal bir netice değildir, fakat Senatoların dürüst hareket edeceğine inanıyoruz. Senatoya ifade şekli bence pasiftir. Tamamen ifade idealdir.

ZEKİ ZEREN (147 öğretim üyesinden ve Prof.) — Bu bir hatadır. Bu derdin çaresi 114 sayılı kanunun kaldırılmasıdır. Bir öğretim üyesini görevinden uzaklaştırmak ancak Üniversiteler Kanununun belirttiği şekilde olur. Tek çare 114 sayılı kanunun kaldırılmasıdır.

ALİ FUAT BAŞGİL (147 öğretim üyesinden, Ord. Prof.) — Üniversiteye dönmeye niyetim yok. Kitaplarımı, evimdeki çalışmalarımı devam edeceğim. Dönmelere başıyordum.

EKREM ŞERİF EGELİ (147 öğretim üyesinden, Ord. Prof.) — Olmayan bir şey için ne diyeyim. Biz bir yere gitmedik ki dönelim. Hem bu bir Mevlevî oyunu değil ki, «dönü başa, dönelim» oynasalım. Karar kesin olarak bildirilirse memnuniyetle vazife alırım. Bu konuda polemikçe meydan vermemek için fazla konuşmayacağım.

HALİL ARSLANLI (147 öğretim üyesinden, Prof.) — Memleketimizde huzurun teassüsü isteniyorsa her şeyden önce hakka ve adalete aykırı olan kanunları ayıklanmalı, hakka ve adalete aykırı olan tasarruflar düzeltilmelidir. Kanunumuzca iktisadi huzurun da, siyasi huzurun da temeli adalettir. 114 sayılı kanun Üniversiteler kanununun öğretim üyelerine tanıdığı teminatı ihlâl etmekle bu müesseseye tanınan muhtariyeti de zedelemiştir. 147 öğretim üyesi senatonun bir tasarrufu ile çıkarılmıştır ki, senatolara tekrar bunları alma yetkisi verilsin. Üniversite muhtariyetinin devamı isteniyorsa bu muhtariyeti zedeleyen tasarrufları derhal mabekline şamil olarak kaldırmak gerekir.

HALDUN TANER (147 öğretim üyesinden, Öğretim görevlisi) — Dönüşümüze dair karar mukadderdir. Büyük bir hata yapılmıştır. Bu hatanın şimdi farkına varılmıştır. Yapılacak en dürüst hareket bu hatayı tümünden düzeltmektir. Dolambaçlı yollardan değil.

NAŞİD EREZ (147 öğretim üyesinden, Ord. Prof.) — Bir hukuk esas kaidesinin çiğnendiği bizzat M.B.K. idaresi tarafından da kabul edilmiştir. Kurucu Meclisin çalışmaları arasında da Anayasaya muayir kanunlar tesbit edilirken 114 sayılı kanunun da ismi zikredilmiştir. Şimdiki hükümetimiz de aynı konuyu ele aldı. Çıkarılanların aynen idaresi lazım gelir. Çıkarılması lazım gelenler varsa Üniversiteler Kanununun ilgili maddesi gereğince çıkarılabilir. Hocalıkla bağdaşmayacak durumları tesbit edilenler, senatolar tarafından cezalandırılabilir ve Üniversiteden uzaklaştırılabilir.

Naşit Erez

Haldun Taner

Şevket Salih Soysal

Müfide Küley

dert, dönmeseler de...

Universitesi oldu. Öbür fakültelerden ve özellikle Tıp Fakültelerinden gelen tepkiler daha çok menfidir. Bu durumda, 147'lerin nasıl olup da eski yerlerine dönebilecekleri herkeşi düşündürmektedir. Normal olarak, senatolar, bu konuda karar alırken, fakültelere danışacaklar, fakültelerin mütelâası da onlarda hâkim olan çoğunlukların görüşlerini aksettirecektir. Oysa, özellikle Tıp Fakültelerindeki çoğunluklar, 147'lerin uzaklaştırılmalarıyla daha elverişli durumlara yükselen kim-selerden meydana gelmektedir. Bu mahzur 147'ler tarafından sık sık ileri sürüldüğü için, Hükümet tasarısında, senatolar, tam yetki tanımış ve geri alma kararları Fakültelerin mütelâasına bağlı tutulmamıştır.

114 sayılı kanunun gördüğü tepki karşısında, Milli Birlik Komitesi zamanında hazırlanan ve bir gece yarısı 9 oya karşı 10 oyla reddedilen teklifte dönüş tarzı, başka bir şekilde tesbit edilmekteydi. 147'lerden hangilerinin Üniversiteye döneceklerine, önce ilgili bulundukları fakültelerin genel kurulları karar verecek, bunların kararı Profesörler Kuruluna, Profesörler Kurulunun kararı da Üniversite senatosuna havale edilecekti. Şimdi aynı mekanizmanın tersine işlenmesinden doğacak mahzurlar önlenmiştir.

147'lerin dönüş haberleriyle birlikte, fakültelerin bazılarında huzursuzluk haberleri gelmeğe başlamıştır bile. Meselâ, İstanbul Tıp Fakültesinde 17 yıl doçentlikte bekledikten sonra 114 sayılı kanun sayesinde Profesör olabilmiş bir öğretim üyesi ile yine İstanbul Hukuk Fakültesinde 12 yıl doçentlikten sonra profesörlüğe erişebilmiş bir başka öğretim üyesi, 147'ler dönerse, görevlerinden ayrılacaklarını ve yabancı memleketlere gideceklerini söylemektedirler. Şimdilik, dışarı memleketlerde olanlar 147'lerden bazılarıdır ve bunlar geçimlerini yabancı üniversitelerde galıyarak kazanmaktadırlar.

İdarî güçlükler

147 ler 114 sayılı kanunun bütün hukukî sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasını istedikleri zaman, eski kürsülerin yeniden ihdasını kastetmektedirler. Hükümet teklifinde ise, kürsüler yeniden ih-

das edilmemiş, sadece yeni kadrolar konmuştur. Böylece, kürsü profesörlüğü, yine kıdem vs. esaslarına dayanarak eskisi gibi düzenlenecektir. Bunun ise, gimdi kürsü başkanlığına yükselmis olanları tedirgin edeceğinden korkulmaktadır. Özellikle Tıp Fakülteleri gibi fakültelerde ise, yeniden kürsü ihdası, ayrıca klinik, laboratuvar, âlet masraflarını da gerektirdiği için hayli pahalıya mal olmaktadır. Meselâ, İstanbul Tıp Fakültesinden çıkarılanlar geri döner ve onlara tekrar kürsüler ihdas edilirse, her Profesör için yeniden sekiz milyon masraf yapmak gerekecektir. Bu Fakülteden çıkarılanların 33 kişi olduğunu hatırlatanlar, dönüş kararı yüzünden astronomik rakamlara varan masraflar yapmak gerekeceğini söylemektedirler. Tabii, bunlar, 147'lerin dönüşünden memnun olmayanların ileri sürdükleri rakamlardır ve kararı çıkma-za sokabilmek maksadıyla, tıpkı 147'lerin temalarına benzer şekilde bazı temalar olmaktadır.

Parti grupları ne diyor

T BMM'deki A.P. ve Y.T.P. grupları, 147'ler meselesini de Devrim idaresinin düzeltilmesi gereken tasarruflarından biri saydıkları için, öbür tasarruflarda da aynı yola gidebilmek maksadıyla, 114 sayılı kanunu bütünüyle ortadan kaldırmağa taraftardır. Hatta, A.P. bu hususta bir grup kararı almış ve Millet Meclisinin Milli Eğitim Komisyonunda, bu karara uygun görüşler ileri sürmüştür. Milli Eğitim Komisyonu Başkanının bir ara ifade ettiği görüşe göre, 147'lerin dönüşüne ait kanunu ele alabilmek için, önce buna konu teşkil eden 114 sayılı kanunun yürürlükte olup olmadığına karar vermek gerekmektedir. 114 sayılı kanunun son maddesinde «bu kanunu Milli Eğitim Bakanı yürütür» hükmü bulunduğu halde, kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki bakan, bu hükme uyarak kanunu yürütmemiş, yeni öğretim üyelerini görevlerinden affeden tasarrufu o bakan yapmamıştır. Bu görüşe göre, 114 sayılı kanun hukuken hiç uygulanmamış gibidir ve 147 öğretim üyesi, yine hukuken, görevlerine devam eder durumdadırlar. Milli Eğitim Komisyonu, bir ara mütelâa almak

üzere tasarımı Anayasa Komisyonuna havale etmek istemiş de sonradan bu görüş terk edilmiştir.

147'ler meselesi, geçen hafta içinde, C.H.P. grubunda da görüşüldü. Grup üyelerinden olan ve aynı zamanda 147'ler listesinde bulunan Profesör Zeki Zeren, Hükümet tasarısının aleyhinde konuştu ve 114 sayılı kanunun bütünüyle kaldırılmasını, bütün hukukî hakların iadesini istedi. Ruhi Soyer de kendisine katıldı. Fakat, bakanlardan Hilmi İncesulu, Avni Doğan ve Emin Paksüt'ün izahları grubtaki havayı Hükümet lehine çevirdi. Emin Paksüt, Bakanlar Kurulunda ileri sürdüğü fikirleri tekrarladı. Bununla birlikte, C.H.P. 147'ler konusunda bir grup kararı almış değildir ve mesele Meclis önüne geldiği zaman, her üye dilediği gibi oy kullanacaktır.

Bu şartlar altında, A.P. ve Y.T.P. gruplarının davranışları da belli olduğuna göre, Millet Meclisinin 114 sayılı kanunu bütünüyle ortadan kaldırarak şekilde bir karar alınması pekâlâ muhtemeldir. Fakat, meselelerin Senato'da fırtınalar koparacağı muhakkak sayılabilir; çünkü, Tabii Senatörler, 114 sayılı kanunun bütün hukukî sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılmasını, M.B.K. idaresi zamanına yöneltilmiş ağır bir itham telâkki etmektedirler. M.B.K. üyelerinin ifadesine göre, «114 sayılı kanunla bir hata işlenmişse, beşinci maddenin değiştirilmesi bu hatanın düzeltilmesine fazlasıyla kâfi gelecektir. Başka türlü bir çözüm 27 Mayıs ruhunu yıpratmak isteyenlerin ekmeğine yağ sürecektir». Gerçekten, A.P. ve Y.T.P. gruplarının davranışlarına bakarak, bu görüşe hak vermek de mümkün değildir.

147'lerden bazıları da, 114 sayılı kanunun kaldırılması için daha fazla ısrar etmenin, tireceğine ve devrimci kuvvetleri rencide ederek huzursuzluk yaratacağına inanmaktadırlar. Tabii, bunlar, daha çok, Üniversiteden çıkarılmaları için hiç bir sebep olmadıklarını yüzde yüz bilen ve Senatoların kendilerini mutlaka eski Fakültelerine çağıracağından emin olanlardır.

Zeki Zeren

Ali Fuat Başgil

Beyaz kitaptaki tasnif

147 ler tarafından yayımlanan Beyaz Kitap, 114 sayılı kanunun yapıldığı ve ondan sonra, Üniversite öğretim üyelerini fert olarak şu gruplara ayırmamın mümkün olduğunu söylüyor:

1. Jurnalcılar,
2. Telgrafçılar (tasvip telgrafları çeken ve bunları radyolarda okutturanlar),
3. Tarafsızlar,
4. Kanunu tenkit eden beyanlarda bulunanlar.

Beyaz Kitap, jurnalcılar hakkında isim vermiyor. Fakat «telgrafçılar», Milli Birlik Komitesi Başkanı ve üyelerine gönderdikleri tasvip telgrafının metni ile birlikte teşhir edilmektedir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi profesör, doçent ve asistanlarından olan «telgrafçılar» şunlardır:

Ord. Prof. Dr. Ahmet Erdel, Prof. Sırrı Eriç, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Prof. Dr. Ahmet Ateş, Doç. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Doç. Dr. Zafer Taşlıkoğlu, Doç. Dr. Semavi Eyice, Doç. Dr. Necdet Tunçbilek, Doç. Dr. İsmail Tunah, Doç. Dr. Halil İnandık, Doç. Dr. Nureddin Sadi Kâsemihal, Doç. Dr. Tahsin Yazıcı, Doç. Dr. Cahit Tanyol, Doç. Dr. Faruk Timurtaş, Doç. Dr. Erol Tümmertekin, Asis. Dr. Zengin Ormanlı, Asis. Dr. Bekir Küçükoglu, Asis. Dr. Necmettin Haçer Eminoglu, Asis. Dr. Bedriye Denker, Asis. Dr. Muammer Kemal Üzergin, Asis. Dr. Nihat Çetin, Asis. Dr. Turgut Bilgin, Asis. Dr. Acun Yurtar.

Şimdi sessiz duran 147'lerin karardan hemen sonra gösterdikleri faaliyetten sahne : Kongre...

Kalkınma ve Hukuk

Anayasa Mahkemesinde sosyal görüşlü hukukçular çoğunlukta olmazsa, gerekli reformları Anayasa çerçevesi iç inde başarabilmek hayli güçleşecektir

Mümtaz Soysal

Yeni Anayasanın yapılışında hangi görüşler ve hangi zümreler çarıştı? Anayasa rejimi bakımından bugün karşılaştığımız meseleler nelerdir? Bu serinin beşinci yazısını sunuyoruz:

Bundan önce de çok tekrarlandı ama, bir defa daha tekrarlamakta fayda var: 1961 Anayasasının yapılmasında en tipik, en uzun ve en çekişmeli tartışmalar, kamulaştırma maddeleri üzerinde oldu. Toprak reformuna ve daha geniş bir devletçiliğe imkân verecek hükümler, Temsilciler Meclisinde fırtına kopardı.

Bu seride şimdiye kadar yazılan yazılar, o fırtınada esen şiddetli rüzgârların kaynaklarını ortaya koymak amacını güdüyordu. Fırtınanın tahliiline girişmeden önce, bütün bu sert rüzgârlar içinde kaybolup giden, onlarla aynı yönde estiği halde, kaynağı ve mahiyeti bakımından farklı olan bir «meitem» i de belirtmek gerek. Kamulaştırma hükümlerine karşı

koparılan fırtınayı, bir orkestranın, bütün çalgılarıyla ve delicesine, «tutti» ve «furioso» haykırışına benzetmek mümkünse, bunun içinde en fazla ses çıkaran unsurların, yani nefesli ve vurulmuş çalgıların yine her zamanki «vatan, millet, cemiyet, gelenek, mülkiyet, vs» temaları etrafında dönüp durdukları hatırlanmalıdır. Davulların ve tromponların şamatası içinde, bambaşka kaynaklardan doğan ve çorcu zaman iyi niyetli endişeleri ifade eden hukukçuların sözleri, kemanların sesi gibi, pek duyulmaz oldu. Duyulanlar da, o hava ortasında, gerici veya durucu kuvvetleri arttıran takviye unsurları gibi geldi herkese. Zaten, hukukçuların talihsizlikleri de burada: Hak ve hukuktan bahsettikleri zaman, etraflarını hemen statükocular alıyor; hukuk, zorla, «olması gereken» in değil, «olan» ın savunucusu durumuna itiliyor.

Bütün dâvâ şuydu: Türkiye'nin, batmamak için, kalkınması, hem de hızla kalkınması gerekiyor. Ama, Türkiye, hürriyetsizliği kalkınma teraneleriyle boğmak isteyen bir idareden de yeni kurtulmuş. Öte yandan, kalkınma isteğiyle birlikte, gerçek demokrasinin temellerinden sayılan sosyal istekler ve haklar da sağ-

lanmak isteniyor. Bunların gerçekleştirilmesi ise, köklü reformlara bağlı. Köklü reformları da, klasik haklarla ve bu arada klasik mülkiyet anlayışıyla çatışmadan başarabilmeniz imkân yok.

Anayasayı baştanbaşa yeniden yapmak düşüncesinin, seçilen zaman bakımından da ne derece talihsiz olduğunu tarih yazacaktır. Anayasanın, biraz da «tepki» anayasası olması tabii birşey. Her anayasa, elbette, daha önceki devrin davranışlarına, aksaklıklarına karşı tepki ifade eden hükümlerle dolu olacak. Ancak, bu tepkilerin, anayasaya sokulmak istenen özelemlerle çatışma hâlinde olmaması gerekir. 1961 Anayasasının talihsizliği şurada ki, bir önceki devrin aksaklıklarına karşı düşünülen tedbirler, çareler ve kurumlar, aynı zamanda, gelecekte başarılması gereken reformları köstekleyebilecek hükümleri, usûlleri ve kuruluşları da beraberinde getirmiştir. Parmak işaretleriyle şehirler yıkan, «statümlük bedelleri» ni ödemekte türlü güçlükler çıkaran bir idareden sonra, taksitli kamulaştırma fikrini savunmak çok güçtü. En olmadık kanunları çıkarmakta tereddüt etmeyen, Anayasayı bile bile çiğneyen bir meclisten sonra, ikinci meclis ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumların meydana getirilişine karşı cephe almak, hastahâşm devasını bunlarda arayanları tenkit etmek, hemen hemen imkânsızdı. Geçen devrin etkisi, İstanbul Komisyonu zamanında daha da kuvvetliydi. Kurucu Meclis'e kadar aradan geçen aylar, herkesi tepkilerden biraz daha uzaklaştırmış ve gerçeklere yaklaştırmıştı ama, gerçekçiliğin yine de istenen ölçüye eriştiği söylenemez.

Türkiyenin son yıllarda geçirdiği kötü idare tecrübelerinden ve bunca tepkidenden sonra, hem de türlü gerginlikler ortasında, haklar rejimi ile reform özelemlerinin başarılı bir şekilde uzlaştırılabilmesi beklenemezdi.

Şurasını da kabul etmek gerekir ki, hukukçuların veya hukuk endişesiyle hareket edenlerin davranışları, yeni görüşlere ve toplumsal gerçeklere açık olup olmayışlarına göre büyük farklar göstermiştir. Anayasa Komisyonu üyeleri arasında meselâ bir Muammer Aksoy'un bir Hâzım Dağlı'yı, bir Müncl Kapanı'yı, bir Ragıp Sarıca'yı, bir Bahri Saver'i, bir Tarık Zafer Tunaya'yı, Temsilciler Meclisi'nin genel kurulunda, bazan iyi niyetle de olsa, statükonun savunmasını yapmış birtakım hukukçularla bir tutmağa asla imkân yoktur. Sosyal görüşlü hukukçular, hak ve hukuk şuru bakımından, herhalde kimseden geri değildiler; buna rağmen, çıkmazlar içinde çırpınan bir toplumun yükseltilebilmesi için, mülkiyet ve teşebbüs haklarına bazı sınırlamalar getirmenin lüzumu üzerinde sonuna kadar ısrar etmişlerdir. Genel kurulda da, bir Esat Çağa, hukukçu olarak, hiç şüphesiz, insan hakları konusunda, en az, şatafatlı hukuk sözleriyle ortaya çıkanlar kadar hassastı. Ama, toplumun bir bütün olarak ayakta durabilmesi, yaşayabilmesi için, klasik haklara bazı sınırlamalar getirmenin «vatan hainliği» sayılmıyacağını ısrarla söylemekten çekinmedi, taksitli kamulaştırmayı cesaretle destekledi.

Anayasa Mahkemesinde böyle hukukçular çoğunlukta olmazsa, Türkiye'de, gerekli reformları Anayasa içinde başarabilmek hayli güçleşecektir.

Ragıp Sarıca

Hâzım Dağlı

Tarık Zafer Tunaya

Nimet Arzık

İÇTEN GELDİĞİ GİBİ

Yollayın Efendi Hazretleri...

Kurnazlıkla «mubareklik-in» girift çatıştığı bir yüzdü Efendi Hazretleri'nin yüzü... Bu «mücadeleli» hatları, bir «zıtlanma» taradı alından çeneye ve boğazda sıkıydı ki, Efendi Hazretleri tarcın renkli gülmeli yakasını çöçevre genişletti iki parmak turuyla...

Arkadaşının suali canını sıkıydı.

Şuydu sual:

«Peki, Efendi Hazretleri, Doğunun, memleketin bu koca bölgesinin asıl acısını, asıl derdini, asıl problemini neden Doğu milletvekilleri meclise getirmezler?.. Sayı-ları 200'ü buluyor... Yani milli iradenin üçte biri...»

Cevap, tarcın gömlekli hançereden inanç-sız çıktı:

«Şimdiye kadar Meclise, istediğimiz evsafta milletvekili yollayamadık!»

Önceden bize:

«Gazeteciler vazifelerini yapmıyorlar, memleketin koskoca bir parçasının derdini duymuyorlar» diye yüklenmişti. Efendi Hazretleri de...

Gazeteciler yazmıyorlar peki. Gelip geçen idareciler de düşünce-siz, gafil, dar görüşlü, anlayış-sız... Ona da peki! Ya milli iradenin üçte birini temsil eden 200 Doğulu milletvekili?.. Onların tutumunu hangi perçeminden yakalıyabım?..

Biz bütün gerçekleri kabullendik çoktan. Evet yarımlar hep Batıya yapılmıştır, evet Doğu ihmal edilmiştir, bu ihmallerin üstüne değişik yaralar açılmıştır, bu yaraların üstüne tuz biber ve bütün «yakarlıklar» ekilmiştir... Biz bunları kabullendik, ama siz de Efendi Hazretleri, ve bütün efendiler, milletvekillerinizin davalarını bir kırmısına sahip çıkmadıklarını kabul-tenin!

Çıkmamalarının sebepleri, gün gibi or-

tada...

Birinci sebep, onlara has değil, bütün memleket bünyesine yaygın. 12 kişi bir araya gelip bir dâvâyı benimseyemezler birde. Çünkü üç kişinin kurduğu bir cemiyette dördüncü günü hüzip başlar.

İkinci sebepten... Gene sadece Doğu milletvekillerine has değil... Meclise giren bölge-siyle bir dereceye kadar kopuşuyor. İş talipçiliğine ve buna buna yaranmak derdine düşüyor... (Tabii biz ekalliyetten bahsediyoruz... Aksini düşünmenin imkânı mı var?..)

Üçüncü sebep... Kadın kız peşine yağış yağmaz düşmekten dâvaların peşine düşmeğe daha az zaman kalıyor. (İtiraz eden varsa... Birkaç yerinde örnekle bunu daha renkli-ndirebiliriz).

Sebeplerin en önemlisine, en derinine gelince... Doğu dâvalarına el sürmek. Kalkınmış, gelişmiş bir Doğu acep kendilerini gene seçer mi?..

Bu sebebi inceleyen incelesin: Halkın cehaletine dayanarak seçilen, o cehalet giderilirse, neyi kaybeder, neyi kaybetmez bilemem!

Şimdi, bir ağlama duvarının dibindeymişcesine, sızıldayan, vızıldayan, ağlayan, inleyen beyler, ağalar, evvelâ kendi yakın-larını, kendi temsilcilerini harekete, gay-rete, yola, yoldan çıkmamağa zorlasanız al-

Bakan Şeyh Efendi ne güzel diyor:

«Meclise şimdiye kadar gereken ev-safte milletvekili yollayamadık...»

Bur'da bir «a» harfi fazla... Biz suçlan-duran bir «a» harfi bu...

Yollayamadık değil, yollamadık, yolla-madık!.. Yollamamak işimize geldi!

E yollayın Efendi Hazretleri...

Seçimi bir ağıret dâvası yapacağımıza bir millet dâvası yapın!

toprak reformu ve anayasa mahkemesi

Toprak reformunu Nehru nasıl gerçekleştiriyor?

Günümüzde en çok tartışılan meselelerden biri de, iktisadi ve sosyal kalkınmayı demokratik bir düzen içinde başarabilmek meselesidir. Hindistan'ın bu meseleli çözümü söyleniyor. Acaba bu çözüm, Batıyı tanımayla taklit ederek mi oldu? Yoksa, bazı durumlarda hukukî prensiplerden vazgeçmek mi gerekti? Ortadoğu T.Ü. İktisadi İlimler Fakültesi Öğretim Üyelerinden Dr. Fatma Mansur tarafından kaleme alınan aşağıdaki yazı bu soruları cevaplandırıyor ve siyasî konjonktürün rolü üzerinde duruyor.

Bağımsızlık ne demektir?

Hindistan'ın bağımsızlığına kavuşması için uğraşıldığı günlerde, Nehru'nun sıkça ve defa defa ortaya koyduğu fikir şuydu: Millî bağımsızlık hedef değil, hedefe doğru aşılacak bir merhale; hedef, köklü bir sosyal ve ekonomik kalkınmanın başarılmasıdır.

Bu bakımdan, Nehru'nun düşünceleri, geri kalmış memleketleri bağımsızlığa kavuşturmak için çırpınan öbür liderlerin düşüncelerinden farklı değildi. Nehru, yabancı bir devletin idaresi altında sürünen milyonlarca yoksul vatandaşın hürriyete, huzura ve bolluğa kavuşturmak istiyordu. Hürriyet, eşitlik ve bolluk hep aynı şeyi ifade eden kelimelerdi onun için.

Hindistan bağımsızlığına kavuşunca, Nehru, Kongre Partisinin başkanı ve Hint hükümetinin ilk başbakanı oldu. Kendisi, Anayasa tasarımlarını hazırlayan üçlü komisyonun en tanınmış üyesiydi. Öyle ki, Hint Anayasasını herhangi bir Anayasa değil, aynı zamanda bir büyük liderin fikirlerini özetleyen bir metin saymak daha doğru olur. Anayasayı yapmak, Nehru'ya, gerçekleştirmesi istediği fikirleri kâğıda dökmek fırsatını vermişti.

Kanun nedir?

Şunu da hemen ilâve etmek gerekir ki, bütün geri kalmış devletlerin anayasaları, Batı devletlerinin anayasalarından ilham almıştır ve her anayasada, demokrasinin sembolü sayılan «temel haklar» seçkin bir yer işgal etmektedir. Aynı zamanda, bu hakları teminat altına almak için, Anayasa Mahkemeleri gibi yüksek mahkemelerin ve bağımsız hâkim teşkilâtının kurulmasına çalışılmıştır. Hindistan'ın Yüksek Mahkemesi de, Amerika'daki modeli gibi, Parlâmentonun egemenliğini sınırlandıran bir organdır.

Bu, şu demektir: Hükûmetin başarmak istediği program hâkimlerin denetlemesine tâbi olacaktır ve hâkimler, vatandaşların temel haklarının parlâmentoya, dolayısıyla hükûmete karşı savunmakla görevlendirileceklerdir. Bu temel hakların en nazîhi ise, mülkiyet hakkıdır.

Toprak reformuna giren çok nüfuslu Hindistan'da köylüler tarlaya gidiyor

Peki, hâkimler kimlerdir? Kanunlara göre hüküm veren ve vatandaşları koruyan kimselerdir. Kanuna göre hüküm vermek ne demektir? Mevcut hakların korunması demek, değil mi? Fakat, unutmamak gerekir ki, kanun, Nehru'nun dediği gibi, «mevcut eşitsizlikleri muhafaza eden bir unsurdur da» aynı zamanda. Halbuki, Nehru'nun gayesi, mevcut ve ezeldenberi yerleşmiş olan eşitsizlikleri kaldırmaktır. Nehru, şu meseleyle karşı karşıyaydı: Demokratik bir Anayasa ile mevcut sosyal ve ekonomik bünyeyi kökten değiştirebilmek.

Çıkmazın kapıları..

Kurtuluş yolu olarak, Anayasaya, «temel haklar» bölümünden sonra, başka bir bölüm eklendi: «Direktifler Bölümü». Temel Haklar bölümü vatandaşları koruyacaktı, Direktifler bölümü ise, devlete bazı hak ve vazifeler yükliyordu. Bu vazifelerden bi-

ri de, eşitsizliği kaldırmak üzere, maddî ve begerî kaynaklardan rasyonel bir şekilde faydalanmak vazifesiydi. Eninde sonunda, mülke ve mülkiyet hakkına dokunmak gerekiyordu. Böyle bir durumda, vatandaş, devlete gösterilen «direktif» yüzünden, bir temel hakkından mahrum bırakılabildi.

Bu hukukî düğümün çözülmesi ise, hâkimlere kalmış ve böylece, kalkınma ve onu gerçekleştirecek olan Parlâmentonun kararları hukukçuların tefsirine bağlanıyordu. Hükûmetin kalkınma programını yürütmek üzere çıkarılacak kanunlar aynen, hattâ senelerce mahkemelerin kararını beklemek zorunda kalabiliirdi.

Bu durum karşısında, Nehru çok dikkate değer bir tutumla ortaya çıktı ve bunu, uzun ve ateşli bir nutukla Parlâmentoya açıkladı: Anayasa Mahkemesinin rolünü sınırlandırmak gerekiyordu. Hükûmet âcil ve hayatî kararlar almak zorundaydı; toprak reformu ve özel sektörün kontrolü de bunlara dahildi. Anayasa Mahkemesi yüzünden bu tedbirlerin geri kalması demek, Hindistan'da gerçek demokrasinin yerleşmesi için gerekli zeminin hazırlanmasından vazgeçmek demekti. Parlâmento, Nehru'nun heyecanlı nutku karşısında, Anayasa Mahkemesinin yetkilerini hiç olmasa konu bakımından sınırlandıran bir Anayasa değişikliğini kabul etti.

Anayasanın yürürlüğe girdiği 26 Ocak 1950 tarihinden aşağı yukarı onsekiz ay sonra, 1 Eylül 1951'de kabul edilen bu değişiklik Hindistan'daki toprak reformunu son derece kolaylaştırmaktaydı. Anayasadaki 31. maddeye göre, toprağın kamulaştırılması, ancak, kamulaştırma bedelini tesbit eden veya bu bedelin tesbit ve ödenme esaslarını gösteren bir kanunla mümkün olabilecekti. Ayrıca, aynı 31. maddenin dördüncü ve altıncı fıkralarına göre, eyalet devletlerinin yasama meclislerinde görüşülmekte olan veya son onsekiz ay içinde kabul edilmiş bulunan toprak reformu kanunları bir defa Cumhurbaşkanı tarafından tasdik edildikten sonra, artık bunlar

aleyhine Anayasa Mahkemesine başvurulamayacaktı. Nehru'nun ateşli nutkundan sonra, 1951'de kabul edilen Anayasa değişikliği ile de, toprak reformu kanunlarının Anayasadaki temel haklara — ve bu arada mülkiyet hakkına — dokunduklarını iddia ederek bunlar aleyhine Anayasa Mahkemesine başvurma imkânı büsbütün ortadan kaldırılıyordu. Üstelik, eklenen bu yeni hükümler, geçmişteki olayları da kapsıyordu. Sözü kısası, toprağın kamulaştırılması konusunda, ne geçmişte, ne de gelecekte Anayasa Mahkemesine hiç bir itiraz hakkı tanınmamış oluyordu.

Parlâmentonun egemenliği ile Anayasa Mahkemesinin yetkileri arasında bir denge kurmağa, çalışan Nehru şöyle diyordu: «Hiçbir hâkimin, hiçbir Anayasa Mahkemesinin kendisini bir üçüncü meclis olarak görmeğe hakkı yoktur; çünkü hukukçu, sosyal değişmeyi ve dinamizmi değil, emsalleri ve gelecekleri temsil eder!»

Siyasî Konjonktür..

Bir bakıma, reformların yapılabilmesi-ne imkân veren şey, hukukî çerçeve değil, siyasî konjonktürdür. Kongre Partisi Parlâmentoda ezici bir çoğunluğa sahipti. Karşısında bulunan partiler okadar çok ve küçüktü ki, onlara «parti» vasfı dahi tanınmadı ve dolayısıyla, hükûmet, bunlarla uzlaşmak lüzumunu bile duymadı. Ayrıca, Nehru ve öbür liderler, bir fikir birliği olan uzumlu bir grup idiler.

Demek ki, plânlı kalkınmanın demokratik bir düzen içinde başarılabilmesi, kuvvetli bir lider etrafında toplanmış büyük bir çoğunluğun bulunması, yani siyasî konjonktürün elverişli olması sayesinde mümkün olmaktadır. Hindistan'da durum böyle olmasaydı ve gerekli değişiklikler yapılmıyaydı, başlangıçtaki Anayasa hükümlerinde gösterilen çözüm yolları mahkemeleri senelerce meşgul eder ve «demokratik düzen içinde kalkınma» ancak bir hayal olarak kalırdı.

Dr. Fatma MANSUR

YÖN, 17 Ocak 1962

Yeni Ufuklar

Dergisini okuyunuz

Camus, Kafka, Sartre ve Hayyam
Çan Yayınlarında

YÖN — 13

P. K. 1034 Galata—İstanbul

DEVLETÇİLİK / SADUN AREN

SINIR MESELESİ

Kamu sektörü ile özel sektörün faaliyeti arasında sınır çizilmez. Bir müteşebbis, yatırım yaptığı sahaya nasıl ki başka müteşebbislerin de girebileceğini hesap etmek ve bunlarla rekabeti göze almak mecburiyetinde ise, aynı şekilde kamu teşebbüslerinin de rekabetini düşünmek zorundadır.

Devletçilik bir politika vasıtası olarak ortaya çıktığından beri, bunun sınırlarında bir soru olarak belirlenmiş ve tartışılmaya başlanmış. Son günlerde öne sürülmüş olan, ve iktisadi kalkınmamızda devlet sektörünü ön plâna alıp özel sektörü yardımcı telâkki eden, yeni devletçilik anlayışı karşısında, bu aynı sınır meselesinin daha önemli bir soru, daha hararetli bir tartışma konusu olacağı gayet tabiidir. İddia şudur: Devletin bizzat iktisadi faaliyetlere girişmesine cevaz veren bir sistemde, özel teşebbüs, kendisini emniyette hissetmek için, hangi işlerin kendisine terk edilmiş olduğunu kesin olarak bilmek ister. Yani devlet işletmeciliğinin hangi sahalarına gireceği ve özel teşebbüse hangi sahaların bırakıldığını kesin olarak belirtmesi lazımdır. Aksi halde, özel teşebbüs, işinin bir gün elinden alınabileceği endişesine düşeceğinden, çekingen olur ve dolayısıyla bütün gevş ve gayretle çalışmaz. Böylece devletçilik, eğer sınırları kesin olarak belirtilmezse, özel teşebbüsü ürkütme olacağından, iktisadi kalkınma çabamızda, memleketimizi özel sektörün kendine has dinamizminden mahrum etmiş olur. Bu iddia, yakından incelenildiğinde, ilk bakışta görüldüğü kadar makul olmadığı anlaşılır. Gerçekten, kamu sektörü ile özel sektör arasında, istenilen şekilde bir sınırın nasıl çizilebileceğini düşünürsek, bunun ancak iki şekilde mümkün olabileceğini görürüz.

Birincisi, kamu teşebbüslerinin girebileceği ya da giremeyeceği sahaları bir bir saymaktır. Bu iş ancak bir kanunla olabileceğinden, buna hukuki sınır adı verebiliriz. Sınır çizmek için takip edilecek ikinci yol, iktisadi mülâhazalara göre hareket etmektir. Buna göre, kamu sektörünün sınırı, devletçiliği zaruri kılan olay ve mülâhazalara göre çizilecektir. Bu şekilde çizilecek olan bir sınırın, mahiyeti leahi, evvelden ve kesin olarak belirlenmesine imkân yoktur.

Şüphesiz ki kamu sektörü ile özel sektör arasında bir sınır çizilmesini isteyenler, birinci nevî, yani hukuki bir sınırı kastetmektedirler. Çünkü ancak bu takdirde istenilen emniyet sağlanmış olur. Ancak böyle bir sınıra iki bakımdan itiraz etmek mümkündür. Birinci itiraz, fiilen böyle bir sınır çizmek

raştırılacak olan büyük pratik güçlüklerdir. Gerçekten, bir kere, iktisadi faaliyetler arasındaki çok sıkı bağlardan dolayı bahis konusu sınırı isabetli bir şekilde çizmek hemen hemen imkânsızdır. İkinci olarak, iktisadi hayatın devamlı bir gelişme içinde olduğu göz önünde tutulursa, hangi faaliyetlerin devlet, hangilerinin özel teşebbüs tarafından daha iyi yapılacağını şimdiden doğru olarak kestirmek mümkün değildir. Bu sebepten böyle bir kanun çıkarılsa bile, sık sık tadil edilecek ve dolayısıyla sınır vazifesini göremeyecektir.

Kaldı ki, girdiye kadar ki tatbikat, aynı sahada hem özel hem de kamu teşebbüsünün bir arada çalışabileceğini ve bundan özel teşebbüsün hiç bir zarara uğramadığını göstermiştir. Meselâ mensucat ve çimento sanayilerinde kamu ve özel teşebbüsleri uzun yıllardan beri, bir arada çalışmaktadırlar. Gerçekten, otuz yıllık devletçilik tatbikatında, hiç bir özel işletmenin kamulaştırılmasına rastlanmamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki kamulaştırmalar, yabancı şirketlerin millileştirilmesi şeklinde olmuştur. Anayasamızda da kamulaştırma tam bir disiplin altına alınmış görürse, özel sektörün kamulaştırılmaktan korkması için hiçbir sebep yoktur.

Rekabet korkusu

Bu durumda, kamu sektörü için bir sınır çizilmesini isteyenlerin kamulaştırmaktan ziyade, kamu sektörünün rekabetinden çekiniyor olmaları ihtimali hatıra gelmektedir. Açıkardır ki bu mülâhaza ile sınır çizilmesini talep etmek haklı telâkki edilemez. Çünkü bir müteşebbis yatırım yaptığı sahaya, nasıl ki başka müteşebbislerin de girebileceğini hesap etmek ve bunlarla rekabet etmeği göze almak mecburiyetinde ise, aynı şekilde kamu teşebbüslerinin de rekabetini göze almalıdır. Bu noktada müteşebbisler için rekabet şartlarını, kamu teşebbüsü lehine olarak haksız sayılacak bir şekilde bozmasıdır. Ancak, ciddi bir devletçilik sisteminde bu itirazın bahis konusu olmaması lazımdır. Çünkü bu takdirde, devlet kamu sektörünün idaresinde iktisadi mülâhazalara bağlı kalsaydı, bu şekilde hareket etmesi için sebep yoktur.

Bütün bu mülâhazalar göz önüne alınırsa, kamu sektörü için bir sınır çizilmesini iste-

yenlerin, eğer bununla kamu sektörünü yol, baraj ve liman yapacak gibi zaten her yerde devlet tarafından yürütülen işlerle tahdit etmek şeklinde bir niyetleri yoksa, makul ve pratik bir talepte bulunmadıkları anlaşılır.

Böylece meselelerin diğer, ve yukarıdakinden çok daha önemli, bir yanı ortaya çıkmış oluyor. Gerçekten, eğer kamu sektörünü faaliyet neveleri itibarıyla sınırlamak mümkün veya pratik değilse, acaba hacim (miktar) itibarıyla sınırlandırma düşünülemez mi? Hiç şüphesiz ki monidar olan asıl mesele budur. Kamu sektörüne faaliyet neveleri itibarıyla sınır çizmek isteyenlerin de, dolaylı olarak tahakkuk ettirmek istedikleri asıl gaye, bu sektörü hacim bakımından tahdit etmektir. Çünkü kamu sektörünün girebileceği işler tahdit edilirse, gayet tabiidir ki, genişlemenin sınırları, yani millî ekonomi içindeki nisbi yeri de tahdit ve tesbit edilmiş olur.

Demek oluyor ki sınır meselesinde asıl önemli olan nokta kamu sektörünün hacim olarak tahdit edilip edilmemesidir. Zaten mesele ancak bu şekilde ortaya konulduğu takdirde, faaliyet neveleri itibarıyla sınırlamak da bir mâna kazanır.

Evvelâ şu hususu belirtmek lazımdır ki, iktisadi kalkınmamızı esas itibarıyla kamu sektörü vasıtasıyla yürütmeye karar vermiş olan bir memlekette, bu sektörün genişlemesine peşinen bir sınır konulmuş olması tasavvur edilemez. Çünkü, hem memleketi başlıca kamu sektörü eli ile kalkındırmak istemek, hem de sektörün belli bir hacmi geçmesini istememek çelişikliğe düşmek demektir. O halde, prensip olarak kamu sektörünün genişlemesinin evvelce tesbit edilecek bir sınırı yoktur. Ancak bu, kamu sektörünün millî ekonominin yüzde yüzünü kaplayacağı mânasına da gelmez. Çünkü evvelden tesbit edilen hukuki bir sınır olmamakla beraber, özel sektörün mevcudiyetinden dolayı, zaruri olarak, fiili bir sınır bulunacaktır. (Hatırlatalım ki yeni devletçilik anlayışı kamu sektörünü esas almakla beraber özel sektörü de kabul ve ihtiva etmektedir.)

Bu fiili sınır iki unsur tarafından tayin edilecektir. Birincisi faaliyetin mahiyeti, diğeri kamu ve özel sektörlerin yeni işlere girmek için ellerinde bulunan finansman imkânları ve teşebbüs kabiliyetleridir.

Faaliyetin mahiyeti sözü ile kastedilen şey, işin özel bir ihtimama muhtaç olup olmadığı, yani şahsî menfaat motifinin (seikinin) müessir bir şekilde işleyip işlemediğidir. Bilindiği gibi, ziraat, küçük imalat, ticaret ve nak-

liyat ve tamircilik gibi işler özel bir ihtimam isterler ve şahsî menfaat motifli bu hallerde verimi artırıcı bir rol oynar. Buna mukaddim büyük sanayi ve ticarete, özel ihtimam ne mümkün ne de bahis konusudur. Şahsî menfaat motifli de, işin memurlar ve işçiler tarafından yürütülmesi zaruri olduğundan, müessiriyetini kaybetmiştir. İşte bu sebeplerden dolayı, birinci grup işlerin özel sektörün elinde kalması tabiidir. Bu mahiyetteki işlere, bu mahiyetlerini değiştirmeden, kamu teşebbüsünün girmesi uygun değildir.

Yersiz endişeler

İki sektör arasındaki sınırı tayin eden diğer unsurlara, finansman ve teşebbüs kabiliyetine gelince: Finansman miktarı, yani özel ve kamu sektörlerinin yeni işlere girebilmek için ellerinde bulunan malî kaynakların miktarı, çok büyük ölçüde, vergi ve kredi politikasına tabiidir. Bunlar ise siyasi iktidar tarafından tayin edildiğinden, finansman imkânının tabii bir sınır teşkil edemeyeceği anlaşılır. Yani meselâ, hükûmet çok vergi alırsa özel sektörün imkânları daralır, az alırsa genişler. Ancak, yeni devletçilik anlayışı içinde kalnak şartı ile, vergi adaletinde ne kadar ileri gidilirse gidsin, fertlerin elinde serbestçe kullanacakları ve tasarruf edecekleri bir gelir kalacaktır. İşte bu noktada müteşebbislik unsuru büyük rol oynayacaktır. Eğer özel sektörün teşebbüs kabiliyeti yükselse, özel tasarrufları toplayıp büyük işlere girebilir ve bunu yapabildiği ölçüde de özel sektör genişler. Yok eğer bu sektör çekingen davranır ve kamu sektörü daha müteşebbis çıkarsa kamu sektörü genişlemiş olur.

Özetleyecek olursak diyebiliriz ki, kamulaştırılma veya haksız rekabete maruz kalmak endişesi ile, kamu sektörünün faaliyet neveleri itibarıyla sınırlandırmasını istemek, hem yersiz bir endişenin sonucudur hem de tatbik kabiliyeti olmayan bir taleptir. Kamu sektörünün sınırlandırması, asıl, hacim itibarıyla düşünüldüğü takdirde manidardır. Prensip sınırsızdır. Ancak, esas itibarıyla sahipleri tarafından doğrudan doğruya yürütülecek kadar küçük hacimdeki işlerin özel sektöre terk edilmesi tabiidir. Büyük çapta işlerde ise sınırı kısmen siyasi iktidarın tutumu (vergi ve kredi politikası), kısmen de her iki sektörün teşebbüs kabiliyeti tayin eder.

Prof. Sadun AREN

**Bütün Banka hizmetleriniz
ve
Tasarruflarınız için**

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

Az gelişmiş memleketlerde

GENEL OY

**„Batı Demokrasisi az gelişmiş bir memlekete gelirse ne olur?
‘Ağa demokrasisi,’ olmaktan kurtulmanın yolu nedir?**

1957 yılında Fransa'da yayınlanan «L'OPINION PUBLIQUE» (Kamu Oyu) kitabı, toplumsal bilimlerin alanındaki en değerli imzalar bir araya getirmektedir. Bunlardan Profesör JACQUES LAMBERT, Türkiye'yi de çok yakından ilgilendiren bir konuyu, «Toplum Bünyesi ve Kamu Oyu» konusunu ele alıyor. S.B.F. asistanlarından TANER TİMUR'un aşağıdaki yazısı bu incelemeye dayanarak hazırlanmıştır.

«Kamu Oyu»

İkinci Dünya Harbinden sonra, az gelişmiş memleketlerin çoğunluğu, batıdan temsili demokrasiyi aldılar ve şimdi, demokratik hayat tarzını benimsemeye çalışıyorlar. Bu durum yepyeni bir mesele ortaya çıkardı: Farklı bir toplumsal gelişmenin mahsulü olarak ortaya çıkan siyasal kurumlar, iktisaden az gelişmiş memleketlerde yaşayabilirler mi? Bu konuda İkinci Dünya Harbinden beri edinilen on beş yıllık tecrübe, insanı fazla iyimserliğe sevk etmiyor. Zira temsili demokrasi, az gelişmiş memleketlerin bir kısmında iflas etti. Kalan kısmında da iyi işleniyor. Fakat meseleyi, derinliğine incelemeden, realiteye bakarak kesip atmak da doğru değil.

Fransız Profesörlerinden Jacques Lambert, daha ziyade Latin Amerika memleketlerinin tecrübelerine dayanarak, Batı demokrasisinin az gelişmiş memleketlerde nasıl işlediğini tahlil ediyor. Vardığı sonuçlar bizim için de ilgi çekici. Bu yazıda, Profesör Lambert'in tahlilini esas alarak meseleyi ortaya koymağa çalışacağız.

Genel olarak az gelişmiş memleketlerin toplumsal yapıları, ikili bir durum arz ediyor. Bir tarafta, geri bir ziraat ekonomiyne dayanan ve insanı münasebetlerinin akrabalık ve komşuluk gibi esaslarla düzenlendiği bir kısım var. Bu kısım hemen bütün az gelişmiş memleketlerde nüfus çoğunluğunu iktisade alıyor. Bunun karşısında sanayileşmiş ve şehirleşmiş bir kısım bulunuyor. Çok yönlü münasebetlerin geliştiği bu bölüm, açık cemiyet özellikleri gösteriyor. Bu tip bir farklılaşma bugüne kadar bir çok sosyoloğun dikkatini çekmiş. Bunlardan bilhassa Durkheim, Tönnies ve Cooley'in tasnifleri herkes tarafından biliniyor. Biz, bu iki tip toplum organizasyonunu Primer (İkili) ve Sekonder (İkinci) gruplar adı altında inceleyen Cooley'in terminolojisini kullanacağız. Hemen ilâve edelim ki bu tasnif, geniş ölçüde, günlük yaşamımızda kullandığımız köy - şehir ayrımını az çok karşılamaktadır.

Az gelişmiş memleketlerde primer ve sekonder toplumlar yanyana ve iç içe bulunuyor. Bu toplumlarda kamu oyu, farklı birer oluşum sonucunda meydana geliyor. Primer yani şehir hayatının dışındaki gruplar, fertlerin temasların yüz yüze yaptığı topluluklar. Burada herkes aynı şekilde düşünüyor. Fertler millî meselelere lâkayt. Görüş ufukları köyün sınırları ile çerçevelenmiş bulunuyor. Millî politikaya iştirakları ağız vasıtasıyla gerçekleşiyor. «Ağa» sıfatı burada, biraz geniş anlamında kullanılmaktadır. Muhakkak büyük toprak sahibi olması gerekli değil. Ferdi meziyetlerle kendini kabul ettiren ve statü kazanan ağalar da var. Primer grup mensupları oy hakkının farkında bile değiller. Onu bir hak değil, ağaya karşı yerine getirilmesi gereken bir ödev sayıyorlar. Böylece ağaların oyları sun'î bir şekilde işliyor.

Sekonder gruplar, yani şehir hayatına katılan gruplar, çok yönlü ve vasıtalı temasların yapıldığı toplumlar. Bunlarda, herkese hâkim tek bir kanaat yerine, muhtelif kanaatler var. Fertler memleket meselelerini bir bütün olarak görebiliyorlar. Primer grupların hâkim fikrini yerine, burada «çoğunluk fikri» var.

YÖN, 17 Ocak 1962

Genel oy esası, demokrasinin temel prensibi olmasına rağmen, toplumsal yapısı böyle bir ikilik arzeden memleketlerde antidemokratik neticeler doğuruyor. Bu memleketlerde genel oy, azınlığın çoğunluğa hükmetmesi neticesini veriyor. Hükmedig, şu şekilde meydana geliyor: Primer grup mensupları memlekette çoğunluğu teşkil ediyor. Fakat ağalar azınlıktalar. Oysa, genel oy hakkı, ağaların oylarını çoğaltan bir vasıta halini alıyor; çünkü, köylülerin çoğu, millî politikaya ağız vasıtasıyla ve ağanın istediği şekilde katılıyor. Ağalar, muhafazakâr ve statükocu. Genel oy olduğu müddetçe, reform isteyen şehirli aydının karşısında yıkılmaz bir mania teşkil ediyorlar.

Primer grubun alışılmış bir düzeni var. Müdahale istemiyor. Geleneksel hayat tarzını devam ettirmekten başka arzusu yok. Zaten başka tip bir hayat şekli de bilmiyor. Oysa, açık cemiyetin aydın vatandaşı sabırsız. Meseleleri biliyor ve müdahale etmek istiyor. Fakat gücü yok.

Brezilyadaki ikilik

Bu ikiliğin en iyi örneğini Brezilya'da görmek mümkün. Brezilyanın, Rio de Janeiro, Minas Geraes ve Saint - Paul gibi eyaletlerinde sanayileşme son derece ileri. Bu bölgeler Sekonder grubun, yani şehir hayatının özelliklerini taşıyorlar. Buna karşılık, memleketin kuzey ve batı devletlerinde ve iç bölgelerinde Primer grup şekli yani, köy hayatı hâkim. Primer grupların hemen hepsinin, umumiyyetle toprak sahibi olan bir ağası var. Ağa, «Hâkim fikri», yani statükoyu temsil ediyor. Primer grupların devlete ihtiyaçları yok. Zaten Devlet de, grubun katı çerçevesini kırıp fertlere ulaşmış değil. Mesele Brezilya'da medeni kanun evlenme ve boşanmayı inceden inceye tesbit etmiş bulunuyor. Fakat, Primer grup mensupları, kendi mahalli âdetlerine göre evlenip boşanıyorlar. Merkezi hükümet okullarda ders programlarının muhtevasını ve hocaların vasıflarını tespit ediyor. Fakat okula giden yok. Yine Brezilya'da çok ileri bir iş kanunu kabul edilmiş. Fakat Primer grup mensubu arzu ve şikâyetini, devlete değil yine ağasına anlatıyor.

Brezilya, az gelişmiş memleketlerin toplumsal yapılarındaki ikiliğin, rejimin işleyişi üzerinde nasıl bir etki gösterdiğini anlamaya yardım edecek iyi bir misâl. Fakat tek misâl değil.

Bu memleketlerde köklü reformlar için genel oydan sapmalar düşünülmüş ve bu düşünceler uygulanmış da. Bu konuda ilk akla gelen şey, oy hakkının okuma yazma şartına bağlanması. Böylece ağanın oyuna ilâve edilen cahil oylarını bertaraf etmek mümkün. Bu yol Güney Amerikada, bilhassa Meksika'da denenmiş. Bu memleketlerde buna ilâz edenler, genel olarak, oy hakkı ellerinden alınanlar değil. Yukarıda da söylendiği gibi onlar bu haklarının farkında bile değiller. O zamana kadar, oy vermez, ağalarına karşı yerine getirilmesi gereken bir ödev sayıyorlar. İhtirazcılar iki kategori: evvelâ, statükocu ağalar. İkinci olarak da, genel oydan sapmakla demokrasinin temel prensibinin ihlâl edilmiş olacağını ileri süren aydınlar.

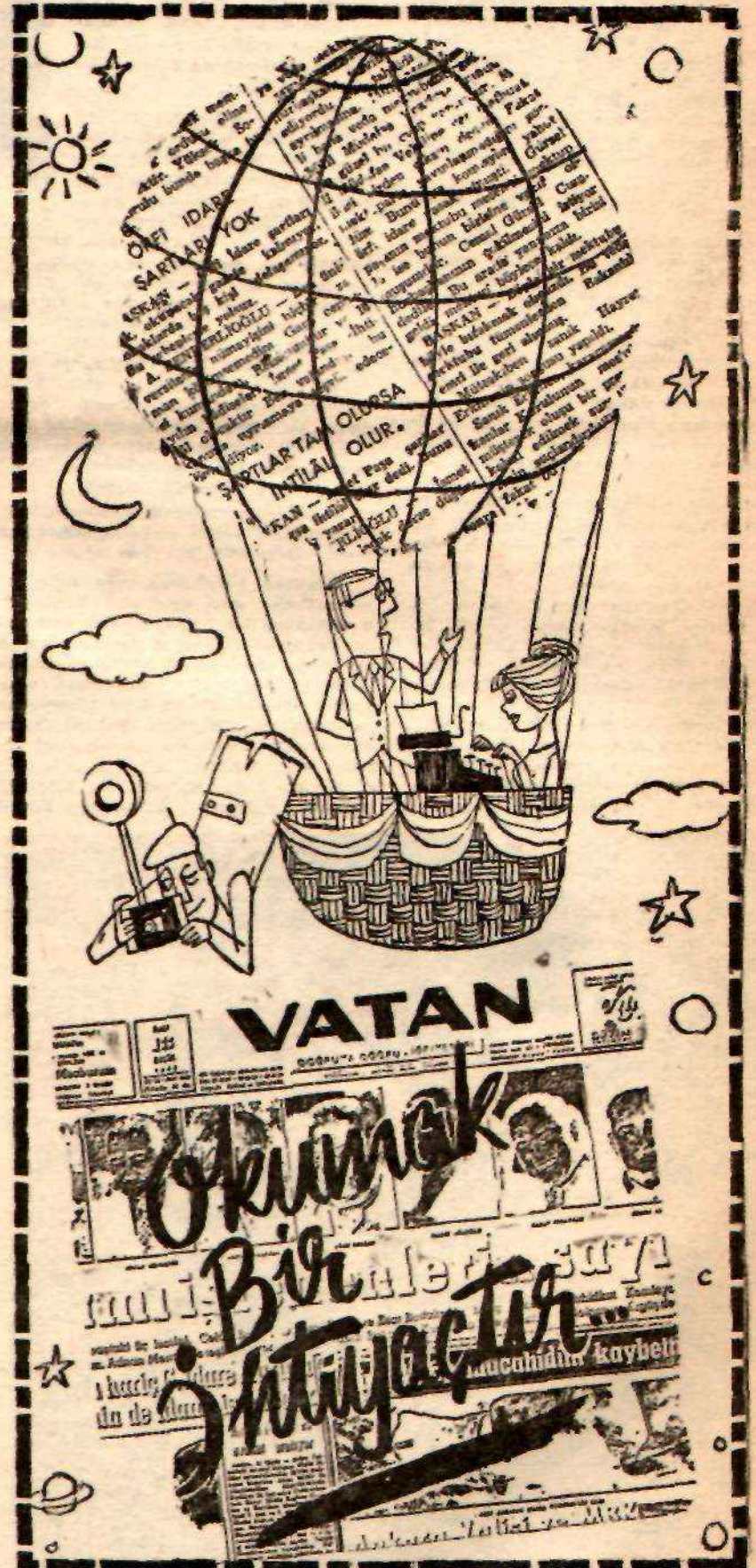
Genel oydan sapma, bu memleketlerde gaye değil, vasıta oluyor. Gaye, Primer grupların katı çerçevesini kırmak ve fertlerin millî politikaya iştiraklerini sağlamak. Bunun için toplumsal bünneyi değiştirecek köklü reformlara ihtiyaç var. İşte, bazı Güney Amerika memleketleri, köklü reformlar yapabilmek için, oy hakkını daraltmayı düşünüyorlar.

İdeal yol

Genel oydan sapmadan, toprak reformu yolu ile toplumsal bünyenin değiştirilmesi en ideal yol. Az gelişmiş memleketlerde, toprak reformunun gayesi iktisadi olmaktan çok siyasî. Küçük toprak sahiplerini arttırmaktan çok, ağanın otoritesini kırmak bahis konusu. Bu gayeye varmak için, köylü gruplarını kooperatifler yoluyla birleştirmek ve merkezi hükümete bağlamak düşünülebilir. Meksikada ve Hindistanda bu, bir dereceye kadar gerçekleştirildi. Böylece, mahalli ağanın yerini

alan «idari temsilci» vasıtasıyla, Primer grup oylarını, kalkınma politikasına uygun bir tarzda kanallı etmek mümkün. Aksi takdirde, az gelişmiş memleketlerde temsili demokrasinin temel prensibi olan genel oy hakkı tamamiyle gerici bir etki gösteriyor. O hâlde, toprak reformunu ve onun arkasından kooperatifçiliği başarmak, gerçek demokrasiyi getirecek en önemli adımlardan biri sayılmalıdır.

Taner TİMUR

"Hariciye Vekilesi,,: İlhan Sadak

Törenle açılan klinikte her şey var, doktor yoktu

Birinci Cumhuriyetin bilmeni kaçınıcı Dışişleri Bakanının eşi İlhan Sadak, göze batmayan cinsten değildi. Halâ bugün onun zamanını hatırlayanlar: «Onun gibi Dışişleri Bakanı hanımı olmadı» derler parmaklarını yalıya yalıya... Bilmesem! Benim bildiğim İlhan Sadak, esmer, yeşil gözlü, son derece şık ve Türkçesini tam ile bozuklaştıran genç bir kadındı...

— «Ben yap'or... ed'or... Siz gitti gezmek... Ben gitmedi gezmek...» diye lıkırdı ederdi. Unuttuğu zaman da olurdu bu kırık döküklüğü... O zaman ses bile kalmazdı... Bir gün bu unutkanlığa Tenis Klübünde rastladım... Bir parti hazırlanıyordu. İlhan Sadak hazırlıkları kontrole gelmişti. Garsonlar, kan ter içinde ıpsız ıpsız fişler taşıyorlardı oradan oraya... Çocuk alaturka bir ses:

— «Oğlum» dedi, fişleri oraya taşıma buraya taşı...

Bu İlhan Sadak'ın sesiydi. Yalnız olmışın farkına varınca, gene «vırrr... burrrr... mırırır» diye dilini frenklettirdi ve sesini nâzeninleştirdi. «Sen koy orda, yok burda» diye...

Neden bunu yapardı? Allah, bilir! Ecebe dilleri mükemmel bilmesinin tesiri olarak mı göstermek isterdi bu dil döşemesini? Ecebe dilleri bildiği yoktu... Haftın Fransızca tıkratırdı. Notre Dame de Sion'unun beşinci sınıfından mezundu... Kendine bir tenr vermek istiyordu herhalde...

Nefis bir şekilde giyinirdi. Hiçbir demokrat hanımı onun gibi giyinemedi. Ancak «süslü» olmağa muvaffak oldular onlar, o çıktı... Sekli semâli de giyme kuşama müsaitti... Manken gibiydi.

Günlük «biselelerini» bile Parisin en büyük «maison» larından sipariş ederdi. Şahane bir tuzaletten «bu küçük elbise» diye bahsedirdi. Fena insan değildi. Kendine fazla düşkünlü, başkalarını düşünmeğe vakti yoktu...

Onun zamanında toplantılar gâşalandı... Çocuk Edebiyatı Kurumunun balosu Dışişleri Bakanı hanımının patronne ettiği balo oldu... Hatta bir keresinde, bu balonun hâsılatıyla ufak bir çocuk kliniği açıldı. Beş

odalı tek katlı bir yapıydı bu... Kapısına merasimle «İLHAN KLİNİĞİ» diye yazdılar... Doktoru falan yoktu, hastabakıcısı da... İsmi vardı ya... 15 günde bir falan, zarif «Hariciye vekilesi» ve sütlü... İlhan Kliniğine giderler, ve orada alelacele toplatılmış çocuklara paketler dağıtırlardı... «Gittik çikolata dağıttık... Aman hmfendi ne merhametli... ne merhametli...» Sefâlet karşısında kötülüğü affederim de şursuzluğu affetmem... Siz?.. Sevgili okuyucularım?...

Nezmettin Sadak medeni adamı yaşıyışında, Karısını dış seyahatlere beraberinde götürürdü. O zaman gene bir «selâmlık» zihniyeti yürürlükteydi... Karısını seyahata götürmek, karısına âşk olmak, erkeğin pek şanımdan sayılmıyordu. Hatta bir bakan, tâ Newyork'tan bir çift geri getirmişti... eşyle gitti diye... Yalvarmışlar, yakarmışlar, adamı kararından caydıramamışlardı. «Bir kere dedük» demişti bakan... Halbuki İlhan, harice tek bir seyahati ıskâ geçmiyordu... Hem de nasıl zamburtu zamburtuyla... Trenin penceresinden el sallayan oydu, gazetecilere 32 dilli gülüşükler yapan oydu, çiçek; kompliman herşeyi kabullenen oydu... Dışişleri Bakanı oydu velhasıl...

— «Efendim dekoratif» derlerdi... ve bu dekoratifliğin vazife yerine geçtiğini sanırlardı... Dekoratifmiş... Olur a!...

Bugünkü kalınlaşmış veya fazla incelmis sefireler, genç genç kâtip hanımlarıydı o zaman ve bir imparatoriçenin nedimeleri pozundaydılar... Fakat o devre mahsus birşey vardı... Kadınlar deliliklerini veya akıl-lıklarını güderlerdi yalnız kendi sahalarında... İlhanın bilmeni kimi bilmeni nereye tayin ettirdiği, veya Melâhat Bakanın bilmeni kimi üç derece atlattığı (surf virvirikle) vâkı değildir...

Sosyete kutup kutuptu. Bu bahsettiklerin hanımlar, alafranga kutuptandı. Bir ala-

SÂKİT OLMİYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET
ARZIK

Dışişleri Bakanı Sadak, eşi ile bir Avrupa gezisine çıkarken yataklı vagon penceresinde

turka kutup vardı a! en belli başlı alması Mehruha Ataydı... Falih Rifkının eşi... İsmet Paşa caddesinde (sonradan Mithat Paşalağı bu cadde), başk bir evde otururdu. O zaman o küçükliğimizde, Göztepe, Erenköyünde rastladığımız, beyaz, düzgün-lü, allıklı hanımlara benzerdi. Senseler geç-tikçe tipi modernleşti, giyimini de... Fevkalâ-de ev hanımıydı, Falih Rifkî (söylentilere dayanıyorum), çok kendisiyle meşgul et-meği seven bir insandı evindekileri. Bir aspirin onu kaldırmadan, bunu oturma-dan, yedi düveli verinden oynatmadan yu-tamazdı... Karısı onu rahat ettiriyordu... Öylesine rahat ettiriyordu ki, dünyanın en pırl pırl şehirlerinde, bir müddet sonra evinin rahatını aramağa basıyordu... Ne-fis yemekler pişirtiyordu Mehruha hanım. Ve kocasına karşı kendine göre bir politi-kası vardı... Meselâ evinde verdiği bir dâ-vette, dev deniz kabullarında bir gün kö-pük gibi bir peynirli süfle gelmişti sofraya. Mehruha hanım, ilk «kabuğu» zevcine sunmuştu. «Herşeyden kıymetlisin sen be-nim için, herşeyden muhterem ve muhte-şemsin» demekti bu... Böyle muamele gö-ren erkek... Tabii ki kementlenir. Samimiy-di de herhalde Mehruha hanım...

Ev eşyasına meraklıydı. Sofra örtüleri-ne meraklıydı. Gülmüşe meraklıydı. İyi hatırlıyorum, başkenti terk etmekle olan bir ecebe, kap kacak satışı yapmıştı da. Mehruha hanım bir gülmüş corba tabağı almıştı tam 1200 liraya... Bizdeki mübala-ğayı bilirsiniz. Anımsa flatı üzerindeki de-dikodular günün konusu olmuştı... Havlu-ları bile özel markalarla kendi eliyle na-kışlardı.

O zamanlar Falih Rifkî, hem basın çev-resinde, Ulusun bayyazarıydı, hem politik çevrede, Ankara milletvekiliydi. Hem kö-nüğün yakınıydı... Mehruha hanımın etra-fında da bir sürü genç kadın fırl fırl dön-mektedirler, «ham.fendileim» diye... Arka-sından da bu genç hanımlar dedikoduların en insafsızını yaparlardı... Biz böyle sevlere hâlâ alısamadık, fakat Sarkta bu tabii herhalde... O aldırmazdı, dedisine de ko-dusuna da... Umur görmüş insandı. «Ham-fendileim» eller, hep eski mücevherlerinden bahsederdiler. Elinde yalnız çerçeveleri kalmış mücevherler her nedense... Öyle bir çerçeve ki 24 kıratlık parlantayı alır... Ben bunları görmedim duydum...

Şimdi gene «erkek dünyasına» geçelim:

Recep Peker

Kronolojik sırayla değil yazının ge-lişile size 40-50 sahnesinin «baş rollerini» sunacağım:

Bir tane, politik sahneyi emlin adımı-larının altında gıcır gıcır gıcırdatmış Re-ccep Pekerdi...

Recep Peker, Ankara politika mektebi-nin yetiştirdiği en güvenilebilir, sözüne en

çok itibar edilebilir insandı. Kendisiyle en ağır teşebbüslere girişilebilirdi. Yanın-dakini kat'iyen yaya bırakmazdı. Patronne ettiği işlerde sorumluluğu yüklenirdi geniş genis...

Meselâ onunla çetin, çetrefil, pürüzlü bir iş için görüştünüz ve «yapılın» diye karar verdin... Ayak üstü konuştunuz ve o unuttu... İş kötü gitti, kötü netice verdi... Hatırlarsanız derhal hatırlardı ve önünd-e karın karın herbelli dikilerek «evet be-raberdik» derdi...

Şahsiyet belki bizim kuseğe ve sonra-kilere ezel gelir, fakat özelliği olan bir in-sandı Recep Peker. Otoriterdi, geçimsizdi, hamiyetliydi, sağlam adamdı...

Eski zaman kurmaylarındandı. «Ala-manlığın», dik yakanın makbul olduğu dev-ranlı kurmayı...

Klasik askeri eserleri, Moltkeyi falan okumustu. Saracöğlü gibi üslenen insan de-ğildi... Saracöğlünün üslenmesi çalmağa münhasır kalmazdı ki... Okumağa yazmağa kadar yayırdı... Recep Peker çalma ve çalmağa gücü büyük olan bir insandı aksine... Büyük bir motöre benzerdi o...

İyi, kötü, büyük ve dalavere peşinde dolamak hatıra hayaline sokulmazdı. E-gemen bir karakteri vardı Kendini Başba-kan yapana «evet efendim sepet efendim» diyecek cinsten değildi. Demedi de... Şef soyulanların her dediğini keramet saymak-tan uzaktı. Atatürkün en yakınlarındandı bir zamanlar... Bu «humeur fronpetur», baş kaldırma huyundan ötürü arası açıldı. Fi-kirlerini, kargısı istedi diye sifra indiren bir insan değildi...

Büyük ecebe gazetecilere mülâkât ver-diğinde ne yuvrak laflar etmeği, ne de onları memnun etmeği güderdi. Onlarla çekişir ve hedefi gülle gülle sarsan cevap-lar verirdi.

Kusuru, kusurları: O zaman aydın-larının kusurları... Kendinden fazla emni-di. Eline kuvvet geçti diye, fazla birşey ya-pabileceğini sanıyordu. Okuduklarından do-layı kendini âlim farzediyordu. Bunun ya-nında son derece dürüstü. Paraya pula müstağniydi. Heybetli vücuduna, çatık kas-larına rağmen mizahtan anılan bir tarafı vardı.

Bir gün Başbakanlıktan düşmüştü. So-förü gene emirlerini almağa gelmişti... Ba-bacan babacan Peker:

— «Çek oğlum yeni efendine» diye ce-vap vermişti. Başbakan kollarını kaybet-mesinin tek tekisi onar: «Çek oğlum, ye-ni efendine» olmuştun... Üzülmüşse daha önce den üzülmüştü, yavaş yavaş ekarte edildiğini görerek... gözden gönülden çık-a-rıldığını sezerek... Vatanperver, hamiyetli, çalışkan ve sözünün eriydi. Kötü harcadı onu inönü.

İlhan Sadak meşhur kliniğini açarken..

Küveytteki entrikalar

Sultan Abdullah

Son yıllarda birçok memleket «şeklen» bağımsızlığa kavuştu. Kuveyt de bunlardan biri. Acaba bu bağımsızlık Kuveyt halkına ne kazandırdı? Aşağıdaki yazı, ipler petrol şirketleriyle Sultan Abdullah'ın elinde kaldıkça, hiçbir şeyin değişmeyeceğini açıklıyor ve son haftalardaki olayların perde gerisini aydınlatıyor.

Küveyt Sultanı Abdullah, günlük şahsî geliri BEŞ MİLYON LIRA'yı, el değdirmeden İngiltere Millî Bankasına yatırır

Masal zenginliği

Petrolden faydalandığı güne kadar geçim kaynağı inci ve sünger avcılığından ibaret olan Kuveyt, Orta Doğunun en geri ve fakir memleketi, hattâ çok kötü tabiat şartları dolayısıyla dünyada benzerine az rastlanan bir mahrumiyet bölgesiydi.

Kuveyt, İran körfezinin kuzey batı sahlinde, orta çaptaki illerimizden biri büyüklüğünde (mesahası sadece 8.000 km. kare), 205.000 nüfuslu minik bir ülkedir. Nüfusunun üçte birinden fazlası (80.000'den fazla), hükümet merkezli Kuveyt'te oturur.

Ansiklopedilerin yeni baskıları bu minik memleketin «bağımsız» bir sultanlık olduğunu belirtiyorlarsa da son olaylar bunun gerçek olmadığını ortaya koymuştur.

Hondura ve Monako'dan daha büyük olan Kuveyt, dünyanın en zengin ve verimli petrol bölgesidir. Fakat bu bölgede egemenlik halkın değil, Sultan Abdullah Al Salim Al Sabah'ındır.

İşte İngiliz imparatorluğu enerji meydana muharebesinin son kozunu İran körfezi, Irak, İran ve Suudi Arabistan krallığı arasında kalan bu küçük bölgede oynamaktadır. Kızgın güneşin toprağı fıkır fıkır kaynatıp cehenneme çevirdiği «cep mendili»ni andıran bu ufak ülke, İngilterenin «Teksas»-ıdır, petrol menbasıdır.

Kuveyt fiilen de elden çıkarsa, İngiltere, petrolünü dolar karşılığında tedarik etmeye mecbur kalacaktır.

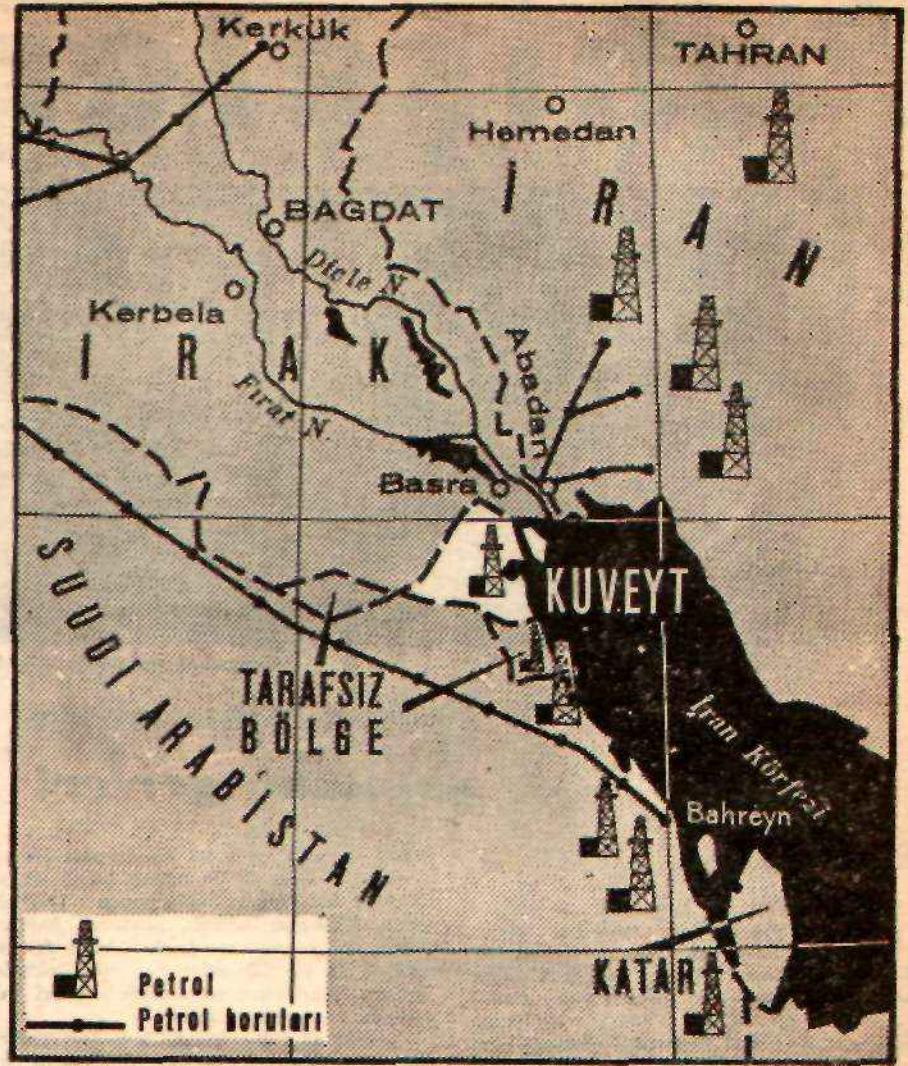
Kuveyt'te gelen tankerler petrolü Mina-el-Ahmedi adı verilen dünyanın en büyük rıhtımından doldururlar. Bir kilometre

uzunluğundaki rıhtımda sırayla tam 3.800 demir kule vardır. On yıl önce gündüzi rıhtımın yerinde, inci ve sünger avcılarının barakalarından ve kaçakçı kayıklarından başka bir şey yoktu. Ama şimdi, limanın trafik hacmi, Londra'ninkine eşittir.

İngiltere'nin İran'daki Abadan petrollerini ve rafinerisini kayıp etmesinden sonra, Kuveyt, birdenbire Yakın Doğunun bir numaralı petrol memleketi oluverdi. Birleşik Amerika'nın elli yılda elde edemediği petrol müstakki madeni yağı, Kuveyt, on yılda istihsal edebiliyordu. Bu memleketin petrol rezervi, sekiz buçuk milyar tonun üzerinde tahmin edilmektedir. Bu rezerv, Amerika rezervlerinin yarısını ifade eder. Buna, kuyuların işletilmesindeki iktisadilik de ilâve olununca, petrolede en ucuz maliyetin Kuveyt'te olduğu neticesi çıkar: Teksas'da bir kuyu günde ortalama 16 varil verdiği halde Kuveyt'te bir kuyunun günlük ortalama verimini, hesaba vurulmuyacak üstünlüktedir: Kuveyt'te 50 bin dolara mal olan bir kuyu, bedelini, bir haftada amorti edebilmektedir.

Kuveytin başında yetmişlik bir hükümdar var: Hükümdar'ın petrolden sağladığı şahsî gelir, yuvarlak rakam, günde beş milyon lira'dır: Çünkü sultan, Kuoco ve Kowit Oil Company'nin yarı yarıya ortağıdır. Efsanevi serveti dillere destan olan hükümdar, bir ve hatta iki geri memleketin kalınmasına rahatça yetebilecek olan muazzam servetini, yararlı sahalara tahsis etmiş olmaktan uzaktır.

Hükümdar, her Allahın günü bir pınar ıtırıyla akınmakta olan bu beş milyon lirayı, el değdirmeyen, İngiltere Millî Bankasına yatırır. Dünyanın en zengin insanı

olarak anılan Sultan Abdullah'ın birikmiş serveti, İngiltere Devletinin kasalarındaki ihtiyatlarının dörtte biri kadar çoktur.

Çatışan idealler

399 danberi İngiltere'nin bir müstemlekesi veya himaye ülkesi durumunda olan Kuveyt'in 18 Haziran 1961'de bağımsızlığı ilân olunmuştu. Süveyş buhranının patlak verdiği tarihten, günü gününe tam beş yıl sonra, Bağdat'ın ihtilâli lideri Abdülkerim Kasım'ın Kuveyt'te ilgili demeci Orta Doğu'da birdenbire harp tehlikesi yarattı: Kasım «Kuveyt Irak'ın bir parçasıdır» anlamına gelecek bir şekilde kesin konuşmuştu. Bu söz, onun Kuveyt'i ilhak niyetini açıkta açığa ilân etmesinden başka bir şey değildi.

Irak Devlet Başkanının Kuveyt hakkındaki emelini açığa vuran beyanatı, İngiltere'nin Kuveyt'te müdahalede bulunması için kâfi gelmişti: Kuveyt'e derhal üç uçak gemisi, üç kruvazör, dört mayın ve çıkarma gemisi yollandı. İngiltere, 8.000 komando ile buraya çıkartma yaptı ve askerleri Kuveyt - Irak sınırı boyunca yaydı.

Beri taraftan, Kuveyt sultanının amca çocuğu olan Suudi Arabistan kralı da, kendi sınırlarını korumak ve komşusu Kuveyt'in bütünlüğünü emniyet altına almak amacıyla, askerlerini süratle hudut bölgesine sürdü.

İngilterenin sonuncu enerji kaleci arkasında kalan ve her zerre toprağı altın değerinde olan bu ufak ülke üzerinde hak iddia eden sadece Irak değildir. Bu petrol ülkesiyle Suudi Arabistan kralından başka Mısır Lideri Nasrın da ilgilendiği bilinmektedir.

Memleketin 200 bini aşan nüfusundan sadece 80 bini yerlidir. Geri kalan 120 bin kişi (Mısırlı, Suriyeli, Iraklı ve Filistinli olmak üzere) yabancısıdır. Kuveytin 100 ilk okulundaki 700 öğretmeninden 350'si Mısırlıdır. Bunların hepsi de Arap Birliği idealine inanan genç kuşak öğretmenleridir.

Kuveyt'teki yerli ve yabancı gençlerden bir kısmının Kahireden gelecek işareti kollamalarına karşılık, bir kısım gençler de Bağdat'ın işaretini gözlemekteyler.

Kuveyt'te öğretmenlik yapan Nasr'ın genç öğretmenleri birleşme idealiyle yanıp tutuşurken, yeni cereyanlardan ilham alan birtakım gençler de, küçük Kuveyt'in muazzam gelirini Yakın Doğunun bütün memleketleri arasında bölüşmek fikrini gerçekleştirecek bir «Petrol Sandığı» idealini paylaşmaktadırlar.

İmtiyaz Entrikaları

Irak'ın millî gelirinde petrolün payı % 33 olduğu halde bu nisbet Kuveyt'te % 90'ın üstündedir. İnsan başına düşen millî gelirdeki petrol payı, 1948'de, yılda ortalama olarak Irak'ta 177 lira gibi çok düşük

bir seviyede olduğu halde bu pay Kuveyt'te 8.770 lira gibi çok yüksek bir seviyededir.

Kuveyt'te petrolün mevcudiyeti yeni anlaşılmış değildir. Burada petrol bulunduğunu İngilizler tarafından bir asır evvelinden beri bilinliyordu. Böyle olduğu halde, Kuveyt petrollerinin istismarına henüz 25 sene önce başlanılmış olması ve İngiltere'nin de bu memleketi 1899'dan beri kendi hâkimiyeti altında bulundurması, petrol için çevrilen entrikalardan birine canlı bir misâl teşkil eder.

Orta Doğu memleketlerinin iktisadi ve mali güçlerinin kıfayetsiz oluşu, petrol sahibi memleketleri yabancılara daima tavizlerde bulunmağa ve gayet müsaait şartlarla işletme imtiyazları vermeğe mecbur etmiştir.

İkinci Cihan Harbine kadar Orta Doğu petrolleri üzerinde söz sahibi en büyük devlet İngiltere idi: 1938'de İngiliz ve Hollanda kumpanyaları bu bölge petrollerinin % 79,7'sini, Amerikan kumpanyaları % 13,9'unu, Fransız kumpanyaları da sadece % 6,4'ünü kontrol etmekte iken, durum son senelerde şöyle olmuştur: % 55,2 ile başta gelen Amerika'yı 37,2 ile İngiltere ve % 6,7 ile de Fransa takip etmektedir.

Amerikalıların Orta Doğu petrolleriyle yakından ilgileneşinden sonra sahneye Sovyetler, İtalyanlar, Almanlar ve Japonlar çıkmıştır. Bu hal, mahalli hükümetler için imtiyaz sahibi kumpanyaları taziyik vasıtası ve onlardan yeni haklar koparmağa vesile olmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Orta Doğu petrol bölgesinde Amerika'nın peş sıra yeni devletlerin peydah olması, eskiden akdedilen son derece müsaait mukavelelerin şartlarını da altı üst etti: 1949'da Amerikalılar Suudi Arabistan kralına, petrol istihsalının dörtte biri ile ortaklık teklif etmişlerdi. Fakat bu teklif, hemen ertesi yıl, meğhur «yarı yarıya» ortaklık formülünün tatbikini önleyememiştir. İş bu kadarla da kalmadı: Japonlar ile Sovyetler, tağı petrol hükümdarlarına çok daha müsaait şartlar teklif etmekle Amerikan ve İngiliz kumpanyalarının imtiyazlı durumlarına tehdit etmiş oluyordular. Böylece eski imtiyaz mukavelelerinin sonsuz kazanç imkânları yavaş yavaş maziye ait tatlı bir hatıra oldu.

Son günlerde Irak'ın Kuveyt üzerindeki iddialarını yenilemesi, Kuveyt sultanına İngiltere'yi imdadına çağırmasına yol açmış; fakat sultanın bu davranış, Arap Birliği Teşkilâtının canını sıkırmıştır. Beri taraftan İngiltere'nin, huzur ve sükunu sağlamak bahanesiyle, Kuveyt'te askeri müdahalede bulunmasının veya iyice yerleşmeğe teşebbüs etmesinin Goa hâdisesi gibi tepkisi kalacağı da tahmin edilemez.

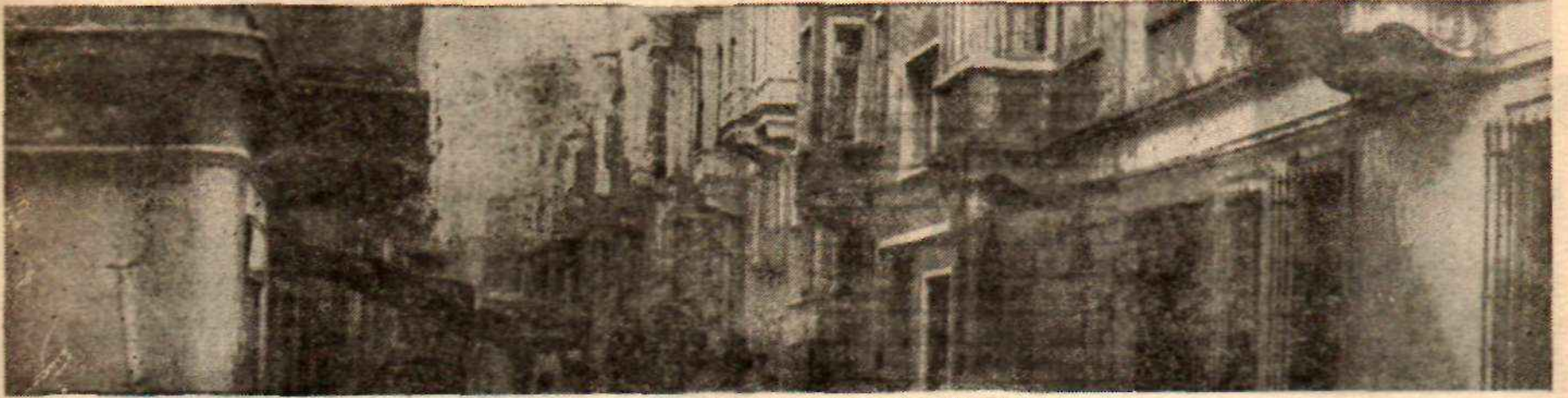
Kısaca, İngiltere - Irak ve Mısır arasında çatışmalara yol açma istidadında olan Kuveyt ihtilâfı, kolayca kapanabilecek, basit bir olay değildir.

Necmi ÇELİKEL

ORTADOĞU'DA PETROL İSTİHSALİ VE REZERVLERİ

Memleketler	İstihsal (BIN TON)			Rezervler (Milyar ton)
	1938	1946	1959	
Kuveyt	—	1.300	70.000	8.6
Suudi Arabistan	100	8.200	53.600	6.0
İran	10.400	19.200	45.500	4.5
Irak	4.400	4.500	41.700	3.4
Katar	—	—	8.150	0.3
Tarafsız Bölge	—	—	6.000	0.8
Mısır	725	1.200	3.600	0.05
Bahreyn	1.140	1.100	2.250	
Diğer memleketler (Türkiye — İsrail)	—	—	400	

Fahişeler arasında

Istanbul genelevlerinin bulunduğu sokağın görünüşü

Fuhuş konusunu ele alan Celalettin ÇETİN, fuhuş yapılan yerleri inceledi ve bu röportajı hazırladı

Bir fahişe ağlıyor

Ama kızım bak daha çok gençsin... — Olmaz ağabey, olmaz bay amca ayağınızı öpeyim bana müsaade edin. Ben başka iş tutamam çünkü. Cahilim okuyup yazmam yok biliyorsunuz. Sonra bir eve de girsem, bir hizmetçi de olsam aynı şey değil mi? Evin beyi olmazsa oğlu saldırarak üstüme.. Hem başıma da geldi zaten. (Gözlerini öne eğdi genç kadın, elindeki mendille düdüklü ve huşlandı.)

— Peki sana başka bir iş bulsak.. Bir fabrikada, bir deride ne dersin?

— Allahasın Müdür bey elay mı ediyorsun benimle.. Ne verirdi ki fabrikalarda adama? Hem verdiklerini kabullensek de ha dedin mi alırlar mı?.. Sonra benim kimsem yok yatacak yerim de yok.. Nasıl geçim giderim ben? Hem o kadın söyledi. Sana yer veririm, üst baş yaparım, günde ikiyüz kâğıda para demersin dedi.

— Hangi kadın bu?

— Onda ki, o sokaktaki evlerden birinin sahibi.. Onuç numaranın sahibi Müdür bey.

Gün görmüş Müdüriyet binasının küçük odalarından birini birden bir semtlik dolandı. Ahlak zabıtasının genç Şefi başını avuçları arasına aldı ve bir çaresizlik için de kadına baktı, baktı, sonra, «Peki dedi, sana da verelim vesika, sen de diğ o sokağa, sen de gir o kadınların arasına bakalım...

Bir fahişe çalışıyor

Sabiha 16 yıl 16'ye çıktı bu merdivenleri.. 16 yıl aralıdı kapısını bu küçük odanın. 16 yıl yatıp kalktı bu

demir karyolada.. 16 yıl marka aldı Mama-lardan.. (Günde 30-50 marka hem.) 16 yıl Zührevi hastahklar koridorunda kuyruğa girdi.. Kilosunu indirdi doktorun önünde. Temiz damgasını vurdu karnesine ve sevindi. 16 yıl ılık sular boğalttı küçük leğene.. Boşaltırken şarkı söyledi, elleri kalçasında ısıldı çaldı bazen.

... Ve 16 yıl «canım» dedi her gelene. «hayatım» dedi.. Arada bir hayatını da anlattı güvendiği adama, «bir roman gibidir benim hayatım» dedi.

Alt sızonda Mama sedire uzanmıştı. Baldırdan, bileğinden ve yandanından mor eller sarkıyordu mamamın. Meşin çektiği yakaları kalkık delikanlılar, kırmızı yüz-lü dazlak kafalı orta yaşlılar, mahcup, bacak ve acele bekliyorlardı.

Mama yüzünü koyun uzandı sedirden yavaşça kalktı. Göğüsleri iki top hamur gibi aşağıya sarkıyordu. «Nerde kaldı bu Sabiha» dedi ve yukarıya seslendi:

— Kız Sabooş.. Nerde kaldın bekliyenler var..

Sabiha yukardaki küçük odada.. Hadi paşam dedi mahcup delikanlıya, hadi canım, hadi aslanım, hadi karagözlüm çabuk ol aşağıda bekliyenler var..

Bir fahişe soyunuyor

Soğuk ve yağmurlu bir gece.. Beyoğlu'nun dar sokaklarından birinde bir cıv sesiz homurtularla duruyor. Cipten eskimiş trençkotları ve uykusuzluk-tan kızarmış gözleri ile 4 adam iniyor. İçerisinde en yaşlısı, en tecrübelisi olan önce bir «Hohh» diyor ellerine sonra sessizce soruyor:

— Hazır mıyız?

— Evet.

— Şu karşık evin bodrum katı değil mi?

— Evet.

— Arkada bahçe kapısı var mı?

— Var..

— Sen, bir de sen, arka tarafı tutun. Biz de ön kapıdan.. Tamam mı?

— Tamam..

— Hadi bakalım inallah bu defa bir netice alırız.

Dört memur da bir iş yapabilmeyin, bir sonuca varabilmeyin telâş içinde evi sarıyorlar. Apartmanın kapısı açılıyor.. Bahçe duvarından atlanıyor.. Bodrum kattaki dal-renin kapısında parola söyleniyor?

... Ve arkasından bütün koken, alkol koken odayı kalın bir ses dolduruyor:

— Kıpırdamayın!

Dayalı döşeli bir büyük oda. Yerde se-kiz erkek çömelmiş esrar çekiyor. Ortala-rında çırılçıplak oynayan bir genç kız. Po-lisleri görünce korkan titreyen bu genç kız önce göğüslerine sarılıyor. Daha doğrusu kollarıyla kapatıyor onları.

Sonra, «Nolur bana bir şey yapmayın, götürmeyin beni» diye yalvarıyor.

— Kaç yaşımdasın kızım sen?

— Bir ay sonra onyedine basacağım.

— Nerden geldin buraya?

— İzmitten.

— Peki nedir bu yaptığın?

— Ne yapayım efendim, çalışmak, para kazanmak için geldim İstanbul'a. Bana tek-lif ettiler, gençsin güzel vücudun var, sa-dece soyunup oynayacakmı geceleri.. Sana şu kadar para dediler, Benim de küçükten beri artistliğe hevesim var. İyi dans ederim. Burada da dans ediyordum zaten.

Yaşlı memur evdeki kızını düşündü, daha başka genç kızlar düşündü, bir de

göğüs geçirdi.. Sonra «Gel bakın kızım be-nimle» dedi..

Bir fahişe gülüyor

iyi giyimli bir delikanlı, uzun favo-rileri, ince hayıkları ve bilyantlı saçlarıyla gülüyor. Aslında bütün Taksim meydanı, bütün İstiklal caddesi gülüyor bu saatte. Vitrinleriyle, renkli neon lambalarıyla, kürkleriyle, serserileriyle, çocuklarıyla, orospularıyla, meyhaneleri, çalgıları, satıcılarıyla gülüyor İstiklal caddesi. Bu delikanlı ve benzerlerinin iş saatidir şimdi. Satıyorlar, kâğıt başlarında gazete satar gibi, leblebi çekirdek satar gibi satıyorlar hem. Hemen oracıkta, ayak üstü, «Şöyle kalça, şöyle göğüs beyabı» diyorlar. Sonra pazarlık gene ayak üstü. Ve dar sokaklardan birinde kayboluyorlar.

Dar sokaklardan birinde bir kâğıt evin kapısı aralanıyor, içerde faullü, telâşlı konuşmalar. Favorili delikanlı 300 diyor, 300 e razı ettim adamları. Ama 50 si benim ha..

Hadi Ayten diyor kadın deposunun sahibi, hadi Nermi.. Mantosunu alın, çantanızı alın.. Karanlık sokakın başında bir taksi bekliyor. Takside iki adam sessizce sigara yakıyor.

— Çek Boğaz oteline diyorlar. Gaziyor sofor. Gülüyor Nermi, gülüyor Ayten ve taksinin penceresinden bozuk düzen şarkılar dökülüyor..

Şu günlerde Türkiye'mizde birbirinden acıklı, birbirinden korkulu bir yağın mesele var. Sözelimi, Doğuda kemikler gülmüş hayvanlarımız, kemikleri çıkmış hayvanlarımızın mecaliz solu-ğundan korkan ve gelecekteki günlere hem

**HER TÜRLÜ YOLDA
PARANIZIN TAM KARŞILIĞIDIR**

herkes var. Barakaları dolduran üçlü beşli ağabeylerimiz, sekiz nüfusun, on nüfusun her araya geldiği gecekondularımız var. Ve bu gecekondularda, lütfen çukurlarının he-men yanı başında büyüyen, en önemlisi mekân büyüyen çocuklarımız var.

Gene şu günlerde, gözlerini satan ka-dınlarımız, kadınlarını rahatlıkla, ağıktan açığa satan kocalarımız var. Kısacası, vit-rineleri, çarşıları, pazarları, tezgâhları ve odaları dolanan sancılarımız var.

İşte bu sancılar şimdi daha çok iliyor. Sabiha'yı, Nermi'ni, Ayten'i o dar sokakla-ra, o numaralı evlere, o alkol kokan, bütün kakan baskı odalarına iliyor.

Hemen söyleyelim bu konuda aldığımız sonuç oldukça üzücü ve düşündürücüdür. Memleketimizde, bilhassa son yıl içinde fu-huş alabildiğine gelişmiştir. Genelevlerde, birleşme evlerinde çalışan yüzeye yakın fa-hişeye sordum:

— Niçin düştünüz bu yola, ya da neden seçtiniz bu yolu? dedim.

Yetmiş, yok yok seksen fahişe aynı şe-yi söyledi:

— Geçim kaygısı...
Geriyeye yüzde yirmi kalıyordu. Bunun yüzde onu hatta on beşi bu işi lükse olan düşkünlükten yapanlar, yüzde beş'te zevk için yapanlardı.

Yetkili ağızlardan biri: «Bu kadınlar en çok İzmirden, Bursa'dan ve Eskişehirden gelirler» dedi. Oysa ben gene bir araştırdım. Hemen hemen her şehirden, her ka-sabadan gelmiş kadınlar vardı. Son yıllar-da önüne geçilemeyen «İstanbul'a akın» ko-nusuna benzeyordu bu... Heybeyli yorgunu surlayıp, ekmeğe parası için İstanbul'un yo-lunu tutanlar var ya, işte fahişeler de öy-le kopup geliyorlardı buraya.

Gizli fuhuş yapanlar bir yana Genelev-lerde çalışan kadınların çoğu aldıkları bü-yük paraları rağmen parasızdılar, hatta borçludurlar. Çünkü gene Türkiye'mizde dünyada çok az rastlanan meslekler, sıfat-lar vardır. Söğelim, Kâhvalık sıfatı. Dol-muş kâhvalık, iskele kâhvalık, hamal kâh-valık... Bunlar hep baskıların sırtından geçiren insanlardır. Öbürlerin sırtından, kusların sırtından geçirmeler gibi fahişele-rin de sırtından geçirmeler var. Etili eskir fahişenin, kanı çekilir, vür-üzün vuruşla-rı vavaslar zamanla, gene de elinde avucun-da yoktur. Ama buna karşılık Memnun kesesi dolmuştur? Muhabbet tellâh vürkü-nü tutmuştur... Takdim meydanında, sağ-dan soldan geçen âlemlerin yüzlerini kızar-tan ve ayak üstü söyle sözüs böyle kalca diyen aracı, vürdesini almıştır.

Bir Genelev kadını günde 50-100 mar-ka yasar dediler. İnşallah, gittim bütün bir gün bir Genelevde bekledim. Aldığım sonuç söylenilene vakıf. Genelev fahişesi, yüzüne bakılırsa, gerçekten günde 50-100 müsterisi oluyordu. Nasıl olur bu dedim, nasıl dönerim?

— Farketmez dediler, bir dönen çarkı, bir torna tezgâhını, bir bilmem ne mak-i-nasını düşünün, biz de öyleyiz işte...

— Demek günde 500-1000 lira kazanan-lar var?

— Elbet ama bunun varısını mama alır geri kalan varını da gözünü açıp kapayın-caya kadar gider.

Nasıl mı gider diyeceksiniz.. Mama de-dikleri, o etni satanların sırtından geçiren kurt kadın, tezgâhına düşürdüğü bu genç ve güzel sermayeyi kaçırmamak için onu hep borçlandırdı. Ona durmadan para har-cıyacaktı yeni yeni kapılar açar. Yeni yeni yatırım yolları gösterir. «Şunu da al kızım bunu da al. Al istediğini al, fakülle bir kat al kendine, ben sana kefil olurum.»

Mamaya karşı diretseler, onun tezgâhı-na dümeseler de bir başka tezgâh vardır onları yolacak. Belâhları. Bu biçim, bu serseri, bu söfün ona fedal gençler, gece-nin 12 sını beklerler hep. Fahişe 50-100 vi-sitiden sonra bitkin, yorgun döniyordu. Kâğıt başında yolunu keser belâhı ve lâfi uzatmadan elini uzatır... Fahişe bütün yor-gunluğuna rağmen gülecekleri ona. Ve iki memesinin arasından çıkardığı tomar ha-lindeki parayı uzatacaktır. Belâhı da hıym-la aldığı bu parayla, kumara ve alkolle dü-şecektir. Böylece, kâhvalarım, aracılarım, muhabbet tellâhların dışında fahişelerin sırtından geçiren bir başka sınıf daha çı-kiyor ortaya... B e l â h l a r ...

Fahişenin bütün beklendiği haftada ya da onbeşte bir dostu ile beraber olmaktadır. Sinemaya giderler birlikte, iekili ya da çalınk yerlere giderler. Fahişe teklekten bir gün çıkmıştır. Tek erkek vardır o gün, tek vizitesi. Ve bu viziteyi bir makına in-san olarak değil, icinden gelerek, istiyen-rek, severek yapacaktır.

Bütün güzelliğine rağmen kalleştir İs-tanbul. O boy hov minareşine, «İnci» dedik-leri Boğazına rağmen kalleştir. Bir düşme-ye sür, tutmaz elinden. Hele sözünü etti-ğimize «ene kızlara hiç insafı yoktur. He-men emsâller turağna onları, muhalebici-siyle, emlakçısıyla, postahanesi, lokantası ve filmciyle düşürür.»

Örneğin bir Emlâk Bürosu sürüşünüz. Kanunda satılık arsa, satılık daire, kiralık kat diye varar. Oysa tearda başka başka şeyler bilmem başka başka şeyler satılır.

SOSYAL BAKIMIDAN FUHUŞ

Aşağıdaki yazı, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdâresi Enstitüsü Araştırma Şubesi Mü-dür ve Yardımcıları tarafından mahallinde yapılan bilimsel bir incelemeden alınmıştır. İnceleme, «ADANA ve KARABÜK ŞEHİRLERİ HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA» adıyla yayın-lanmıştır.

Adana'da Fuhuş

Türkiye'nin diğer büyük şehirlerinde olduğu gibi Adana'da da fuhuş iki yoldan yürütülmektedir: Gizli ve kontrollü olarak.

GİZLİ FUHUŞ: Daha çok fakir mahalle-lerde ve fakir kimseler arasında cereyan eder. Bu gibi yerler polis nezareti altında tutulur ve fuhuş yatakları sık sık polis hü-cumuna maruz bırakılır. Bunlarda yakala-nan kadınlar hakkında tahkikat açılır. Ya-kaynaklarla mukayese edildiği zaman daha nakta direkt ve pişmanlık getirmeyen kimselere umumhanelere sevk edilir ve po-lisçe kaydedilirler. Adana'da şehre fahişeleri diğer şehirlerden getiren profesyonel kim-seler vardır. Fakat fahişelerin bir kısmı A-dana'nın köylerinden ve geyrin fakir yerli halkı arasında gelmektedir.

KONTROLLÜ FUHUŞ: Adana'da iki ö-nemli fuhuş kaynağı mevcuttur. Zenginlerin evlerinde çalışan hizmetçiler ve evlâhık ve beslemeler (fakir sınıfa yetim kalmış kız-ları dahil).

Bu iki çeşit kadın önce çalıştıkları ko-pukların efendi ve beyleri tarafından teca-vüze uğrar, kızıkları kaldırılır ve sonra ev-lerden uzaklaştırıldıktan sonra gizli olarak «İcrayî sanat» etmeğe çalışırlar. Fakat ergeç polis tarafından yakalanarak umumhanele-re sevkolunurlar.

Genel olarak ve sadece Adana için başka bir fuhuş kaynağından söz edilebilir. Diğer kaynaklara mukayese edildiği zaman daha kırsal olmasına rağmen bu üçüncü kaynak da Adana için mevcuttur. Babaları öldük-ten sonra anaları ile veya anaları öldükten sonra babaları ile yaşayan kızlardan bir ku-smı acı bir cinsî münasebet tecrübesi sonun-da fuhuşa sürüklönmektedirler. Bu kızlar da genel olarak fakir sınıflara mensuptur-lar.

Türkiye'nin diğer şehirlerinde olduğu gi-bi Adana'da da umumhaneler şehrin muay-yen bir semtinde, kontrol altında bulunur-lar. Adana'da bu çeşitten kontrollü 28 u-mumhanede 100 kadar fahişe barınmakta-dır.

Türkiyede umumhaneler lokantalar gibi üç sınıfa ayrılmış ve vizite ücretleri ona göre tesbit edilmiştir. 1938 yılında Adana'da birinci sınıf viziteler 5, ikinciler 3,5, üçün-cüler 2,5 liraydı. Gece saat 12 den sonra sa-baha kadar bir umumhanede kalmak bir kimseye 20 liraya mal olur. Vizitelerden alınan paralar fahişelerle patronları ara-sında bölüştürülür. Patronların hemen he-men hepsi çekirdekten yetmiş yaşları fa-

hişelerdir. Fahişeler için yatak odaları pa-tronlar tarafından temin edilir. Umumhane-de pişirilen üç öğün yemek hep birlikte ye-nir. Adana umumhanesi sadece cinsî arzula-rı tatmin eden bir yer olarak değil, fakat mensupları için aynı zamanda bazı sosyal ihtiyaçları karşılayan bir dayanış teşkilâtı olarak kurulmuş hissinin uyandırmaktadır. Fahişelerin (sermayelerin) üç sınıf veyahut dereceye ayrılmasında rol oynayan üç fak-tör yaş, gençlik, güzelliğidir. Zamanın geç-mesiyle kızlar yaşlandıkça birinci sınıf (13-20) ikinci sınıfa, ikinci sınıf (yaş 20-40) ü-çüncü sınıfa düşer ve nihayet çok yorul-dukları ve yaşlandıkları zaman sanatı ter-kederler. Fahişelerden pek azı umumhane-den evlenerek ayrılır, bir kısmı meslek için-de ölür, bir kısmı ölen patronların yerini doldurarak kendileri patron olurlar, bir kıs-mı küçük kasabaların umumhanelerine nak-lederler. Böylece müessesede mevcut dikey ve yatay hareketlilik sayesinde her beş on sene içinde umumhanenin insan unsuru de-ğişerek başka bir şekli alır.

Bar kızları

Adana şehrinde içlerinde 100 bar kız ve yahut artist çalışan 14 payyon ve-yahut bar vardır. Eskiden bar kızla-rı şehrin çeşitli semtlerinde veya otellerde barınmakta iken son zamanlarda her barın artistleri bir ev veyahut otelde ikamet et-meğe mecbur tutulmuşlardır. Bununla be-raber, serbest bırakıldıkları ve bir kontrol-la tabi tutulmadıkları takdirde bar artistle-ri barlardan ayrıldıktan sonra çeşitli yer-lerde gizli olarak fuhuş yapmaktadırlar. Bu sebeple ahlâk polisi bunların peşini bırak-maz.

Barların müsterileri umumhane ziyaretçilerinden biraz farklıdır. Bar kızları polis-çe fahişe olarak tanınmamakta, fahişelere barlarda çalışma hakkı verilmemektedir. Bir bar artisti çeşitli kimselerle gizli ola-rak cinsî münasebette bulunduğu ve polis tarafından yakalandığı takdirde fahişe sını-fına itihâl edilir, bir umumhaneye sevkedi-lerek Emniyetçe kaydedilir. Bu sebeple bar artistleri ile fahişeler arasındaki tefrik ol-dukça kesin olarak tesbit edilememiş bulun-maktadır.

Bir fahişe veya bar artisti bir duruma düşünce bundan kurtulmak oldukça zor bir iş-tir. Fuhuş çok çapraşık bir sosyal olay ve-yahut müessesedir. Bu müessese entrikalar-la dolu bir çok münasebetleri, ünsid edil-medik olayları ihtiva ettiği için bir artist

ve fahişenin mesleği terketmesi bir çok ka-yıtlara bağlı ve oldukça güç bir iş-tir. Bir artist veya fahişe şehri terketmiş olsa bile polis onu adım adım takip eder. Bu sebeple bir kız bu hayatı kesin olarak terketme-ye karar vermemiş ise mesleğini konunun himayesi altında devam ettirmesi kendisine her zaman için çok daha hayırlıdır.

Fuhuşun kontrolü

Adana'da zührevi hastahâkırka müca-dele eden iki teşkilât veyahut mü-essese vardır. Bu müesseselerden bi-ri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı ve umumi olarak bütün vilâyet sağlık işleriyle meşgul olur. Bu teşkilâtın kazalar-da şubeleri vardır. Bu müesseselere başvu-ran her vatandaş meccani olarak tedavi ed-ilir, gerekirse bir hastahaneye gönderilir.

İkinci sağlık teşkilâtı belediyeye bağlıdır. Bu teşkilâtın umumhanece bitişik 20 ki-şilik bir hastahanesi vardır. Bütün fahişeler ve bar kızları burada haftada iki defa mu-ayene olmak zorundadırlar. Hasta olanlar meccani olarak hastahane'de tedavi edilir-ler.

Bar artistleri gündüzün serbest olmakla beraber, polisin şikâyetine sıkıya kontrolü al-tındadırlar. Fahişelere haftada sadece iki gün gündüzün izin verilmektedir. Diğer za-manlarını umumhanede geçirmek zorunda-dırlar.

Bar artistlerinin sosyal menşeleri çeşitli olmakla beraber, çoğu İstanbul, İzmir, Bur-sa gibi yerlerden kısa zamanda Çukurovada zengin olmak için gelen kimselerdir. Fakir halk arasında bir atasözü yerini tutan bir söz vardır, «zengin olmak istersen Çukuro-vaya git.»

Fahişelerden ilkokul mezunu pek azdır, aralarında sadece okuyup yazma bilenler olmakla beraber, çoğu bunlardan mahrum-dur. Fakat bar artistleri arasında orta okul, lise, hatta kolej mezunlarına rastlanmakta-dır. Bunlardan oldukça büyük bir kısmını hemşireler meydana getirmektedir.

Mülâkât yapılan iki doktor ve Emniyet Müdürünün ifadelerine göre gizli fuhuş bu-günkünden çok daha ciddi bir kontrol teş-kilâtını gerektirmektedir. Doktorların ifade-lelerine göre bugün bel soğukluğu, sifengi gibi zührevi ve deri hastahâkırını tedavi etmek oldukça kolaydır. Fakat bir çok ev-hil kimseler kendilerine temin edilen ko-laylıklardan habersizdirler ve yardım mü-esseselerine yaklaşılmaktan korkmaktadırlar.

Sonra gene kapısında bir bilmem ne Film Şirketi diye yazar. Uzun bir süreden beri artist olmak için çırpınan ve bu amaç-la İstanbul yolunu tutan bir genç kız bu kapının önünde durur. Ve göğsündeki düğ-mük düğmük heyecanla vurur kapıyı. Pis büyük biri şeytanca bir gülümseme ile içe-riye buyrur eder kız. Bilinen bir iki soru-dan sonra, «Kaldır bakayım kızım eteğini.» der. Utanır genç kız, kızarır, küçük yüre-ği çabuk çabuk vurur ve...

Refisör geçiren adam tekrar konusur: — Utanacak ne var kızım.. Öyle ise sen artist olamazsın.

İşte can evinden vurulmuştur kızcağız. «Sen artist olamazsın.» Bunu duyar duy-maz kaldırır eteğini. Bir başka gün aynı yazıhanede belki kilotunu indirecektir...

Gene evinden kopup gelmiş, çalışmak için gelmiş genç kız, büyük konaklardan, büyük apartmanlardan birinin kapısından girerken mutludur. Hanımı, beyi, küçük beyi vardır onun. Ama bir gün hiç bekle-medigi bir gün o beylerden, o küçük bey-lerden biri gözünün vagona bakmadan kır-letirler onu...

Ashında bu genç kızın «Gözünün yaşı-

na bakmayan» o bey, o küçük bey değil. İstanbul hiç değil aslında. Mamalar, aracı-lar, emlakçılar, filmciler, belâhlar da değil. Başlarken sözünü ettiğimiz sancılar var ya, evlerimizin odalarını dolanan sancılar, iş-te onlar düşürüyor bizi. Vurmuşu, vur-ulmuşu, soymuşu, soyulmuşu onlar...

Ha bak unuttuyordum zon dakikada ko-nuştuğum bir fahişe bana ne dedi biliyor musunuz?

— Sorma bey abi sorma piyasadaki bu durgunluk bizim işleri de baltaladı...

Celalettin ÇETİN

GİZLİ TEŞKİLAT

Çelik kafesteki modern insan

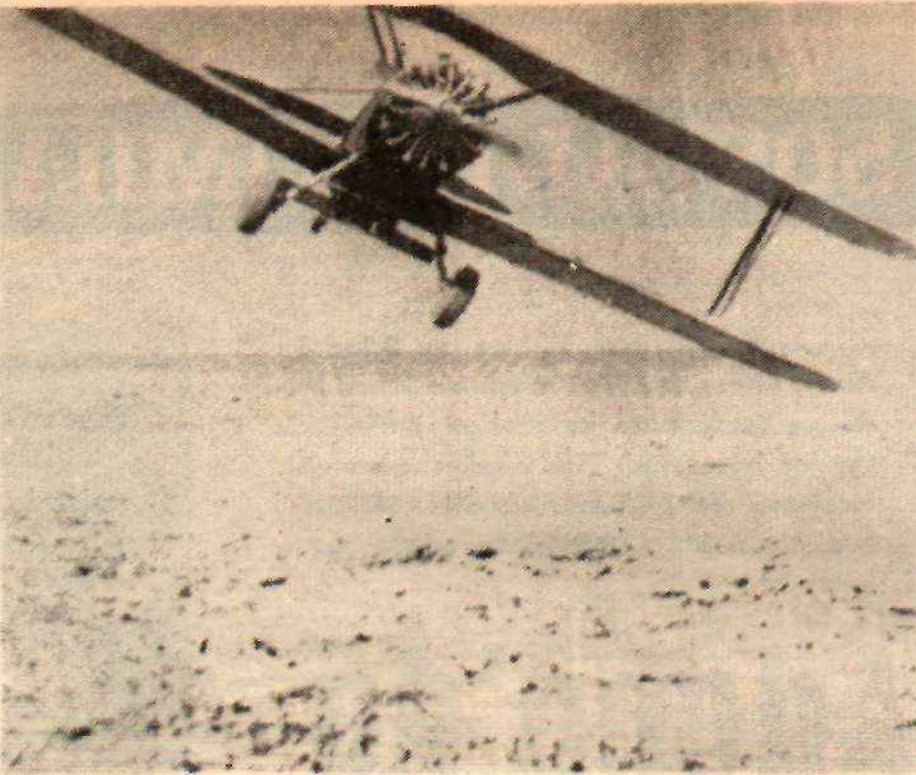
Alfred Hitchcock «North by Northwest» - Gizli Teşkilat'a anlamlı bir plânla giriyor. Koskocaman bir kafes düşününüz. Birbirine uzanan, keskin parmaklıklar. Kat kat üstüne bir çelik kafes. Sonra bunu büyütünüz, büyütünüz. Altından yüzlerce taksinin, otomobilin geçtiği dev bir çelik kafes kavramına varınız. New York'tan bir kesit. Bu çelik kafesin üstünde jenerik sunuluyor. Eğer sinemada nikelin üstündeki pastı kazınaydı sevenlerdenseniz, daha buradan Hitchcock ustanın, sinemanın bu koca virtüözünün ne anlatmak istediğini sezinleyebilirsiniz. Hitchcock insanı bir bakıma bir çelik kafeste saymaktadır, bir bakıma insanı modern bir engizyonla burun buruna getirmektedir. Modern engizyon. Belki bu garip bir yargı görünecek. Ama sonra sonra filmdeki çeşitli olayların birbirleriyle sembolik bağlarını kurarsanız, benzeri daha başka olaylara paraleller uzattırsanız daha bir görürsünüz Hitchcock'un dünyasını.

Diş görünümüyle Hitchcock usta bir heyecancıdır. Çocukluk korkunun, kışkırtmanın, tedirginliğin, serüvenin iç içe girdiği olayları anlatır durur. Çaylından bu yana en usta rejisörlerin, en halk işi seyleri anlatanlar olduğunun neden söyleyemeyelim. Hitchcock da bu çizginin dışındadır, değildir, alış verişini yitirmiş bir tutumdur. Olanı sürükleyip götürmesini iyi bilir. «Heyecan» bu sonda Hitchcock'un âletidir, aracıdır. Dediklerinin yığınları açılan penceresidir. Bütün Hitchcock'un salt bu «merak» tutkusuydu, yığınların bu kendilerini garpan olay karşısındaki geri dönmek nedir bilmeyen gidişle oynadığı da olur ya, asıl konusu «korku» ya da «heyecan» değildir Hitchcock'un.

Bu serin kış, girkin, aşman lağıltı gerçekçe çağının sığınaklarını iyiden iyiye taşıyan bir adamdır. Belki de Batı'nın en büyük olaycısı Hitchcock'tur.

«Olmayan adam»la serüven

Gizli Teşkilat'ta dertsiz bir Amerikalının durup dururken, otelde koltuğuna gönülmüş çeşitli iş tasarıları üstüne konuşurken başı derde giriyor. Galiba Ruslara hizmet eden bir casusluk zebekesi, bu yukarıdaki Amerikalı'yı ara-

Gary Grant kaçıyor: Çağımızın engizasyon araçları...

dıkları bir başka adamla karıştırıp kaçırtıyor. Oysa gizli teşkilatın aradığı adam gerçekte hiç olmayan birisi. FBI bu ajanları uyulmak için ortaya uydurma bir ad, uydurma bir kimlik, otelden otele göçen uydurma valizler, elbiseler yaratmış. Yakınlık Amerikalı işte bu hiç olmayan adamla karıştırılıyor. Bir kez Hitchcock «hiç olmayan adamla» karıştırılan insanı buldu ya, bundan sonrası herşeyin alayı artık. Ajanların elinde öldürmekten canını zor kurtaran Amerikalı, durumu aydınlatmak için var olduğunu sandığı «olmayan» adamın ardına düşüyor. Ajanlar her ikisini birden kovalıyor. Herşeyi bilen FBI ise hileleri ortaya çıkarmak diye ağzını bile açmıyor. O arada Birleşmiş Milletler'de bir cinayet oluyor, bunun sorumluluğu da masum Amerikalının üstüne kalıyor. Cinayet polisi de adamın ardına düşüyor. Hitchcock olaycılığı bir bakıma salt burada bırakıyor. FBI'ya hile ortaya çıkarmak diye Amerikalının ölümün kucakına bırakıldığı için açıkça kızıyor. İnsanla oynan-

masına sinirleniyor.

Sonra yine tatlı tatlı polisi, ajanları, kandanları anlatıyor. Hele kuş uçmaz kervan geçmez bir yolda masum Amerikalı'yı, «olmayan» adamla bir randevulaştırması var. Tam bir Hitchcock esprisi. Derken gökte bir par par uçak belirdiyor. Koskoca düdükte Amerikalının üstüne üstüne yüklenen bir makineden akbaba. Savunmasız, çaresiz tarlada kısırdan bir başka fare. Modern engizyonun bir başka görünümü. Salt «modern», o kadar işte. İnsanı gökteki bir canavar öldürmek istiyor. Amerikalı kaçıyor, uçak kovalıyor. Sonra uçak bir benzin tankına çarpıyor da, ancak öyle kurtarabiliyor kendisini Amerikalı. Ama Amerikalının «oyuncak» oluğu bitmiyor. Yalandan öldürülüyor, yalandan hastanelere yatırılıyor. Bütün bunlar «yardın esenliği» adına yaptırılıyor yurttaş. Başkaları düşünüyor, başkaları kararlaştırıyor herşeyi. Sonra da insanı uymağa çağırıyorlar. İnsan adına karar veriliyor, ama insanın kendisi dışında herkes ta-

rafından! Savagın mekanizmasının bir başka türü.

Sevki olaylarına yer veremeden edemeyen Hitchcock bu arada sevgiyi de unutuyor. Üstelik iyice gösteriyor kızın durumunu. Önce açmazda gösteriyorsa da, sonunda düzeltiyor herşeyi. Zaten sonlarda biraz canı mı sıkılıyor nedendir, her plânında alaya alıp durduğu bu maymun yaşıntısını birden bir gerçek olaymışçasına, bir mutlu sona yürümekle görevliymişçasına, herkesin olayı diye benimsemişcesine ele alıyor. Kaba bir «heyecancı»ya yükliyor filmi.

Sonu bir yana, «Gizli Teşkilat'ta» Hitchcock'u seveceksiniz. İyi bir taşıyıcı ve bir kamera virtüözü. Mentajcı Tomasini'nin de yardımıyla Hitchcock tam kendi havasında bir film çıkarıyor. Burada sinemanın man-yetik oyuncusu Gary Grant'ı, James Mason'u ve öteki başarılı oyuncularını da bir araya getirirsiniz «North by Northwest»i çok daha iyi anlayabilirsiniz.

Af edilmeyen

Uzak — batı'da ırkçılık

Amerikan sinemasının yıllardır bozulan adamı John Huston «The Unforgiven» - Af Edilmeyen - ile artık bir düzeye çıkıyor. Huston'un filmde anlatmış ırkçılık sorunu. Huston söze eski uzak Batı Amerika'dan bağlıyor. Ünlü «öncüler» bir Kızılderili bölgesine girip, zorla barınma larından ötesi. Beyaz Zachary ailesinin dramı. Baba Zachary, yeni doğan çocuğunu yitirdiği için acı içinde kıvrılan karısına bulup buluşturup bir başka küçük kız getirmiş. Kızı da baskın verip kırıkları bir Kızılderili köyünde çadırlar arasında ağlamak bulmuş. Karı koca küçük kız, Kızılderili öğretmeni siliş, kendi oğlan çocukları a-sına katmışlar. Sonra bir başka kırında kez Kızılderilliler Baba Zachary'i öldürmüşler.

Film bütün bu olaylardan sonrasını anlatıyor. Küçük kız Zacharylerin üç oğluyla birlik büyümüş. Serpilmiş. Üvey kardeşlerinden, kendisinden bile saklanmış Kızılderili olduğu. Oğlanların büyüğü var; Ben. Kız içten içe bu adamı seviyor ya, bir kez «kardeş»liğe almışlar. Birbirlerinin olaylarına gösterdikleri ligide cinsel bir koku da kendini duyuruyor hep. Huston burada rahat bir natüralist. Kamerası doğayı ve insanı korkusuzca izliyor. Susuzlukta çatlamış toprakları, beyaz bir yaban atını, tatlı bir kuş gibi olan genç kız.

Oysa işler çabuk karışıyor. Yedi yıldır yoklara karışmış bulunan yaşlı bir adam ortaya çıkıyor. Azaplı bir fanatik. Belinde koskoca bir kılıç. Yüzlü sakallar ve sanki hiç silinmemiş izlenimini bırakan tozlarla örtülü. At üstünde. Hani Anadolu'da ermiş diye anlatılan kişiler vardır. Çevreyle, gerek kendileriyle bile sürekli bir uyumsuz içindedirler. Bir azabı, bir çileyi bir pe-gambercesine yasarlar. Çevreyi de kendilerini de tedirgin eder; kurulu düzenin rahatsızlığı içindeki insana kötü düşler gördürür. Huston da öyle bir tip çiziyor. Amerikalı halk geleneğinin, tyilikle kötüllük arası-kesin bir ayrımı yapılamadığı destansı kış. Hem kızılan, örneğin bir kurbağa gibi bir köşede kısırlı yok edilmek istenen hem de büyüyle, çekici etkisinin havasından kurtulamayan bir adam. Bu uyumsuz tip ortaklığı karıştırıyor. Kızın aslında Hintli olduğunu dört bir yana ilan ediyor. Kızıl-

Ayıklanamayanlar

Nijat ÖZÖN

Tuzluğu ve bu tüzüğün uygulanmasıyla dillere destan olan bir sansürümüz var. Bu sansür için, kitap doldura-bilecek kadar, üstelik hepsi de kötuleyiye-yerler yazılmıştır, hâlâ da yazılır, ama çeyrek yüzyıla yakın bir süredir bu sansür ol-duğu gibi kalmıştır. Türkiye'de değişen şartlara, değişen siyasal düzende, değişen iktidarlara rağmen değişimlen tek mevzu-at belki de bu sansür tüzüğüdür. Tutumu ne olursa olsun, dar görüşlülükten geniş görüşlülüğe kadar, gelmiş geçmiş bütün iktidarlar, sansür tüzüğüne karşı ileri sürü-len bütün itirazlar, bütün suçlamalar karşısında yalnızca bir ölü sessizlik göstermişlerdir. Doğrusu istenirse, bu tüzüğü de-ğiştirmeye niyetli olmayan iktidarların başka bir tutum takınmalarına zaten imkân yoktur. Zira sansür tüzüğü, yalnız bugün değil, çıkarıldığı gün için bile son derece ger, insan hak ve hürriyetlerine, düşünce serbesliğine aykırı özellikler taşımaktadır. 1939 da bir dünya savaşının esliğinde, üstelik yıllık film yapımının 3-5 i geçme-diği bir dönemde bu tüzük bir dereceye ka-dar söz götürülebilirdi; fakat savaşın sonran-ki çok partili yaşayışa geçiş, temel hakları sağlama döneminde, nihayet yerli si-nemanın yıldı 196'e yakın film meydana getirmeye başladığı bir vakit, bu müzelli tüzüğün varlığını hiç bir şey hakkı göste-remez.

Sansür tüzüğü, 1934 tarihli «Matbuat U-mum Müdürlüğü Teşkilatına ve Vazifeleri-ne Dair Kanun» ile yine aynı tarihli «Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu»na dayandırı-larak 1939 da çıkarılmıştır. Bunlardan birin-cisinde, tüzüğün çıkarılmasına temel olan hükümler bugün kaldırılmış olduğu gibi, ikincisi de, tek parti döneminde bile «anti-demokratik» damgası yiyerek bugüne kadar çeşitli değişikliklere uğramış, nihayet dev-rimden sonra «antidemokratik» kanunları ayıklamakla görevli kurulca da Anayasaya aykırı kanunlar arasına sokulmuştur. Böy-lece, 1939 da yayımlanan tüzük, gerçekte, hukuki dayanağı bulunmayan bu sansürün özellikleri nedir Birinci tühaflik şu:

Sinemanın etkisi göz önüne alınarak sansür bir dereceye kadar haklı görüle bile, 1939 tarihli tüzük bir değil, dört zamanda uygulan-dan dört çeşit sansür getirmektedir: Önc-ec film çevrilmeden önce yapılan senaryo sansürü vardır; sonra film tamamlanma-yıncı film sansürü vardır; daha sonra pi-yasaya çıkan filmi istediği vakit yasaklama yetkisini taşıyan savcılar, mülkiye amir-lelerinin sansürü vardır; nihayet bu kadar sıkımsı sinemacıda kendiliğinden yol açtığı «kendini sansür» vardır. İkinci tühaf-lik, senaryonun ya da filmün son derece kolaylıkla geri çevrilebilmesini, emeğin ve sermayenin boşa gitmesini sağlayan sansür hükümleridir. Baslar, «herhangi bir devle-tin siyasal propagandasını yapan», «herhangi bir ırk veya milleti tezyif eden», «adest ve müstefik milletlerin hislerini rencide eden», «umumi terbiyeye ve ahlak ve milli duy-gularımıza uygunsuz bulunan», «senemle-ğin inzibat ve emniyeti bakımından zararlı olan», «çinde Türkiye aleyhinde propagan-da vaatları olan sahneler bulunan», gibi son derece belirsiz, kararsız, kaysak, her yöne çekilebilir hükümlerdir. Örneğin tu-haflik, bu kadar lâstikli, belirsiz hükümle-ri uygulayan sansür kurulunun yapısından ileri geliyor: Sansür kuruluna girmek için sinemacı olmak, sinemadan almak, hattâ sinema seyircisi olmak bile aranmaz. İster-seniz, kurula girmeden önce adınızı si-nema esliğinden içeri atmanız olabilirsiniz, ya da koyu bir sinema düşmanı olabilirsi-niz. Bunların hiç önemi yok. Kurula gir-mek için devlet memuru olmanız, çalıştı-ğınız bakanlıkta bu işle görevlendirilmeniz yeter. İçişleri Bakanlığı'ndan bir başkan, Emniyet Genel Müdürlüğü, Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlı-ğı ve Genel Kurmay Başkanlığı'ndan birer üye, asıl görevlerinden artan vakitlerinde bu işi de yaparlar. Dördüncü tühaflik, in-san hak ve hürriyetlerine, demokratik dü-zene, kanunlara ve Anayasaya aykırı olan, sinemayla ilgili bulunmayan kimselere yü-rütülen bu sansür düzenine karşı sinema-cının hiç bir koruyucu aracı bulunmaması-dır. Sinemacı «isterse» Danıştay'a başvurabi-lir; ama gerçekte, sinemanın işlevi şar-

ları göz önüne alınca, sinemacı bunu «is-tiyemez». Danıştay'daki işlemin çok uzun sürmesi, sansür kurulu ile sinemacı arasın-daki sürekli bağın, filmün gecikmesi her günün sinemacıya zarar yüklemesi, sine-macıyı hakını aramaktan alıkoymaz.

27 Mayıs Devriminden bir ay sonra, ara-larında rejisör, yapımcı, senaryocu, oyuncu, sinema yazarları bulunan aydınlar, gazetecilerde bir ortak bildiri yayımlayarak bu dörtlü sansüre, devlet sansürüne, polis san-sürüne, korumasız sansüre karşı ilgililerin dikkatini çekmişler. Anayasaya aykırı ka-nunları ayıklamakla görevli kurula uyar-mak istenilirse de yine bir ölü sessizlikti-le karşılanmışlardır. Devrimden sonra İstan-bul Üniversitesi'nde kurulan Anayasa Ko-misyonu'nun hazırladığı Anayasa ön tasarı-sında film sansürü konusu da yer alıyord-u. Çabıma Bakan Sayın Bülent Ecevit o vakit yazdığı bir makalede, film sansürü-nün tamamıyla kaldırılmasını, öntasarıda bunu sağlayan hükümün Kurucu Meclisin hazırlayacağı Anayasada da yer almasını istemiş, aynı düşünceyi Mecliste de savun-muştu. Kurucu Meclis bu hüküm almadı, alınmakla da iyi etti, zira gerçekte öntasa-rıdaki hüküm sandığı gibi sansürü kaldır-mıyor, bir fıkırdan kaldırdığı sansürü, on-dan sonraki fıkırdan, «sinema filmlerinin yapılmasının men'inden söz açarak yeni-den koyuyordu. Şimdi Anayasa, film san-sürünü tanımayan, tamamıyla liberal bir görüşü yankılayan, uygar ülkelerde yurt-toğlara tanınan bütün hak ve hürriyetleri, düşünce serbesliğini sağlayan bir metindir. Buna rağmen, sansür tüzüğü ve tüzüğün uygulanışındaki Anayasaya aykırı tutum bütün yüz kıyartıcılığıyla sürüp gitmekte-dir. Meselenin en kestirme çözüm yolu, sansürü tamamıyla kaldırarak, sinemayı da tiyatro, basm, kitap konularında uygulan-ma hükümlere bağlamak; suç işlendiği va-kit de bunu yürürlükteki kanunların ve Anayasasının çerçevesinde karşılamaktır. Mutlaka bir denetleme düşünülmüyorsa, bu da ancak, sinemacıların ve tamamıyla ta-rafsız kimselerden meydana gelen özel bir kurul eliyle yapılmalı ve «sinemacının kendi kendini denetlemesi»ni aşmamalıdır.

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TİYATRO

ANKARA

AĞAÇLAR AYAKTA OLUR (Los arboles meuren de pie) — Yazar: Alejandro Casona, Çeviren: Mülkerref Hekimoğlu, Sahneye koyan: Ahmet Evintan. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Yeni Sahne, 10 Ocak hariç her gün, Pazar matine).

BOYUK STINYEN — Yazar: Refik Erduran, Sahneye koyan: Şahap Akalın, Dekor - Kostüm: Refik ve Hale Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Üçüncü Tiyatro, 18 Ocak).

CENGİZ HANIN BISİKLETİ — Yazar: Refik Erduran, Sahneye koyan: Ragıp Haykır. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Küçük Tiyatro, Pazartesi hariç her gün, Pazar ayrıca matine).

COPPELIA — Leo Delibes'in 3 perdelik bale. Sahneye koyan: Aline Phillips, Müzik yönetmeni: Ulvi Cemal Erkin, Dekor - Kostüm: Ulrich Damrau. — Ayrıca: Devlet Tiyatrosu bale bölümünün ikinci denemesi LES PATINEURS. Koreografi: Frederick Ashton, Müzik: Meyerbeer. — Bk. YÖN, Sayı 4 (Büyük Tiyatro, 22 Ocak).

ÇARDAŞ FURSTİN (Die Chardasfürstin) — Emmerich Kallman'ın opereti. Çeviren: Mazhar Kunt, Sahneye koyan: Azmi Özses, Müzik yönetimi: Sabahattin Kalender. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Üçüncü Tiyatro, 17 Ocak).

DOLAP (La pègre pour un homme seul) — Yazar: Robert Thomas, Çeviren: Adalet Ağaoglu. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Meydan Sahne, Her gün: 18.15, Pazar matine).

GERGEDAN (Rhinocéros) — Eugène Ionesco, Çeviren: Fikret Adil, Sahneye koyan: Cüneyt Gökçer, Dekor - Kostüm: Refik ve Hale Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 21 Ocak matine).

HAENSEL VE GRETTEL (Haensel und Gretel) — Engelbert Humperdinck'in operası, Müzik yönetimi: Ottavio de Rose, Koro Başkanı: Adolfo Camozzo, Koreografi: Ann Parson, Sahneye koyan: Feridun Altuna, Dekor - Kostüm: Seza Altındağ. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 18 Ocak).

HAMLET — Yazar: W. Shakespeare, Çeviren: Orhan Burian, Sahneye koyan: Cüneyt Gökçer, Dekor - Kostüm: Refik ve Hale Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 19 ve 21 Ocak).

SON BAND (Kraap's Last Tape) — Yazar: Samuel Beckett, Çeviren: Feridun Altuna, Sahneye koyan: Asuman Korad. — Bk. YÖN, Sayı 3 — Aynı oyunun yansıması: **HAYVANAT BAHÇESİ** — Yazar: Edward Albee, Çeviren: Feridun Altuna, Sahneye koyan: Asuman Korad — Kendi halinde bir adamın hiç yoktan cinayet işlemeğe yöneltilmesini anlatan tek perdelik oyun. (Oda Tiyatrosu, Pazartesi hariç her gün saat 18.00 de).

TOSCA — Puccini'nin 3 perdelik operası, Sahneye koyan: Elmar Vogt, Müzik yönetimi: H. Schaeffer, Dekor - Kostüm: Seza Altındağ. — Bk. YÖN, Sayı 2 (Büyük Tiyatro).

ZAFER MADALYASI (Mr. Roberts) — Yazarları: Joshua Logan, Thomas Heggen, Çeviren: Leylâ Turnier, Sahneye koyan: Haldun Dormen. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Meydan Sahne, her gün suarede).

İSTANBUL

APTAL KIZ — Marcel Achard'ın polis komedisi. Güzelliğin konusundan değil, Kent oyuncularının başarısından alıyor. Yorumcu küçük zekâ oyunları ve bazı uzun sahneler. (Reji: Kâmuran Yüce, Oyun: Müşfik Kenter, Şükran Güngör, Genço Erkal, Yıldız Kenter, Alev Korak).

AŞK EPSANESİ (Kenter Tiyatrosu) — Jean Anouilh'un şiir ve karamsarlık yüklü, modernize edilmiş «Eurdice» efsanesi.

SINEMA

ANKARA

BOŞ YUVA — Memduh Ün, Kerime Nadir'in gerçek dışı dünyasında, gerçek dışı insanları, olaylarıyla ustahgını boşu boşuna harcıyor. — Rejisor: Memduh Ün, Oynayanlar: Göksel Arsoy, Fatma Girik, Leylâ Sayar. (Renkli, 16 - 22 Ocak).

ÇIPLAK MAYA (La Maja desnuda) — Hollywood'un müzikli filmler rejisörü Henry Koster, Goya'nın hayatını canlandırmağa çalışıyor. İtalyan - Amerikan yapımı, Technirama, Technicolor'lu bu film, yine aynı rejisörün «Déstrée»deki tarih anlayışına uygun biçimde, basmakalıp bir aşk öyküsü olup çıkıyor. — Oynayanlar: Ava Gardner, Anthony Franciosa, Amedeo Nazzari, Gine Cervi, Lea Padovani. (Büyük, 16 - 22 Ocak, 2. hafta).

HOŞ MEMO'NUN MACERALARI (L'il Abner) — Al Capp'ın ünlü karikatür kişilerinin, Broadway'de çok tutulan müzikalinden yapılan film. «Hoş Memo» bu durumla sinemaya uygun değil. — Rejisor: Melvin Frank, Oynayanlar: Peter Palmer, Leslie Parrish, Stubby Kate).

İSTANBUL

AF EDİLMEYEN (The Unforgiven) — Amerikan sinemasının bocalayan adanlarından birisinin daha nihayet ayakta yere değişiyor. John Huston «ark ayrımı» dâsincesini silip süpüren,

yon sterlin bütçeli «Tom Jones».

★ Philip Leacock, John Hersey'nin romanı «The War Love — Savaş aşkı» Steve Mc Queen ve Shirley Anne Field ile çevirmişe başlanmıştır.

A. B. D.

★ «YÖN»ün üçüncü sayısında tanıtılan «Chapman raporu»nun George Cukor eliyle çevrilmesine başlanmıştır. Baş oyuncular arasında Shelley Winters, Jane Fonda, Martin Balsam yer alıyor.

★ «Motion Herald Picture» dergisinin

Sahneye koyuculuktan anlamayan bir tiyatro oyuncusu: Müşfik Kenter ve çok başarılı bir Eurdice: Çiğdem Selçuk. Kenter'in yeni başarısızlığı. (Reji: Müşfik Kenter, Oyun: Genço Erkal, Ç. Selçuk, Kâmuran Yüce, Şükran Güngör).

İKİZ KARDEŞİM DAVID (Gong Tiyatrosu) — Rene Mac Dougal'in çeşitli terslikleri bir polis olayının heyecanıyla bağlayan basit komedisinde İstanbul'un en iyi oyunculuğu. Altı genç sanatçının ortaklaşa başarısı. (Reji: Pekcan Koşar, Oyun: Seden Kızıltung, Lâle Belkım, Perihan Aydınbaş, P. Koşar, Coşkun Delikan, Yıldız Olgacı).

İKTİDAR (Üsküdar Tiyatrosu) — Maxwell Anderson Amerika'da postifika kullısını anlatıyor. Politika oyunlarını görmek için seyretmeli, ama Şehir Tiyatrosu oyuncularını değil. (Reji: Tunç Yalman, Oyun: Melâhat Hasanoğlu, Kemal Bekir, Ağâh Hün, Müfit Kiper).

MOR DEFTER (Fatih Tiyatrosu) — Cetin Altan'ın oyununu, bu sezonun başarılı genç rejisörü Şirin Devrim sahneye koyuyor. Kalender bir sairin — ya da alaturka bir filozofun — gözdeyle Türk toplum hayatının bunaltıcı çelişmeleri. Başarılı oyunculuk (Reji: Ş. Devrim, Oyun: Nedret Güveng, Atif Avcı, H. Kemal Gürmen, Nezahat Tanyeri, Abdurrahman Palay).

KÖTÜ TOHUM (Oraloğlu Tiyatrosu) — Maxwell Anderson'un iniyet teorisini iyiden iyiye şişirerek yarattığı insanlık dışı bir oyun. Şirin bir küçük canavarı Alev Oraloğlu olanca sevimliliğiyle oynuyor. Geceleri kâbus görmeyenlere salık veriyor. (Reji: Lâle Oraloğlu, Oyun: Alev Oraloğlu, Lâle Oraloğlu, Yağz Tanlı).

PUSUDA (Kadıköy Tiyatrosu) — Cahit Atay, Türk küçük insanın, köylüsünün acı gerçeklerini, gülen ama yaralı bir dille anlatıyor Feridun Karakaya, ürpine uygun bir rolde başarının zirvesine varıyor Başarılı mizansen. (Reji: Hamit Akın, Oyun: Feridun Karakaya, Neadet Mahfi Ayrıl).

OYUNCAKCI DÜKKANI (Küçük Sahne) — Her önüne çıkan kadına tutulan genç bir moda ressamının başına gelen garip olaylar, Jacques Deval'in sabun köpüğünden farksız komedisini Küçük Sahneçiler ustaca oynuyorlar. (Reji: Haldun Dormen, Oyun: Altan Erbulak, Güleriz Sururi, Erol Kaskin, Turgut Borah).

İÇİMİZDEKİ ASLAN (Yeni Tiyatro) — Muhsin Ertuğrul'un «keşif» Nüvit Özdoğan, James Thurber'in «amerikan» bir oyununu, bütünüyle anlayamaz hale getiriyor. (Reji: N. Özdoğan, Oyun: Oya Eren, Perihan Tedü, Aysegül Devrim).

SİNEKLER (Yeni Tiyatro) — Paris'te nazî çizimlerinin kız «damlarıyla» delatisti yıllarda J. Paul Sartre'in tanrılarla insanlar arasındaki sembolik bağlantılara davanarak ortaya koyduğu insanın özgürlüğü problemi. Avni Dilligil - Müşfik Ofioğlu ikilisinin sağlam oyunları, Beklan Alkan'ın başarılı sahneye koyuculuğu ve kötü oyunculuğu! (Reji: Beklan Alkan, Oyun: Mahmut Morali, Beklan ve Ayşe Afcan, Samir Hün).

GÖNÜL AVCISI (Site Tiyatrosu) — Gönül her güzele açık bir orta yaşlı İtalyan erkeğiyle üç güzel kadının serüveni. İtalyan yazarı Diego Fabri seviriyi oyalamasını iyi biliyor. Ulvi Uraz'ın birbirini kovalayan fiyakaları nihayet bir başarıyla sona eriyor! (Reji: Tarık Leventoğlu, Oyun: Ulvi Uraz, Altan Karındaş, Tolga Tigin, Aliye Rona).

LA TRAVIATA (İstanbul Operası) — Verdi'nin popüler ama ağır değeri bulunmayan eseri ve daha emekleme çağında bir opera. Kötü sahneye koyuculuk, işinin üstesinden gelemeyen bir şef, yetersiz sanatçılar. (Reji: Elmar Vogt, Şef: Demirkan Altuğ, Oyun: D. Jemleson, Agop Topuz, Mete Uğur, N. Bayvert).

ama aynı sertlikle «kültür» ve «anlayış» ayrımını öne süren bir film veriyor. İyi oyunculuk, başarılı mizansen. Doğaya ve olaylara yönelen cesur bir kamera. (Reji: J. Huston, Oyun: Audrey Hepburn, Burt Lancaster, Audie Murphy, Lillian Gish, John Saxon, Albert Salmi, Joseph Wiseman).

SIYAH ORFE (Orfeu Negro) — Genç Fransız rejisörü Marcel Camus'un Rio Karnavalında anlattığı modern Orfe efsanesi. Hayat karşısında olumlu bir tutum. Renk, müzik ve dans ile örüldü bir yığama girer. (Reji: Marcel Camus, Oyun: Marpessa Dawn, Breno Mello).

TALİHSİZ KIZ (En Cas de Malheur) — Fransız sinemasının eski adamı Claude Autant - Lara Brigitte Bardot ile «yeni dalga» ya yönelmek isterken, Simenon'un üç çekici bir romanını ağır ve hantal bir dille anlatıyor. (Reji: C. Autant - Lara, Oyun: Jean Gabin, Edwige Feneulle, Brigitte Bardot).

SİZİ TESKİLÂT (North by Northwest) — Büyük heyecan ustası Hitchcock, kurtulmıyacağı bir ağ içindeki insanın soluk kesici serüveniyle, çağının inceden incecye taşıyor. Sinemanın ve montajın olanaklarıyla, Cary Grant'ın ustahgını bir araya getiren bir kamera virtüözü. Sinemada kafanızın pasını kazınmayı sever misiniz? (Reji: Alfred Hitchcock, Oyun: Cary Grant, James Mason, Eva Marie Saint, Barbara Bel Geddes).

derikilerle yapılan kavgaların dumanı hâlâ üstlerinde tüten, bu ırka karşı ancak öldürme duygusu besleyebilen bir çevrede yaratılan huzursuzluk. Araya Kızlderillerin bir beyaz genci öldürmesi de girince işler tam bir çıkmaza saplanıyor. Beyazlar aralarında ki bu yaratığı uzaklaştırmadıkları için Zachary'lerle ilgilerini kesiyorlar. Kızlderillerse karşılığında kız almak için en güzel atlarıyla Zachary'lerin kapısını aşındırıyorlar. «Verin bize kızımızı» diyorlar.

Sihirli flütle Mozart!

Böylece Zachary ailesinin; bu bambuşka ortamda büyümüş, gelişmiş ve bu ortama göre bir biçim almış kızın dramı başlıyor. Huston Kızlderili beyaz çatışmasında, bu çatışmayı yaratan ekonomik ve toplumsal nedenlere zaten eğilmiyor. O'nun bu, bir oldu - bitti artık. Huston bu kabullenilmiş gerçeğin üstesini anlatıyor. Ve iş o aşya gelince Huston «ark» ayrımı yerine bir başka ayrımın varlığını söz konusu ediyor. Bu insanı insan yapan, ona düşüncüsel, kültürel, uygarlık ayrımıdır. Öyle bir ayrım ki; bir yanda intikam duygusuyla büyüdü bir flüt sesine uyarak çalınca danseden Kızlderiller karşısında, bu bir piyanodan yükselen Mozart'ın. Uzak Batıda, kilometrelerce uzun bir toprakta dikili tek bir evde bir piyano! Yaşayış farklılaşması, beğeni farklılaşması, kültür farklılaşması.

Kız artık bu yeni çevrenin kişisi. Kızın dışında hiç bir ortak yanı yok ötekilerle, Kızlderillerle. Filmin anti-faşist tutumu ırksal bir yakınlaşmayı, ırktan doğan nefret ve üstünlük duygularını kendi kabuğuna çekilmiş Zachary ailesine tanıtır, yok ettikten sonra yeni bir aşamaya geliyor. Kızlderiller karşısında beyazlar ne olacaktır? Hintlilerin kız elde etmek için çabalamaları iki yanı birbirleriyle silâhlı çatışmaya zorlayınca Huston işi ikellikle uygarlığın tavaşı diye kabulleniyor. Bu aşından geri kalmış, çağınm özgürlük düzeyine ulaşamamış Kızlderilleri birer birer öldürüyor. «En üstün» uygarlıktan başkasına hayat hakkı tanımıyor Huston. Bu da filmin «uygarlık» fahizmi işte. Ne bir uzlaşma ne bir geliştirme denemesi. Salt kurşun. Giderek, Hintli kız kendisini yaratan, kendisine anlam katan bu yeni düzeni korumak için, Kızlderili öz ağabeyini bile öldürüyor.

Yeni bir emperyalizm!

Af Edilmeyen'in çelişmesi de burada beliriyor: bir başka kültür ve uygarlık düzeyinin kişileri olan bütün beyazlar neredeyse ilkel Kuzey Amerika Kızlderillerini öldürmekte haklı çıkacak Oysa işin en azından bir de insaniel yanı var. Hiç bir toplum geriliği kendi dikeyle seçmenistir. Toplumları geri bırakan, ilkel bırakan bölgesel, tarihsel ekonomik ve sosyal nedenleri görmezden gelmek, yeryüzünde, yeni bir emperyalizmi hoş görmek olanda. Kaldı ki, Avrupa'da emperyalizm sömürge ülkelere uygarlık götürüyor diye yula çıkmamış mıydı? Bu «modern» görünen toplumun faturasıdır bugün Cezayirde akan kan! Bütün geri ulusların tepesinde yükselen en ileri ülke Oysa uygarlık insanlık mirasından nasıl ayrılır, kutsal bildiğimiz insan kavramı ırkçı bağlardan kurtarılmak istediği de aynı ağırlıkta, belki ondan bile ağır olan başka farklılaşmanın önüne bırakılır. «Bütünün istediği bir yorum değil bu. Uygarlık farklılaşmasında belki bir bölünme de kâhındır ya; ezme, yok etme... asla! Huston'un ırk düşmanlığı eksikli, bütününe bahsediyamamış bir tutum.

Anna eksik de olsa, az çok tutarlı yanları bulunan bir senaryoya kavuşması Huston'a rahatlatmağa, açıklığa kavuşturmağa yetiyor. Mizansen, çevreyi, doğayı ustaca kullanıyor Huston. Burt Lancaster, Audrey Hepburn, Lillian Gish, Albert Salmi, Charles Bickford ve bütün oyuncular üstlerine düşeni yerine getiriyorlar. Fransız Planer'in usta işi renkli fotoları filmi bütünlüyor.

İrkçilik, uygarlık, gerilik ya da ilerilik gibi çağımızın belli başlı sorunları üstünde bizi düşünmeğe sürükleyen «The Unforgiven — Af Edilmeyen» ister istemez görmek zorundayız.

Ali GEVGİLİ

HABERLER

Türkiye

★ Bu yılın başında İstanbul'da «Sine - Film» adında 15 günlük bir sinema sanatı dergisi yayımlanmağa başlamıştır. Yerli - yabancı sinema konuları ve olaylarını ele dergide ilk sayısında Türk sinemasıyla ilgili olarak «Türk sinemasında prodüktör», «Süflü devarı önünde beş rejisör», «Sinema, yazar, aydın ve sonrası», «İlk sesli filmlerimiz ve beyaz perde tiyatro oyuncuları», «Metin

YÖN, 17 Ocak 1962

Erksen'la bir konuşma», «Türk sinemasına el koyacak bir devlet aramıyor», «Ölü noktada», «Türk filmi üstüne» adlı yazılar yer almaktadır.

İngiltere

★ «Öfkeli gençler»den Tony Richardson Alan Silitce'nun hikâyesi «The Loneliness of the Long Distance Runner — Mukavemet kocuğunun yalnızlığını» yakında çevirmeye başlayacaktır. Bunun ardından Richardson ile John Osborne'un kurdıkları «Woodfall»ın en büyük yapımı gelecektir: Osborne'un uyarladığı, renkli, geniş perdeli yarım mil-

her yıl yaptığı soruşturmanın sonucuna, A. B. D. nde 1961 yılının en gözde yıldızları sırasıyla şunlardır: Elizabeth Taylor, Rock Hudson, John Wayne, Gary Grant, Sandra Dee, Jerry Lewis, Dean Martin, William Holden, Tony Curtis, Elvis Presley.

★ Sidney Lumet, Eugene O'Neill'in sahnemizde «Günden geceye» adıyla oynayan «The Long Day's Journey into Night» oyununu Katharine Hepburn ve Ralph Richardson ile çevirmektedir.

suat yılmaz

